

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN AFGANİSTAN'DA ZİNA SUÇU
VE CEZASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sadrul Eslam TAHİRİ

DENİZLİ, 2022

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN AFGANİSTAN'DA ZİNA SUÇU
VE CEZASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sadrul Eslam TAHİRİ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sefa ATİK

Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku

“Bu tez sınavı 12/01/2022 tarihinde yüz yüze yapılmış olup aşağıda isimleri
bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Adnan KOŞUM	BAŞARILI	
Doç. Dr. Mustafa TÜRKAN	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Sefa ATİK	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Sadrul Eslam TAHİRİ

Tarih: 2022

ÖNSÖZ

Afganistan, İslâmî geleneğin hâkim olduğu bir ülke olması hasebiyle Afganistan kanunları genel olarak İslâm dinine uygun olarak çıkarılmakta, bu bağlamda ceza hukuku düzenlemeleri de İslâm hukukuna paralel olmaktadır. İslâm hukuku düzenlemeleri ise genel olarak Hanefî fikhî gözetilerek oluşturulmakta ve zina suçunun cezası da bu çerçevede ele alınmaktadır. Dolayısıyla zina suçunun cezası eğer suçun ispatı şüpheye mahal kalmayacak bir şekilde açık ve net olarak tespit edilirse Kur'ân ve sünnette de belirtildiği gibi muhsan için recm, bekârlar için yüz celde şeklinde infaz edilmektedir. Ancak Afganistan ceza hukukuna göre eğer suçun tespitinde şüphe meydana gelirse had cezası düşmekte bunun yerine ta'zîr cezası olarak hapis cezası verilmektedir.

Fakat Afganistan'da uygulanan had cezalarının, devletin hâkimiyeti altında olan ve devletin hâkimiyetinden uzak olan bölgelerde olmak üzere iki farklı uygulama alanına sahip olduğu görülmektedir. Birincisi, merkezî otoritenin hâkim olduğu bölgelerde işlenen bütün suçlara karşı verilen cezalar devletin belirlediği kanunlar çerçevesinde uygulanmaktadır. İkincisi ise Afganistan devlet otoritesinin zayıf kaldığı merkezden uzak ve kırsal bölgelerde, Taliban vb. örgütler tarafından sahra mahkemelerinde resmi kanunlardan bağımsız bir şekilde cezalar verilmektedir. Her iki uygulama şekli de tezin içerisinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Afganistan'da Ceza Hukuku kendisine referans olarak Hanefî mezhebini temel aldığına göre Afganistan devletinin zina fiiline yönelik ceza düzenlemelerinin keyfiyetini, mantığını, içeriğini ve kaynaklarını daha iyi anlayabilmek için Afganistan tarihi, kültürel yapısı ve yaygın din eğitimi üzerinde durmak gerekmektedir. Dolayısıyla çalışmanın ilk bölümünde Afganistan'ın tarihi, etnik ve kültürel yapısı, Afganistan'daki din eğitimi ve orada okutulan klasik fikhî eserleri, ceza kanununun tarihi gelişimi ve kaynakları hakkında kısaca bilgi verilerek Afganistan Anayasası'nda ve Ceza Kanunu'nda zina suçunu işleyenlere hangi cezalar verildiği ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde klasik fikhî kitaplarında zina suçu ve cezaları anlatılmış ve zina cezasının nasıl uygulanacağına usul ve yöntemlerine dair geniş bilgi verilmiştir. Bölümün sonunda merkezî otoriteden uzak bölgelerde uygulanan recm cezaları aktarılmış ve uygulanan cezaların Afganistan kanunlarına referans olan klasik Hanefî metinlerine uygun olup olmadığı ele alınarak analiz edilmiştir. Konunun netliğe kavuşması sadedinde zina suçu

ile ilgili olarak Afganistan mahkemeleri tarafından verilen iki karar örneği üzerinde durulmuştur.

Tezin kaleme alınma sürecinde Taliban, örgüt hüviyetinden devlet organizasyonunda söz sahibi olma kudretine henüz sahip olmadığı için tez metni Taliban'ın şimdisi ile ilgilenmemekte bilakis geçmiş uygulamalarından seçilmiş örnekler ile ilgilenmektedir.

Çalışmanın ortaya çıkmasına emeği geçen tüm hocalarıma, özellikle yüksek lisans ders aşamasındayken konu ile ilgili araştırma yapmama, tez konusu belirlememe, tez sürecindeyken zamanını ayırarak bana her türlü desteği veren, yol gösteren, tecrübe ve birikimlerinden faydalandığım kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Sefa ATİK başta olmak üzere, aynı şekilde tezin okunmasında, teknik destek sağlanmasında emeği geçen bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman maddî ve manevî yönden bana destek olan hiçbir zaman sevgisini esirgemeyen ve her türlü fedakârlığa katlanan sevgili anne-babama da ayrıca teşekkür ederim.

Sadrul Eslam TAHİRİ

Denizli-2022

Tezin Başlığı: İslâm Hukuku Açısından Afganistan'da Zina Suçu ve Cezası	
Tezin Yazarı: Sadrul Eslam TAHİRİ	Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sefa ATİK
Kabul Tarihi: 12.01.2021	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 86 (tez)
Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri	Bilim Dalı: İslâm Hukuku
<p>Gerek yerel Afganistan gerek dünya ve gerekse Türkiye basınında, ayrıca sosyal medyada, Afganistan ülke sınırları içerisinde zina fiiline yönelik olarak uygulanan recm cezaları popüler bir tartışma konusuna dönüşmüştür. Bu yüzden zina fiiline yönelik olarak tatbik edilen Afganistan uygulamalarının ele alınması önem arz etmektedir. Nüfusunun geneli Müslümanlardan oluşan bir İslâm ülkesi olan Afganistan'da çıkarılan kanunlar, Hanefî metinleri temel alınarak hazırlanmaktadır. Dolayısıyla Afganistan sınırları içerisinde zina fiiline uygulanan cezaların, düzenlenen kanunlara ve Hanefî fihhına uygunluğu ve ne şekilde uygulandığı oldukça önemlidir. Çalışma, Afganistan devleti sınırları içerisinde zina cezasına yönelik uygulamaların bir bütünlük ve sistem içerisinde olup olmadığı, farklı uygulamalar var ise bu uygulamaların kanunî dayanağı, kaynağı ve kanunların hazırlanma süreçleri üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla bu tez Afganistan'da uygulanan recm cezalarının, devlet otoritesinin güçlü olduğu bölgeler ile zayıf olduğu bölgelerde nasıl, ne şekilde ve hangi kriterlere göre uygulandığını ve bu uygulamanın Afganistan'da genel kabul görmüş Hanefî mezhebinin ilkeleri ile mukayesesini içermektedir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Zina, Recm, Afganistan, Afganistan Ceza Hukuku	

Title of the Thesis: The Crime and Punishment of Adultery in Afghanistan from the Point of View of Islamic Law	
Author: Sadrul Eslam TAHİRİ	Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Sefa ATİK
Date: 12.01.2021	Nu. of pages: viii (pre text) + 86 (main body)
Department: The Basic Islamic Sciences	Subfield: Islam Law
<p>The punishment of stoning for adultery within the borders of Afghanistan has become a popular topic of discussion in the local Afghan, International and Turkish press, as well as in the social media. Therefore, it is important to address the practices of Afghanistan which are applied to the act of adultery. The laws enacted in Afghanistan which is an Islamic country with a predominantly Muslim population, are prepared on the basis of Hanafi school. Therefore, it is very important that the punishments applied to the act of adultery within the borders of Afghanistan comply with the laws and Hanafi fiqh and how they are applied. The study focuses on whether the practices for adultery within the borders of the Afghan state are in integrity and system, and if there are different practices, what are the legal basis, source and preparation process of the laws. Therefore, this thesis covers how, in what way and according to what criteria the stoning punishment applied in Afghanistan are applied in regions where the state authority is strong and in regions where the state authority is weak, and the comparison of these practices with the principles of the Hanafi school, which is generally accepted in Afghanistan.</p>	
Keywords: Adultery, Stoning, Afghanistan, Criminal Law of Afghanistan.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	Error! Bookmark not defined.
ABSTRACT.....	Error! Bookmark not defined.
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR.....	viii

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU.....	1
II. ÇALIŞMANIN AMACI.....	1
III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	2
IV. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİNA SUÇU BAĞLAMINDA AFGANİSTAN CEZA HUKUKU TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. AFGANİSTAN TARİHİNE KISA BAKIŞ	4
1.1.1. Tarihi	4
1.1.2. Coğrafi ve Etnik Yapısı	8
1.1.3. Sosyal, Kültürel ve Dinî Yapısı	8
1.2. AFGANİSTAN'DA FIKIH EĞİTİMİNİN KISA TARİHÇESİ	9
1.3. AFGANİSTAN'DA FIKIH EĞİTİMİ	11
1.3.1. Resmî Fıkıh Eğitim Merkezleri.....	12
1.3.1.1. Resmî Medreseler	12
1.3.1.2. Dâru'l-Ulûmlar.....	12
1.3.1.3. Dâru'l-Huffâzlar	13
1.3.1.4. Okullar.....	13
1.3.1.5. Yükseköğretimde Fıkıh Eğitimi	14
1.3.2. Gayri Resmî Fıkıh Eğitim Merkezleri	15
1.3.2.1. Gayri Resmî Medreseler.....	16
1.3.2.1.1. Ehl-i Sünnet Medreselerinde Fıkıh Eğitimi	16
1.3.2.1.2. Ehl-i Beyt Medreselerinde Fıkıh Eğitimi	17
1.3.2.2. Camiler (Mescitler).....	17
1.3.2.3. Evlerde Fıkıh Eğitimi	18
1.4. MEDRESELERDE OKUTULAN FIKIH KİTAPLARI.....	18
1.4.1. el-Muhtasar.....	18
1.4.2. el-Hidâye	19

1.4.3. Kenzü'd-Dekâik	19
1.5. AFGANİSTAN'DA CEZA HUKUKUNUN TARİHİ SÜRECİ	20
1.5.1. Abdurrahmân Han ve Habîbullah Han Dönemi.....	20
1.5.2. Emânullah Han ve Diğer Dönemler	22
1.6. AFGANİSTAN CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI	25
1.6.1. Afganistan Ceza Hukukunun Asıl Kaynakları	26
1.6.1.1. İslâm Şeriatı.....	26
1.6.1.2. Anayasa	27
1.6.1.3. Ceza Kanunu.....	28
1.6.1.4. Kanun Hükmünde Kararnâmeler	29
1.6.1.5. Yönetmelikler	29
1.6.2. Afganistan Ceza Hukukunun Yardımcı Kaynakları.....	29
1.6.2.1. Yargısal Kararlar	30
1.6.2.2. Bilimsel Görüşler	30
1.6.2.3. Örf	30
1.7. AFGANİSTAN KANUNLARINDA ZİNA SUÇU	31
1.7.1. Afganistan Anayasası'nda Zina.....	32
1.7.2. Afganistan Ceza Kanunu'nda Zina.....	33
1.8. AFGANİSTAN KANUNLARINDA ZİNA CEZASI	34

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DAKİ ZİNA SUÇU ve CEZASINA İSLÂM HUKUKU BAĞLAMINDA GENEL BAKIŞ

2.1. ZİNA SUÇU.....	37
2.1.1. Zinanın Terim Anlamı	37
2.1.2. İslâm Hukukunda Zinanın Delilleri	38
2.1.2.1. Kur'ân-ı Kerim	38
2.1.2.2. Sünnet	39
2.1.3. Zina Suçunun Unsurları	41
2.1.3.1. Kanunî Unsur.....	41
2.1.3.2. Maddî Unsur	42
2.1.3.3. Manevî Unsur	43
2.1.4. Muhsan	44
2.1.4.1. Muhsanın Kelime Anlamı	44
2.1.4.2. Muhsanın Şartları.....	45
2.1.4.2.1. Sahih Bir Nikâhla Cimanın Gerçekleşmesi.....	45

2.1.4.2.2. Âkil ve Bâliğ Olmak.....	45
2.1.4.2.3. Zina Eden Tarafların İhsan Şartını Taşımaları Gerekir	46
2.1.4.2.4. Müslüman Olmak.....	46
2.1.5. Zinanın İspatı	47
2.1.5.1. Şahitlik.....	47
2.1.5.1.1. Şahitliğin Umumî Şartları	48
2.1.5.1.2. Şahitliğin Hususî Şartları.....	50
2.1.5.1.3. Şahitlikle İlgili Diğer Hususlar	52
2.1.5.2. İkrar	55
2.1.5.3. Karîneler.....	57
2.2. ZİNA FİİLİNİN CEZASI	57
2.2.1. Zina Cezasının Uygulanışı	58
2.2.1.1. Bekârın Cezası	58
2.2.1.2. Muhsanın Cezası	60
2.2.2. Farklı Hükümler	62
2.2.2.1. Kölelerin Cezası	62
2.2.2.2. Livatanın Cezası.....	62
2.2.2.3. Hayvanlarla İlişkiye Girmenin Cezası.....	63
2.2.3. Had Cezasının Düştüğü Yerler	63
2.3. AFGANİSTAN'DA UYGULANAN HAD CEZALARI	64
2.3.1. Afganistan Devleti Tarafından Uygulanan Had Cezaları	64
2.3.2. Merkezî Otoritenin Olmadığı Bölgelerde Uygulanan Had Cezaları	72
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	78

KISALTMALAR

AMK	: Afganistan Medenî Kânûnu
AMY	: Afganistan Maârif Yasası
b.	: bin, İbn
b.y.	: Basım yeri yok
çev	: Çeviren
H.z.	: Hazreti
KCA	: Kod-1 Cezaî Afganistan
KEA	: Kânûn-1 Esâsî-yi Afganistan
KİC	: Kânûn-1 İcraât-i Afganistan
KUMM	: Kânûn-1 Usûl-i Muhâkemâti Medenî
M	: Milâdî
MÖ	: Milâttan önce
MS	: Milâttan sonra
NCU	: Nizamnâme-i Cezaî Umûmî
NEDÂA	: Nizamnâme-i Esâsî-yi Devleti Âliyye-i Afganistan
nşr.	: neşreden
S	: sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
ts.	: Tarih yok
tsh.	: Teshih eden
t.y.	: Basım yeri yok
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve devamı ve diğerleri
y.y.	: yayıncı yok

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN KONUSU

İslâm hukukçuları hukukun beş ana değeri koruduğunu tespit etmişlerdir. Bu beş ana değer can, din, nesil, ırz ve maldır. İslâm dini de bu değerleri korumak için birçok hüküm koymuştur. Bu değerlerden birisi olan neslin korunması için tarih boyunca milletler ve dinler değişik düzenlemelerde bulunmuşlardır. Aynı amaçla İslâm, insanlık neslinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve gelişmesi için evlilik kurumuna büyük önem vermiştir. Bu nedenle İslâm'da evlilik, önemle teşvik edilmiştir. Bunun dışındaki gayri meşru ilişkilerin tümü zina olarak nitelendirilmiş ve muhtelif cezalarla tecziye edilmiştir.

Çalışmanın konusu Afganistan devletinin sınırları içerisinde had cezası çerçevesi altında ele alınan zina cezalarıdır. Afganistan devletinin hâkimiyetinden uzak bazı kırsal bölgelerde zina suçunu işleyenlere karşı zina cezası adı altında farklı şekillerde uygulamalar görülmektedir. Bu çalışmada Afganistan'daki medreselerde tedris edilen fıkıh metinleri çerçevesinde, uygulanan cezaların İslâm hukukuna ve Hanefî fikhî baz alınarak oluşturulan Afganistan devlet kanunlarına uygun olup olmadığı incelenmiştir.

II. ÇALIŞMANIN AMACI

Kur'ân-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in sünnetinde zina büyük günahlardan sayılmış ve cezası da belirlenmiştir. Bundan dolayı İslâm hukukuna göre zina, had gerektiren cezalardan sayılmıştır. İslâm ülkesi olan Afganistan kanunlarında da zina fiili suç olarak kabul edilmiş ve cezası da belirtilmiştir.

Gerek ulusal medyada gerekse de uluslararası medyada popüler bir tartışma konusu olan Afganistan'daki zina cezası uygulamalarının özellikle de recm cezası tartışmalarının akademik olarak ele alınıp incelenmesi ve bu konuda kulaktan dolma bilgilerin meydana getirdiği bilgi kirliliklerinin önüne geçilmesi için meselenin bilimsel olarak aydınlatılması elzem görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Afganistan'daki ceza hukuku bağlamında zina suçunun cezasının kaynağını, içeriğini, meşruiyetini, uygulanma biçimlerini ve devlet otoritesinin güçlü olduğu bölgeler ile otoritenin zayıf kaldığı bölgelerdeki uygulama farklılıklarının ele alınması ve özellikle de devlet otoritesinin zayıf kaldığı bölgelerde mahallî birimlerin infazlarının kanuniliğinin ve infazlarının şeriata uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, öncelikle Afganistan tarihi hakkında kısa bilgi verilmiş, ardından da Afganistan'daki dinî eğitim kültürü ve dinî eğitim kurumları ele alınmıştır. Bununla birlikte medreselerin izlediği yöntemler ve ardından burada tedris edilen fıkıh metinleri tanıtılmıştır. Çalışmada Afganistan eğitim sistemi ele alındıktan sonra Afganistan Ceza Kanunu'nun tarihî gelişimi ve kaynakları incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Afganistan'da okutulan Hanefî metinleri esas alınarak recmin tanımı, kapsamı, şartları ve uygulanış şekli ele alınmıştır. Ardından da Afganistan devleti tarafından uygulanan zina cezası ile devlet otoritesinden uzak bölgelerde uygulanan recm uygulamalarından örnekler verilmiş, konu fikhî yönden ele alınmıştır. Afganistan'da uygulanan recm olaylarının, tedrisi yapılan metinlere ve mezhep teorilerine uygun olup olmadığı yukarıda zikredilen klasik fıkıh kitaplarındaki ilkeler çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın değerlendirilmesi ve çalışma boyunca tespit edilmeye çalışılan önemli noktalar sonuç bölümünde yansıtılmış ve çalışma bu şekilde tamamlanmıştır.

IV. ÇALIŞMANIN KAYNAKLARI

Çalışmanın temel kaynaklarını, Afganistan'da okutulan klasik Hanefî metinleriyle Afganistan kanunları oluşturmaktadır. Temel kaynaklar dışında ikincil kaynaklar olarak bu konuda yazılmış olan makaleler, tezler ve gazete haberleri gibi sosyal medyaya yansıyan olaylardan istifade edilmiştir. Afganistan eğitim kurumlarında tedris edilen metinler şunlardır: *el-Muhtasar* Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî'nin (ö. 428/1037), *Kenzü'd-dekâik*, Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin (ö. 710/1310), *el-Hidâye* Burhâneddin el-Mergînânî'nin (ö. 593/1197), *el-İhtiyâr* Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî (ö. 683/1284), *el-Mebsût* Ebü Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090), *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab Abdülganî b. Tâlib el-Meydânî* (ö. 1298/1881), *et-Teşri'ü'l-Cinâyü'l-İslâmî Mukarinan bi'l- Kânûni'l-Vad'i* Abdülkâdir Üdeh (1907-1954), *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletuhû* Vehbe ez-Zühaylî (1932-2015), *Nazariyyetü'l-Dâva ve'l-isbat fi'l-Fıkhî'l-İslâmî* Nasr Ferîd Vâsıl, *el-Müstasfâ* Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö. 505/1111), *Uşûli's-Şâsi* Ebü Ya'kûb İshak b. İbrâhim eş-Şâsi, *Nürü'l-envâr* Ahmed b. Ebî Saîd b. Abdillâh (Ubeydillâh) el-Leknevî (ö. 1130/1718) ve *Husâmî* Ebü Abdillâh Hüsâmüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ömer el-Ahsîkesî (ö. 644/1246-47).

Afganistan devletinin sınırları içerisinde, otoritenin zayıf olduğu bölgelerde uluslararası medyaya yansımış olan üzerinde sansasyonel yapılan somut zina cezalarının örnekleri de çalışmamızın temel kaynakları arasındadır. Çalışmada ceza hukuku anlamında yazılan makale, kitap ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi maddelerinden istifade edilmiştir. Aynı zamanda Afganistan'ın dinî ve kültürel yapısı üzerinden uluslararası haber sitelerine yansıyan olayların üzerinde yorumlar yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZİNA SUÇU BAĞLAMINDA AFGANİSTAN CEZA HUKUKU TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Afganistan'daki zina cezası uygulamalarına geçilmeden önce Afganistan'ın tarihi, sosyokültürel yapısı, dinî öğretim sistemi, medreselerde okutulan eserler, ceza hukukunun gelişimi ve ceza kanununa göre zina suçu ve cezası bu bölümde incelenecektir. Bu eserlerin incelenmesinin sebebi ise Afganistan'da ister devlet ister Taliban veya mahallî yönetim tarafından uygulanan cezaların fıkıh kitaplarına uygun olup olmadığını tespit etmektir.

1.1. AFGANİSTAN TARİHİNE KISA BAKIŞ

Afganistan'ın öğretim sistemini iyi ve sağlıklı bir şekilde anlayabilmek için öncelikle Afganistan'ın tarihi gelişimi hakkında bilgi verilecektir. Ardından kültürü ve dinî yapısı detaylı bir şekilde anlatılacaktır.

1.1.1. Tarihi

Bugünkü Afganistan adı on dokuzuncu yüzyılda Horasan isminin yerine kullanılmaya başlanmıştır.¹ Afganistan asırlardan bu yana çeşitli güçlerin hüküm sürdüğü bir yer olmuştur. İran hükümdarı Dârâ (I. Darius), MÖ 500'de Afganistan'ı işgal etmiştir.² İranlılardan sonra Büyük İskender (MÖ 331'de) Afganistan'ı işgal ederek Hindukuş dağlarına kadar ulaşmayı başarmıştır. İskender İmparatorluğunun dağılmasından sonra Yunan asıllı Baktriana Devleti (MÖ 187'de) hüküm sürmüştür. Afganistan'da MS 50-125'te Sakalar, MS 125-480'de Türk oldukları bilinen Kuşanlar'ın elinde kalmıştır. Ak Hunlar olarak tanınan Halaç Türkleri MS 480'de Afganistan'da devlet kurmuş, kurulan bu devlet bir asır kadar devam etmiştir.³ Afganistan'da 9. yüzyıldan sonra Sâmnîler, Gazneliler, Gurlular, Timurlular, Moğollar ve Bâbürlüler gibi Türk Müslüman devletleri hüküm sürmüştür.⁴

¹ Mîr Gulâm Muhammed Gubâr, *Afganistan be Yek Nazar* (Kâbil-Afganistan: Müessese-i Neşerât-ı Âriyana, 1988), 1.

² Mehmet Saray, "Afganistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/404.

³ Saîd Muhammed Bakır Misbahzâde, *Târîh-i Siyasî Muhtaşar-i Afganistan* (Meşhed: Naşri Merendiz, 2009), 33-36.

⁴ Misbahzâde, *Târîh-i Siyasî Muhtaşar-i Afganistan*, 43-46.

Ahmed Şah 1747’de Kâbil ve çevresini hâkimiyeti altına aldıktan sonra İran, Hindistan ve Afganistan’ın farklı bölgelerine seferler düzenleyerek sınırlarını genişletmiştir.⁵ Ahmed Şah zamanındaki mahkemeler, başlarında Kâdilkudât bulunan kadılar vasıtasıyla yönetilmiştir.⁶ Ahmed Şah kendi kabilesini her zaman diğer kabilelere nazaran üstün tutmuştur. Onun yaptığı bu ayrımcılık Afganistan’daki kabileler arası birliğin bozulmasına neden olmuştur. Bu bozulma ise günümüzde de devam etmektedir.⁷ Ahmed Şah’dan sonra oğlu Timur Şah 1772’de onun yerine geçmiştir. 1793’te Timur Şah’ın vefatıyla⁸ oğlu Zaman Şah tahta geçmiş ve yedi yıl hüküm sürmüştür. Zaman Şah, kardeşi Fetih Han’ın yardımıyla Mahmud tarafından yenilgiye uğratılmış ve gözlerine mil çekilerek hapse atılmıştır. Mahmud’un oğlu Kâmrân ile Fetih Han arasında anlaşmazlık çıkmış ve Fetih Han öldürülmüştür. Ölümünden sonra kardeşi Dost Muhammed Han 1818’de Kâbil’i ele geçirmiştir.⁹

Dost Muhammed Han’dan sonra oğlu Şîr Ali Han 1863’te tahta geçmiştir. Ondan sonra oğlu Muhammed Ya’kûb Han tahta geçmiş ve İngilizler ile Gendümeç Sulh Muahedesini¹⁰ imzalamıştır.¹¹ Ya’kûb Han’dan sonra Abdurrahman Han 1880’de tahta çıkmış, Durand Hattı Anlaşmasını¹² da imzalamak mecburiyetinde kalmış ve bu anlaşma gelecek felâketlerin başlangıcı olmuştur. Abdurrahman Han tahtını 1901’de Habîbullah Han’a devretmiştir. Habîbullah Han döneminde Avrupa’da çıkan teknolojiler ve yeni reformlar Afganistan’da yayılmaya başlamıştır.¹³

⁵ Mîr Gulâm Muhammed Gubâr, *Afganistan der Mesîr-i Tarih* (Merkez-i Naşri İnkılâb, 1989), 360-372; Mîr Muhammed Siddîk Ferheng, *Afganistan der Penc Karn-ı Ahîr* (Pakistan: Âriyana Âfest Printer, 1988), 73-93; Mehmet Saray, “Ahmed Şah Dürânî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/134.

⁶ Mîr Gulâm Muhammed Gubâr, *Ahmed Şah Baba* (Dâniş Kitaphâne, 1998), 62.

⁷ Aliye Yılmaz, *Afganistan’da Kadının Sosyal Statüsü ve Din Eğitimi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 3.

⁸ Basîr Ahmed Devletâbâdî, *Şinâsnâme-i Afganistan* (İran: Çâphâne ve Litografiye Şehid, 1992), 207.

⁹ Devletâbâdî, *Şinâsnâme-i Afganistan*, 208-211; Abdülvehhâb Tarzî, “Efganistan”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: MEB Yayınları, 1997), 4/163-164.

¹⁰ Gendümeç Sulh muahedesini Mayıs 1879’da Emîr Muhammed Ya’kûb Han ile İngilizler arasında imzalanmıştır. Bu muahede de Afganistan’ın dış meselelerini İngiltere’nin kontrolü altına tutma yetkisi verilmiştir. Habîbullah Refî, *Târihî Füşûrde-i Afganistan* (Peşâver: İdâre-i Kitaphâne-i Seyyâr Erik, 1999), 45-46; Devletâbâdî, *Şinâsnâme-i Afganistan*, 221-222.

¹¹ Allâme Abdülhak Müceddedî - Fazlullâh Müceddedî, *Hakikatü’t-tevârîh ez Emîr-i Kebîr tâ Rehber-i Kebîr* (Kâbil-Afganistan: İntişârât-ı Meyvend, 2003), 110-165.

¹² Müceddedî - Müceddedî, *Hakikatü’t-tevârîh ez Emîr-i Kebîr tâ Rehber-i Kebîr*, 300-309.

¹³ Ferheng, *Afganistan der Penc Karn-ı Ahîr*, 259-327; Müceddedî - Müceddedî, *Hakikatü’t-tevârîh ez Emîr-i Kebîr tâ Rehber-i Kebîr*, 179-338; Devletâbâdî, *Şinâsnâme-i Afganistan*, 222-224; Hamîd Alemî,

Habîbullah Han'dan sonra oğlu Emânullah Han 1919'da tahta geçmiştir. Emânullah Han 08 Ağustos 1919'da Britanya ile Afganistan arasındaki Ravalpindi Anlaşmasını¹⁴ imzalamış ve 19 Ağustos 1919 tarihini Afganistan'ın bağımsız günü olarak ilân etmiştir. Eğitim ve öğretimde yeni ıslahatlar getiren Emânullah Han devlet meselelerini de dikkate almıştır. Onun döneminde ilk defa Afganistan'da *Nizamnâme-i Esâsiyi Devleti Âliye-i Afganistan Anayasası* çıkartılmıştır.¹⁵ Tüm bunlara rağmen Emânullah Han ıslahatlarında başarılı olamamış ve İtalya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. 1960 yılında, İtalya'da vefat etmiştir.¹⁶

Nâdir Şah 16 Ekim 1929'da tahtı ele geçirmiştir.¹⁷ Nâdir Şah'dan sonra oğlu Zâhir Şah 1933'te tahta geçmiştir.¹⁸ Kansız bir darbe ile Muhammed Dâvud Han 17 Temmuz 1973'te Zâhir Şah'ı devirerek iktidarı ele almıştır.¹⁹ Nur Muhammed Terekî 1978'de Rusların yardımıyla darbe yaparak Dâvud Han'ı öldürüp başa geçmiştir.²⁰ Hafızullah Emîn ve arkadaşları 17 Eylül 1979'da Terekî'yi öldürtmüşlerdir. Böylece Rusların isteği dışında Hafızullah Emîn iktidara gelmiştir. Emîn'in başa geçmesinden ve başka ülkelerden yardım aramasından dolayı rahatsız olan komünist rejimi, Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal ederek²¹ Babrak Karmal'ı devletin başına getirmişlerdir.²² Babrak Karmal mücahitlerin²³ isyanıyla baş edemeyince Sovyet Birliği, Muhammed Necîbullah

Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî (Kâbil-Afganistan: İntişârât-ı Meyvend, 2003), 266-270.

¹⁴ Britanya, Afganistan'ın bağımsızlığını kabul ederek muahedeyi imzaladığı gündür. Alemî, *Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî*, 16.

¹⁵ Alemî, *Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî*, 17.

¹⁶ Sefâ İhvânî, *Târîh-i Şifahî Afganistan* (Tahran: İntişârât-ı Vezâret-i Umûri Hârice, 2004), 40-44; Ferheng, *Afganistan der Penc Karn-ı Ahîr*, 355-362; Mehmet Saray, "Emânullah Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 11/85; Azîzüddin Vakilî Popalzey, *Sefer Hâyı Gazi Emânullah Şah der Devazdeh Kişver-i Asiya ve Avrupa* (Matba'-i Devleti, 1985), 5-27.

¹⁷ Alemî, *Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî*, 19.

¹⁸ Zâhir Tanin, *Afganistan der Karn-i Bistüm* (Tahran: İrfan, 2004), 67-75; Rıza Kurtuluş, "Nâdir Şah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/278.

¹⁹ Misbahzâde, *Târîh-i Siyasî Muhtaşar-i Afganistan*, 106-139; Refî, *Târîhî Füşürde-i Afganistan*, 51-53; Saray, "Afganistan", 1/406-407; Azmi Özcan, "Muhammed Dâvud Han", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/516.

²⁰ Tanin, *Afganistan der Karn-i Bistüm*, 213-227.

²¹ Alemî, *Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî*, 40; Hilal Görgün, "Sosyalizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/386.

²² Misbahzâde, *Târîh-i Siyasî Muhtaşar-i Afganistan*, 246-251; İlhan Bilgü, "Afganistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/408-409.

²³ Afganistan'da Sovyet Birliğine karşı yıllarca gerilla şeklinde savaşan kişilere verilen isimdir. Komünist yönetimini kabul etmeyerek komşu ülke olan Pakistan ve İran'da sığınan Afganlıların bazıları Sovyet Birliğine ve onların taraftarı olan devlete karşı savaşmak için farklı farklı gruplar haline ayrılarak savaşan kişilere "Mücahitler" denilmiştir. Bilgü, "Afganistan", 1/410.

Ahmedzai'yi 17 Eylül 1987'de başa getirmiştir.²⁴ Sovyet birlikleri, mücahitlerle başa çıkamayınca geri çekilmek zorunda kalmışlardır.²⁵ Sovyetler çekilince Mücahitler birliği sağlayamamış ve aralarında iç çatışma alevlenmiştir.²⁶ Ülke bu durumdayken, Pakistan medreselerinde²⁷ salt dinî eğitim alan talebeler 1994'te Molla Ömer liderliğinde, Tâliban adı altında, Mücahitlerin dinden uzaklaştıklarını iddia ederek harekete geçmişlerdir.²⁸ Afganistan'ın ismini de İmareti İslâmî Afganistan olarak değiştirmişlerdir.²⁹ Taliban'ın beş yıllık hâkimiyeti boyunca kültürel ve eğitim alanında pek bir ilerleme olmamıştır. Kızların okula gitmesi engellenmiş, mektepler kapatılmış, sadece dinî eğitim veren medreseler öğretime devam etmiştir. Bu medreselerin ders müfredatından modern dersler çıkartılmış, sadece klasik eserler ile ders verilmeye devam edilmiştir.³⁰

ABD, 11 Eylül saldırısı sonrasında Usame bin Ladin'i sorumlu tutarak Taliban'dan onu kendilerine vermesini istemiş, ancak Taliban ABD'nin bu isteğini geri çevirmiştir.³¹ ABD, Uluslararası Koalisyon ve Kuzey İttifakının (Taliban'a karşı savaşman mücahit grupları) yardımıyla Taliban rejimi etkisiz hale getirilmiştir. Rejim yıkıldıktan sonra ABD, Afganistan'da Peştunlar çoğunlukta olduğu için devlet başkanının onlardan seçilmesini istemiş, Hamid Karzai de Aralık 2001'de geçici devlet başkanı olarak seçmiştir. Hamid Karzai 2004 ve 2009 yıllarındaki seçimleri kazanarak Afganistan'da cumhurbaşkanlığı yapmıştır. Karzai'den sonra Eşref Gani Ahmedzai 2014 yılında seçimi kazanmıştır. İlk dönem bittikten sonra ikinci dönem seçimini de kazanmış ancak 15.08.2021'de Taliban yeniden Afganistan topraklarının çoğuna hâkim olup Kâbil ilinin sınırlarına dayandığında Eşref Gani yurt dışına kaçmış ve cumhuriyet yönetimi de son bulmuştur.³² İki cumhurbaşkanı döneminde eğitim ve kültürel alanda pek çok gelişme olmuştur.

²⁴ Bilgü, "Afganistan", 1/409-410.

²⁵ Abdülhafiz Mansûr, *Zahmi Hunîn Tahavvülâti Nizâmî-i Cihadi Afganistan* (Kâbil-Afganistan, 1993), 25-38; Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler* (İstanbul: Bayrak Matbaacılık, 1997), 270-272.

²⁶ Hüsamettin İmâmî, *Afganistan ve Zuhûri Tâliban* (Tahran: Müessesesi-i İntişârât-i Şâb, 1999), 231-232.

²⁷ Vâhid Müjde, *Afganistan ve Penc Sâl Sulte-i Tâliban* (Tahran: Neşri Ney, 2003), 34-35.

²⁸ Menijeh Bakhtari, *93 Sâl Resâne ve Kânûn Seyri der Ferâz ve Furûdî Resâne hâ-i Afganistan* (Kâbil-Afganistan: İntişârâti Saïd ve İntişârâti Periyân, 2016), 319-320.

²⁹ Cemil'ür-Rahmân Kamgâr, *Havâdis-i Târihî Afganistan* (Kâbil-Afganistan: Merkezî Neşerât-ı Meyvend, 2000), 1/197.

³⁰ Müjde, *Afganistan ve Penc Sâl Sulte-i Tâliban*, 109-115.

³¹ Michael Schheuer, *Usame Bin Ladin*, çev. Abdullah Tatlı (İstanbul: Küresel Kitap, 2016), 199-207.

³² Muhammed İkrâm Andişmend, "Ferâr ve Sukût", Haber Sitesi, *Rûznâme-i Haşt-i Subh*, Erişim 09 Ekim 2021.

1.1.2. Coğrafi ve Etnik Yapısı

Afganistan, Asya kıtasının ortasında yer alan ve denize kıyısı olmayan Müslüman bir ülkedir.³³ Ülkenin yüzölçümü 652 bin km²'dir.³⁴ Afganistan'la sınırı olan ülkeler: Kuzeyde Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan; Güneyde Pakistan; Batısında İran; Kuzeydoğusunda da Çin Halk Cumhuriyetidir.³⁵ Başkenti Kabil'dir. 34 ilden oluşmaktadır. Afganistan yeraltı zenginlikleri ve doğal kaynakları bakımından zengin bir ülkedir.³⁶ Ülkedeki savaşların ve kargaşanın çok olmasının nedenlerinden biri de bu zengin doğal kaynaklar olarak gösterilmektedir.

Afganistan farklı etnik gruplara sahip olup, bu etnik grupların her birinin kendilerine özgü dilleri, gelenek-göreneklere vardır. Afganistan'daki bu etnik grupların çoğunluğunu Peştunlar, Türkler (Özbekler, Türkmenler, Tatarlar, Kazaklar, Kızılbaşlar, Kırgızlar, Karakalpak ve diğer Türk soyları), Tacikler ve Hazaralar oluşturmaktadır.³⁷ Peştunlar, Türkler ve Tacikler Ehl-i Sünnet olup Hazaralar ise Şî'i'dir.³⁸ Bu etnik grupların haricinde Pamirî, Nurîstanî, Arap, Kûhîstanî, Belûç ve Hindu gibi küçük gruplar da bulunmaktadır.³⁹

1.1.3. Sosyal, Kültürel ve Dinî Yapısı

Bir ülkenin sosyal ve kültürel oluşumunda din, dil, coğrafi konum, tarih, millî duygular, ekonomik şartlar vb. şeyler etkili olmaktadır. Afganistan, stratejik konumundan dolayı farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan bir ülkedir. Etnik yapısına baktığımızda, mozaik bir ülke olan Afganistan'ın her bölgesinde sosyokültürel farklılıklara rastlanmaktadır. Ancak Afganistan'ın geneline bakıldığında İslâm kültürü hâkimdir. Afganistan'da yirmiden fazla dil konuşulmakta ancak ülkenin resmî dilleri Farsça ve Peştuca'dır. Bununla birlikte çoğunluk olarak yaşayan diğer etnik grupların konuştuğu diller de ülkenin üçüncü resmî dili olarak kabul edilmektedir.⁴⁰

³³ Muhammed Azîm Azîmî, *Coğrafya-i Afganistan* (Meşhed: İntişârât-ı Muhakkık, 2003), 18.

³⁴ Gulâm Ceylânî Ârız, *Serhedâd ve Taksîmatı İdarî Afganistan der Tûl-i Tariḥ* (Peşâver: Ḥatîz Biyargûnî İdâre, 2003), 48.

³⁵ Ali Rızâ Ali Âbâdî, *Afganistan* (Tahran: İntişârât-ı Vezâret-i Umûrî Hârice, 1994), 3.

³⁶ Ali Âbâdî, *Afganistan*, 5-23.

³⁷ Azîmî, *Coğrafya-i Afganistan*, 102; Ali Âbâdî, *Afganistan*, 16.

³⁸ Hüseyin Ali Yezdânî, *Pojuḥîş-i der Târiḥî Hazara hâ* (Kabil: Çaphâne-i Mehtap, 1989), 19-21.

³⁹ Mîr Âkâ Haccû, *Afganistan ve Müdâḥalât-i Ḥâricî* (Kum: İntişârât-ı Meclisî, 2001), 33-35.

⁴⁰ Kânûn-ı Esâsî-yi Afganistan (KEA), *Resmî Gazete* 818 (26 Ocak 2004), md. 16.

İslâmiyet'ten önce Afganistan'da farklı dinler olmakla birlikte halkın çoğunluğunun Buda'ya taptığı bilinmektedir. Bamyân ilindeki Buda heykeli en büyük kanıtlarından biridir. Hz. Osman döneminde İslâm'la tanışan Afganistan halkı Müslüman olmaya başlamış ve İslâmiyet bu topraklarda çok hızlı bir şekilde yayılmıştır.⁴¹ %99'u Müslüman olan Afganistan halkının çoğu Hanefî mezhebine bağlıdır. İslâm dinî dışında, çok fazla olmayan, azınlıkta bulunan Sih, Hindu ve Yahudi⁴² dinlerine bağlı olanlar da mevcuttur. Afganistan'da tasavvuf ve tarikatın yeri ve önemi büyüktür.⁴³

Afganistan Anayasası'nda Afganistan İslâm Cumhuriyetinin dinî, İslâm dinî olarak kabul edilmiştir. Afganistan'da yaşayan diğer dinlere mensup olan insanlar, kanunların belirlediği sınırlar çerçevesinde, dinî ayinlerinde özgür bırakılmışlardır.⁴⁴ Ayrıca Afganistan'daki hiçbir yasanın, İslâm dininin hükümlerine ve itikatlarına muhalif olamayacağı söylenmiştir.⁴⁵

1.2. AFGANİSTAN'DA FIKİH EĞİTİMİNİN KISA TARİHÇESİ

İslâm, milâdî 7. asırda Afganistan'a girdiği sırada, bölgede Zerdüştlük, Budizm, Hinduizm ve bazı Hristiyan mezhepleri hâkimdi.⁴⁶ İslâm dini Afganistan'da yayıldıktan sonra eski dinlerin yerini İslâm inancı aldı. Eski din eğitim-öğretimi yerine de İslâm dininin hükümleri öğretilmeye başlandı.⁴⁷ İslâm dini Afganistan'da yayıldıktan sonra mescitler dinî öğretim merkezi olarak kullanılmıştır. Horasan bölgesindeki (Günümüzde Afganistan sınırları içerisinde kalan) Belh⁴⁸ ve Herat⁴⁹ şehirlerinde yer alan Nizâmiye medreseleri de din eğitimi veren kurumlardandır.⁵⁰

⁴¹ Ali Âbâdî, *Afganistan*, 29.

⁴² Taliban tekrardan Afganistan'a hâkim olduktan sonra Afganistan'da yaşayan son Yahudi de kaçmıştır. "Âhirin Yahudi Girihte az Afganistan", *BBC News Farsi* (Erişim 13 Aralık 2021).

⁴³ Saray, "Afganistan", 1/403.

⁴⁴ KEA, md. 2.

⁴⁵ KEA, md. 3.

⁴⁶ Abdülhay Habîbi, *Târîh-i Afganistan Ba'd az İslâm* (Kâbil-Afganistan: Encümen-i Târîh-i Afganistan, 1966), 1/3.

⁴⁷ Gubâr, *Afganistan der Mesîr-i Tarih*, 154.

⁴⁸ Hz. Osman döneminde Müslümanlığı kabul eden ve Afganistan'ın kuzey tarafında kalan bir şehirdir. Tahsin Yazıcı, "Belh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/410.

⁴⁹ Herat, ilim ve medeniyetin olduğu bir şehirdir. Bu şehirde çok sayıda tarihi cami ve rasathâne mevcuttur. Afganistan sınırları içerisindedir. Recep Uslu, "Herat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/215.

⁵⁰ Ersoy Taşdemirci, "Medreselerin Doğuşu Kaynakları ve İlk Zamanları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2* (1988), 273.

Afganistan’da İslâm dinini doğru bir şekilde öğretmek için bu bölgelere bazı sahabe ve tâbiîn gönderilmiştir. Ashab-ı Suffe’den Horasan’a gelen öğreticiler, halka dinî ilimleri öğretmiş, bu bölgede tefsir, fıkıh, kelam, hadis, felsefe, tasavvuf alanlarında dünyaya nam salmış âlimler yetiştirmişlerdir. Tüm İslâm ülkelerinde olduğu gibi Afganistan’da da din öğretimi, günümüze kadar klasik metotla verilmiştir. Temel fıkıh ve din eğitimi, ilk önce mescitlerde, daha sonraları ise resmî ve gayri resmî medreselerde verilmeye devam etmiştir.⁵¹

Belh’te Abbasiler döneminde 1848 mescit, 1200 müftü, 400 medrese ve çocuklara özel 900 medrese olduğu bilinmektedir.⁵² Bundan dolayı Belh’e Dâru’l-fekâhe denilmektedir.⁵³ Gazneliler döneminde, Sultan Mahmut tarafından Gazne’de 50’den fazla medrese yaptırıldığı bilinmektedir.⁵⁴

Gurlular döneminde ilme, dinî eğitim-öğretime ve âlimlere çok önem verilmiştir. Belh, Herat ve Gazne şehirlerinde medreseler kurulmuştur. En meşhur medreseleri *Efşin Medresesi* ile *Giyâsiye Medresesi* olmuştur.⁵⁵ Timurlular, Afganistan’a hâkim olduğu dönemde mescit, medrese ve Dârülhuffâz yaptırmışlardır. Bunların en meşhurları ise *Gevher Şâd Camii*, *Gevher Şâd Medresesi*, *Sultan Hüseyin Tekkesi*, *Sultan Hüseyin Baykara Mescidi*, *Emir Ali Şîr Camii*, *Medrese-i İhlâsîyye* ve *Dârülhuffâzları* olmuştur.⁵⁶

Afganistan’da dini eğitim-öğretim, klasik metotla 1892 yılına kadar devam etmiştir. Abdurrahman Han’ın iktidarda olduğu dönemde, *Dâru’l-ulûm-i Arabî-yi Kâbil* ve *Dâru’l-Huffâz-ı Âli-yi Merkezi-yi Kâbil* adında ilk modern dinî eğitim merkezleri kurulmuştur. Daha sonra Habîbullah Han döneminde günümüzdeki modern sisteme uygun iki okul yapılmıştır. Birisi 1903’te *Habîbiye Lisesi* adıyla, diğeri ise *Mekteb-i Harbîye* adıyla 1909’da kurulmuştur. Modern sistemde yapılan yukarıdaki okullarda diğeri eğitim-öğretimin yanında din öğretimine de yer verilmiş, Kur’ân-ı Kerim, Sarf,

⁵¹ Mehtarkhan Khowajamir, “Afganistan’da Din Eğitimi ve Öğretimi”, *İslam Dünyasında Din Eğitimi ve Öğretimi* (Türkiye Diyanet Vakfı I. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu, Bursa, 2014), 209.

⁵² Ebû Bekir Abdullah b.Ömer b. Muhammed b. Dâvûd Vâiz-i Belhî, *Fezâil-i Belh*, çev. Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Hüseyinî Belhî (Çaphâne-i Dâver-i Penâh, 1971), 21.

⁵³ Vâiz-i Belhî, *Fezâil-i Belh*, 56-388.

⁵⁴ Binti Suûd b. Heşşan el-Kurşî İman, *el-Hayâtü’l-ilmîyye fi Belh hilâli’l-fetreti 205-617/820-1220* (Arabistan Suûdi: Câmi’atü’l-Ummü’l-Kurâ, Külliyyetü’l-Şer’iyye, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 216.

⁵⁵ Ebû Amr Minhâcuddîn Osmân b. Sirâciddîn Muhammed el-Cûzcânî, *Tabakât-ı Nâşirî*, thk. Abdülhay Habîbi (Kâbil-Afganistan: Poheney Matba’a, 1964), 1/362-389.

⁵⁶ Khowajamir, “Afganistan’da Din Eğitimi ve Öğretimi”, 210.

Nahiv ve İslâm tarihinden de dersler okutulmuştur. Emânullah Han döneminde ise Kâbil’de *Dâru’l-Kudâti’l-Emâniye*⁵⁷ adıyla modern bir medrese inşa edilmiştir. Emânullah Han, ilköğretimi herkes için zorunlu hale getirmiş,⁵⁸ ilk Millî Eğitim bakanlığını kurmuş ve Kâbil’de birçok lise yaptırmıştır. Türkiye, Fransa ve Almanya’dan bu okullar için öğretmenler getirtmiştir.⁵⁹

Kâbil Üniversitesinde, 1951 yılında ilk defa İlahiyat Fakültesi kurulmuştur.⁶⁰ Afganistan’da Komünistlerin hâkim olduğu dönemde, dinî derslerin yerine siyaset bilimleri derslerine daha çok ağırlık verilmiştir. Buna rağmen, dinî eğitim veren medreseler tamamen kapatılmamış, hatta sayısı az da olsa yeni medreseler açılmıştır. Örneğin 1988 yılında İslâmî İlimler Üniversitesi kurulmuştur. 1990 yılında ülke çapında, toplamda 11 Dâru’l-Huffâz, 12 medrese olmak üzere 23 dinî eğitim-öğretim merkezinin olduğu kaydedilmiştir.⁶¹ Taliban döneminde salt dinî eğitim veren medreselerin sayısı artırılmış, modern sistemde eğitim veren okullar kapatılmış ve onlardan bazıları da medreseye çevrilmiştir. Ayrıca kızların okula gitmesi yasaklanmış, ancak daha sonra ihtiyaçtan dolayı yalnızca Tıp fakültesine gitmelerine izin verilmiştir.⁶²

Afganistan’da fıkıh eğitimiyle ilgili derslerin müfredatı, 2008 yılına kadar üniversite ve okulların hepsinde Hanefî mezhebinin kitapları temel alınarak oluşturulmuştur. Ancak 2008 yılından sonra Ca’ferî mezhebinin kitapları da resmî olarak müfredata dâhil edilmiştir.⁶³

1.3. AFGANİSTAN’DA FIKIH EĞİTİMİ

Günümüzde fıkıh eğitimi, resmî ve gayri resmî olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Resmî fıkıh eğitimi, Afganistan Maârif Bakanlığı ve Yükseköğretim Bakanlığı’na bağlıdır. Gayri resmî fıkıh eğitimi ise özel olarak işletilmektedir.

⁵⁷ Emînüddin Saîdî, “Medrese-i İmam Ebû Hanîfe ve Hâtırât-i Faramûş nâ Şûdenî az ân”, *Mashal.org* (Erişim 17 Eylül 2020).

⁵⁸ Nizamnâme-i Esâsî-yi Devleti Âliyye-i Afganistan (NEDÂA), (1923), md. 68.

⁵⁹ Khowajamir, “Afganistan’da Din Eğitimi ve Öğretimi”, 211-212.

⁶⁰ Muhammed Yâsîn Azîm (ed.), *Maârif-i Afganistan der Pencâh Sâl-i Aḥîr* (Kâbil: Neşerât-ı Pohantûni Kâbil, 1969), 71.

⁶¹ Khowajamir, “Afganistan’da Din Eğitimi ve Öğretimi”, 213-214.

⁶² Müjde, *Afganistan ve Penc Sâl Sulte-i Tâliban*, 109-112.

⁶³ Khowajamir, “Afganistan’da Din Eğitimi ve Öğretimi”, 215.

1.3.1. Resmî Fıkıh Eğitim Merkezleri

Resmî fıkıh eğitim merkezleri, devletin eğitim-öğretim kurumları tarafından desteklenmektedir. Maârif Bakanlığı'na bağlı olan *Müessese-i Ta'limât-ı İslâmî* adlı kurumun çatısı altında Medreseler, Dâru'l-ulûm ve Dâru'l-huffâz şeklinde⁶⁴ üçe ayrılmaktadır. Tahsilât-i Âli'de (yükseköğretimde) ise din eğitimi İlahiyat ve diğer fakültelerde, belli periyot ve programlar çerçevesinde verilmektedir.

1.3.1.1. Resmî Medreseler

Afganistan'da medreseler resmileştirildikten sonra 1978'e kadar *Devre-i İbtidâiyye*, *Devre-i Mütevessite* ve *Devre-i Âliye* olmak üzere üç kademede verilmekteydi.⁶⁵

Günümüzde Afganistan'ın hemen hemen her ilçesinde, en az bir tane resmî medrese bulunmaktadır. Bu medreselerdeki derslerin %70'ini ağırlıklı olarak alan dersleri oluşturmaktadır. Resmî medreselerin birçok yönden, gayri resmî medreselerden farklı olduğu bilinmektedir. Resmî medreselerdeki en önemli fark, müderrislerin ve diğer personellerin, devlet tarafından atanarak onlara maaş bağlanması, ders programlarının müfredatının da Afganistan'ın Maârif Bakanlığı tarafından hazırlanmasıdır.

Afganistan'da lisans öncesinde resmî din eğitimi medreselerde ilkokul, ortaokul ve liseden oluşmakta ve öğrenciler 12. sınıftan sonra mezun edilmektedir.⁶⁶ Bu medreselerde klasik eserlerin yanında modern eserler de okutulmaktadır.

1.3.1.2. Dâru'l-Ulûmlar

Afganistan'da ilk kurulan Dâru'l-ulûm 1892'de *Dâru'l-ulûm-ı Arabî-yi Kâbil* olmuş, ardından *Dâru'l-ulûm-ı Ebû Hanîfe-i Kâbil* de açılmıştır. Afganistan'da, günümüzde yüze yakın Dâru'l-ulûm bulunmaktadır. Dâru'l-ulûmlerin medreseden farkı, burada ön lisansa kadar (13-14. sınıfa) ders verilmesidir. Dâru'l-ulûmlerden mezun olan

⁶⁴ *Mecmûa-ı Levâiyih ve Tarzü'l-'Amel hâ-i Vezâret-i Maârif*, Lâihe-i Erziyâbî Esnâd-i Ta'limî ve Tespiti Seviye-i İlmiyi Ulemâyı Dinî (Afganistan Millî Eğitim Bakanlığı, 2019) (Afganistan Millî Eğitim Bakanlığı), md. 3.

⁶⁵ Muhammed Yusuf Ezrek, *Kânûn hâ-i Ulûm ve Sekafeti İslâmî der Afganistan* (Matbaâ-i Devleti: Merkezi Tahkîkât-ı Ulûmî İslâmî, 1991), 50-65.

⁶⁶ *Mecmûa-ı Levâiyih ve Tarzü'l-'Amel hâ-i Vezâret-i Maârif*, md. 3.

talebeler, kendilerine özgü olan Müteferrika sınavına girerek başarılı oldukları takdirde sadece İlahiyat fakültelerine gidebilmektedirler.⁶⁷

Dâru'l-ulûmlerde matematik, İngilizce, sosyoloji, fen bilimleri, beden eğitimi, tefsir, hadis, tefsir usûlü, hadis usûlü, kelam, fıkıh ve fıkıh usûlü gibi dersler okutulmaktadır. Ağırlıklı olarak Arapça dersleri verilen Dâru'l-ulûmlerde okutulan fıkıh ve fıkıh usûlü eserleri şunlardan oluşmaktadır: Fıkıhta; *Şürûtü's-salât, Münyetü'l-musallî, Muhtasar-ı Kudûrî, Kenzü'd-dekâik, el-Hidâye* ve *Müînü'l-hükkâm*. Fıkıh usulünde; *Uşûli's-Şâşî, Nûrû'l-envâr, Husâmî, Tenkîhu'l-usûl*.⁶⁸

1.3.1.3. Dâru'l-Huffâzlar

Dâru'l-huffâz medreselerinde isminden de anlaşılacağı üzere hafız yetiştirmek amaçlanmaktadır. Burada Kur'ân ezberletmenin dışında tecvit, tefsir, hadis, fıkıh, tefsir usûlü, hadis usûlü, fıkıh usûlü, Arapça, İngilizce, mantık vb. modern bilimlerden dersler verilmektedir. Dâru'l-huffâzlarda okuyan talebeler, 8. sınıfa kadar Kuran-ı Kerim'i tamamen ezberlemiş olmaktadır. Bu medreselerden mezun olan talebelerin üniversitelerden istediği bölümü seçebilme hakları vardır. Ancak talebeler genel olarak İlahiyat fakültelerini tercih etmektedirler.⁶⁹ Dâru'l-huffâzlarda fıkıhta; *Kudûrî, Nûrû'l-îzâh, Kenzü'd-dekâik, el-Hidâye*, fıkıh usulünde; *Uşûli's-Şâşî* ve *Nûrû'l-envâr*, tefsirden ise *Sefvetü't-tefâsîr* ve *Medârikü't-tenzîl* ve *Hakâiku't-tev'il* gibi eserler okutulmaktadır.

1.3.1.4. Okullar

Afganistan'daki devlet okulları 6+3+3 şeklinde olup liseye kadar okumak zorunludur.⁷⁰ Okullarda modern derslerin yanında, dinî dersler de verilmektedir. Maârif Bakanlığı tarafından hazırlanan okulların müfredatına göre ilkokulda Kur'ân-ı Kerim, ortaokulda Arapça ve tecvit, lisede ise tefsir dersleri okutulmaktadır. Okullarda Hanefîlerin çoğunlukta olduğu bölgelerde Hanefî fıkıh kitapları, Ca'ferî mezhebinin çoğunlukta olduğu bölgelerde ise Ca'ferî fıkıh kitapları okutulmaktadır.⁷¹

⁶⁷ Mehterhan Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", *Mütefekkir* 3/5 (Haziran 2016), 169.

⁶⁸ Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", 169.

⁶⁹ Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", 169.

⁷⁰ Afganistan Maârif Yasası (AMY), *Resmî Gazete* 955 (24 Temmuz 2008), md. 17.

⁷¹ "Kütübi Nisab-ı Tâlimîyi Vezâret-i Ma'ârif", *Vezâret-i Ma'ârif* (Erişim 21 Eylül 2020), (Erişim 18 Nisan 2021).

1.3.1.5. Yükseköğretimde Fıkıh Eğitimi

Afganistan’da yükseköğretim, Tahsilât-i Âli Bakanlığı’na bağlıdır. Tahsilât-i Âli’ye bağlı olarak eğitim veren 39 devlet üniversitesi⁷² ve 128 özel üniversite⁷³ bulunmaktadır.

Afganistan’da yüksek dinî eğitim-öğretim, İlahiyat fakültelerinde verilmektedir. İlahiyat fakülteleri dışındaki din dersleri, bütün fakültelerin ders müfredatlarında mevcut olup, Sekâfet-i İslâmî (din kültürü) dersi adı altında verilmektedir. Hukuk fakültelerinin müfredatında ise din derslerinin yanında, İslâm hukuku ile alakalı dersler de bulunmaktadır.⁷⁴

İlk İlahiyat Fakültesi, Afganistan’ın ilk üniversitesi olan Kâbil Üniversitesinde 1951 yılında kurulmuştur.⁷⁵ Afganistan’daki İlahiyat fakülteleri *Fıkh-u Kânûn*, *Ta’lîmât-ı İslâmî* ve *Sekâfet-i İslâmî* (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) olarak üç bölümden oluşur.⁷⁶ Günümüzde Afganistan devlet üniversitelerinin çoğunda, özel üniversitelerin ise 24’ünde İlahiyat fakültesi bulunmaktadır.⁷⁷

İlahiyat fakültelerinin *Fıkh-u Kânûn* bölümünde klasik eserler ve modern hukuk dersleri ağırlıklı olarak verilmekte iken, *Ta’lîmât-ı İslâmî* bölümünde ise ağırlıklı olarak klasik eserler okutulmaktadır.⁷⁸ Dolayısıyla *Fıkh-u Kânûn* bölümlerinde müftü, kadı, savcı ve diğer yargı elemanları yetiştirilirken, *Ta’lîmât-ı İslâmî* bölümlerinde ise üniversite hocası, vaiz ve din görevlileri yetiştirilmektedir.

Fıkh-u Kânûn bölümünde fıkıhtan *el-Hidâye*, *el-İhtiyâr*, *Kenzü’-d-dekâik*, *el-Ahkâmü’ş-Şer’iyye fi’l-Ahvâli’ş-Şahsiyye*, *el-Fıkhü’l-İslâmî* ve *Edilletuhû* ve *Nazariyyetü’l-Dâva* ve *’l-isbat fi’l-Fıkhî’l-İslâmî*; usûlü fıkıhta ise *Nûrû’l-envâr*, *Müsellemetü’s-Sübût*, *el-Müstasfâ* ve *Keşfü’l-esrâr fi şerhi Usûli’l-Pezdevî* eserleri farklı

⁷² “Nihad hâ-i Tahsilî-i Devletiyi Vezâret-i Tahsilât-i Âli”, *Vezâret-i Tahsilât-i Âli* (Erişim 21 Nisan 2021).

⁷³ “Lest-i Umûmî Pohantoh hâ ve Müessisât-i Tahsilât-i Âli-i Husûsî-yi Vezâret-i Tahsilât-i Âli”, *Vezâret-i Tahsilât-i Âli* (Erişim 21 Nisan 2021).

⁷⁴ Jawad Siddiqi, “Afganistan’da Yükseköğretimde Din Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (Ağustos 2007), 138.

⁷⁵ Muhammed Yâsîn Azîm (ed.), *Maârif-i Afganistan der Pencâh Sâl-i Ahîr*, 71.

⁷⁶ “Fıkh-u Kânûn Ta’lîmât-ı İslâmî Sekâfet-i İslâmî-yi Vezâret-i Tahsilât-i Âli”, *Vezâret-i Tahsilât-i Âli* (Erişim 24 Nisan 2021).

⁷⁷ “Lest-i Umûmî Pohantoh hâ ve Müessisât-i Tahsilât-i Âli-i Husûsî-yi Vezâret-i Tahsilât-i Âli”.

⁷⁸ Furkanî, “Günümüz Afganistan’ında Fıkıh Öğretimi”, 170.

dönemlerde okutulmaktadır. Bu eserlerin yanı sıra *Şerhü'l-'Akîdeti't-Tahâviyye*, *Şerhu İbnu'l-'Akîl*, ahkâm ayetlerinin tefsiri, ahkâm hadisleri, hukuka giriş, İslâmî finans, uluslararası ceza hukuku, uluslararası özel hukuk, temel haklar, mukayeseli İslâm hukuku, İslâmî fırkalar, medenî kanunun fikhî tahlili, fetva kuralları, küllî fikhî kaideler, karşılaştırmalı dinler, ticaret ve şirketler hukuku, İslâm'da siyaset, iş ve sosyal güvenlik hukuku, çağdaş fikhî meseleler, fıkıhta medenî muhakeme usûlü, idare hukuku, İslâm ceza hukukunda muhakeme usûlü ve davet usûlü ve hitabet sanatı gibi dersler verilmektedir.⁷⁹

Ta'limât-ı İslâmî bölümünde ise hadisten *Buhârî*, *Müslim*, *Tirmizî* ve *Ebû Dâvûd*, fıkıhtan *el-Hidâye*, *el-İhtiyâr*, *el-Ahkâmü's-Şer'iyye fi'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, *el-Fikhü'l-İslâmî* ve *Edilletuhû*, usûlü fıkıhtan *Nûrû'l-envâr*, *el-Müntehabü'l-Hüsâmî* ve *el-Müstasfâ*, tefsirden *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* ve *Tefsirü'l-Celâleyn*, kelimadan ise *Şerhü'l-'Akîdeti't-Tahâviyye* okutulurken *Şerhu İbnu'l-'Akîl* ve ayrıca târihu't-teşrî'i'l-İslâmî, belâgat ve mantıkla ilgili klasik eserler de okutulmaktadır.⁸⁰

1.3.2. Gayri Resmî Fıkıh Eğitim Merkezleri

Afganistan'da devlete bağlı resmî medreseler olduğu gibi devlete bağlı olmayan gayri resmî medreseler de vardır. Hanefî mezhebine mensup gayri resmî medreselerin ders programları, Hindistan'daki Dâru'l-ulûm-i Diyûbend⁸¹ derslerinin müfredatına dayanmaktadır. Afganistan ve Pakistan'daki klasik medreselerin hemen hemen hepsinde Diyûbend sistemi takip edilmektedir.⁸²

Yurt içi ve yurt dışında gayri resmî medreselerden mezun olan talebelere, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan seviye tespit sınavına girerek yüz üzerinden elli puan

⁷⁹ "Nisab-i Tahsilî Department-i Fikh-u Kânûn", *Vezâret-i Tahsilât-i Âli* (Erişim 03 Mayıs 2021), 20-499.

⁸⁰ "Nisab-i Tahsilî Department-i Ta'limât-ı İslâmî", *Vezâret-i Tahsilât-i Âli* (Erişim 03 Mayıs 2021), 25-455.

⁸¹ Dâru'l-ulûm-i Diyûbend 1866'de Muhammed Kâsim Nânevteví ve Reşid Ahmed Gengûnî tarafından Hindistan'da kurulmuştur. Burada bir sistem içerisinde, talebelere de ağırlıklı olarak tefsir, fıkıh ve hadis dersleri öğretilmeye gayret edilmiştir. Diyûbendîler kendi eğitim-öğretimlerini Ehl-i sünnet esaslarına göre yapan, bir kurum olarak tanımlamışlardır. Bu okula baktığımızda, gerçekten de ciddi bir şekilde Hanefî fıkıh öğretimi yapılmıştır. Diyûbend'in idari birimleri serperestlik (rektörlük), muhtemimlik (sekreterlik) ve sadr-ı müderrislikten (dekanlık) oluşmuştur. Burada 1892'de ilaveten bir dâru'l-ifta (müftülük) ihdas edilmiştir. Dâru'l-ulûm-i Diyûbend kuruluşundan günümüze kadar İslâm dünyasında mümtaz bir yer edinerek gelmiştir. Diyûbend'in bütün ihtiyaçları da halk tarafından karşılanmaktadır. Azmi Özcan, "Dârülulûm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/553-554.

⁸² Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", 166.

aldıkları takdirde, resmî medreselerin lise diploması denkliği verilmektedir. Bu sınavda sorulan sorular Hanefî ve Caferî fikhına göre hazırlanmaktadır.⁸³

Gayri resmî fıkıh eğitim merkezleri altında medreseler, camiler ve evlerde din eğitim-öğretim başlıkları ele alınacaktır.

1.3.2.1. Gayri Resmî Medreseler

Gayri resmî medreselerde tefsir, tefsir usûlü, hadis, hadis usûlü, fıkıh, fıkıh usûlü, sarf-nahiv, akâid, mantık, belagat ve ferâiz kitapları okutulmaktadır.⁸⁴ Bu medreselerin bütün giderleri, medresenin bulunduğu bölgede yaşayan halk tarafından finanse edilmektedir. Tanınmış ve nam salmış gayri resmî medreselerde, civar illerden veya başka şehirlerden İslâmî ilimleri iyi bir şekilde öğrenmek için gelen talebelerin de varlığı bilinmektedir.⁸⁵

Afganistan'da gayri resmî fıkıh eğitimi Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt medreselerinde verilmektedir. Bu medreselerde yönetim, eğitim-öğretim ve okutulan eserler bakımından farklılıklar vardır. Şimdi bu iki medresedeki fıkıh eğitimi hakkında kısa bilgi verilecektir.

1.3.2.1.1. Ehl-i Sünnet Medreselerinde Fıkıh Eğitimi

Ehl-i Sünnet medreselerindeki fıkıh eğitimi ağırlıklı olarak Hanefî mezhebinin eserleri okutulmaktadır. Burada okuyan öğrencilere talebe veya tâlibü'l-ilim denilmektedir.

Diyûbend Medresesindeki ders müfredatının dönemin meşhur âlimi Molla Nizâmaddin tarafından oluşturulduğu ve *Ders-i Nizâmî* adının verildiği bilinmektedir. Günümüzde Afganistan'daki Ehl-i Sünnet medreselerinin çoğunda *Nizâmî* müfredatı uygulanmaktadır.⁸⁶ Ehl-i Sünnet medreselerinde fıkıhtan *Şürûtü's-salât*, *Hulâsa-i Keydânî*, *Münyetü'l-musallî*, Kudûrî'nin *el-Muhtasar-ı*, *Kenzü'd-dekâik*, *el-Hidâye*, *Şerhu'l-Vikâye*, *Muhtasarü'l-Vikâye* eseri okutulurken, fıkıh usûlünden ise *Uşûli's-Şâşi*,

⁸³ *Mecmûa-ı Levâiyih ve Tarzü'l-'Amel hâ-i Vezâret-i Maârif*, 79-86.

⁸⁴ Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", 166.

⁸⁵ Naqibullah Haydari, *Günümüz Afganistan Medreselerinde Din Eğitimi -Ebu Süleyman Medresesi (Dârü'lulum-i Ebu Süleyman) Örneği-* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 53-54.

⁸⁶ Haydari, *Günümüz Afganistan Medreselerinde Din Eğitimi -Ebu Süleyman Medresesi (Dârü'lulum-i Ebu Süleyman) Örneği-*, 56.

Nûrû'l-envâr, Husâmî, Tenkîhu'l-usûl ve Müsellemetü's-sübût gibi klasik eserler⁸⁷ okutulmaktadır. Ehl-i Sünnet medreselerden mezun olan talebelere, isterlerse Afganistan Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı sınava girerek belirlenen puanı aldıkları takdirde resmî medresenin denkliği verilmektedir.

1.3.2.1.2. Ehl-i Beyt Medreselerinde Fıkıh Eğitimi

Şîî mezhebine mensup olanlar, Ehl-i Beyt medreselere giderek dinî ilimleri öğrenmektedir. Havza (حوزه) denilen ilim merkezlerinde eğitim alarak mezun olan Şîî âlimleri, Afganistan'daki Ehl-i Beyt medreselerde hocalık yapmaktadır. Ehl-i Beyt medreselerin ders müfredatında akâit, tefsir, fıkıh, fıkıh usûlü, Arap dili, belagat, mantık, felsefe vd. dersler okutulmaktadır.⁸⁸

Afganistan'daki Şîî medreselerde, İran'ın Kum ve Necef'teki medreselerinin ders programları uygulanmaktadır. Şîî medreselerde fıkıhtan *Minhacü's-salihîn, Tahrîru'l-vesîle* ve *Makâsid-i Şeyh Ensârî*, usûlü fıkıhtan ise *Meâlimu'l cedîde li'l-usûl, Kavâninü'l-usûl-i Mirzâ Kûmî, Resâili Şeyh Ensârî, Kifâyetu'l-usûl* ve *Usûl-i fikh-ı Muzaffer* eserleri okutulmaktadır.⁸⁹

Ehl-i Beyt medreselerinden mezun olan talebeler mali imkânları elverişli ise yüksek eğitimlerini tamamlamak için İran'daki yüksek eğitim merkezlerine gider eğitimlerini tamamlayarak tekrar memleketlerine geri dönerler. Bu medreselerden mezun olan talebeler de isterlerse Millî Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği sınava girerek yeterli puanı aldıklarında medrese denkliği verilmektedir.

1.3.2.2. Camiler (Mescitler)

Camiler, Afganistan'ın her bölgesinde etkin bir şekilde tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat derslerinin öğretildiği önemli eğitim merkezlerindedir. Camilerdeki bu eğitim günümüze kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Camiler, okul öncesine hazırlık olması sebebiyle ana okul görevini de yürütmektedir. Çünkü çocuklar belli yaşa kadar temel bilgilerini camilerde edinmektedir.

⁸⁷ Furkanî, "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi", 167.

⁸⁸ Muhammed Cevad Asgari, "Ta'lîm ve Terbiyet der Afganistan", *Dânişgâh-ı Ulûmi İnsani ve Mutaliât-ı Ferhengi* 7 (Eylül 2011), 183.

⁸⁹ Asgari, "Ta'lîm ve Terbiyet der Afganistan", 184.

Cami imamları yılın on iki ayında Cuma günü hariç haftanın altı gününde çocuklara Kur'ân-ı Kerim, ilmihal bilgileri ve diğer kitaplardan dersler okutmaktadır. Ayrıca öğrencilerin Farsçalarını geliştirebilmeleri için *Çehâr-kitap* ve *Penc-i gneç* okutulmakta, bu iki eserden sonra da Hafız-ı Şîrâzî'nin *Divan*'ı öğretilmekte ve bazı fıkıh kitapları okutulmaktadır. Bazı camilerde tefsir dersleri de verilmektedir.⁹⁰

1.3.2.3. Evlerde Fıkıh Eğitimi

Afganistan'da çok eskilerden bu yana, Molla-i Hâneği (ev mollaları) adı altında küçük çocuklara özellikle de kız çocuklarına verilen temel din eğitimidir. Bu yöntem eskiden beri geleneksel bir şekilde devam ederken Emânullah Han döneminde, 1923 yılında devlet tarafından 23 maddelik bir tüzük çıkartılarak ev mollaları resmîleştirilmiştir.⁹¹ Evlerde din eğitiminin amacı, çocuklara temel dinî bilgileri öğretme, Kur'ân-ı Kerim'i yüzünden okuyabilme, namaz sureleri gibi küçük sureleri ezberletme ve okuma yazmayı öğretmektir. Ev okullarında bireysel olarak öğrencinin seviyesine göre dersler verilmektedir.

1.4. MEDRESELERDE OKUTULAN FIKIH KİTAPLARI

Afganistan'ın resmî, gayri resmî medreselerinde ve diğer dinî öğretim kurumlarında okutulan bazı fıkıh eserlerinin yazarları ve eser içerikleri hakkında bu başlık altında kısaca bilgi verilecektir.

1.4.1. el-Muhtasar

Hanefî mezhebinin en temel kaynaklarından birisidir. *el-Muhtasar* eseri Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûri tarafından yazılmıştır.⁹² *el-Muhtasar* da diğer fıkıh eserleri gibi kitap ve bap şeklinde düzenlenmiştir. Bölüm başlıkları kitap ve diğer alt başlıkları da bab ismiyle ayrılmıştır. Öz bir eser olması hasebiyle Kur'ân ve sünnetten delillere az yer verilmiştir. Eserde Hanefî mezhebinin görüşleri esas alınmış ve diğer mezheplerin görüşlerine değinilmemiştir. Öncelikle Ebû Hanîfe'nin görüşleri benimsenmiş ve diğer imamların görüşleri de zikredilmiştir.

⁹⁰ Nasiruddin Mazhari, "Günümüz Afganistan Medreselerinde Dinî Eğitim", *İSTEM* 21 (2013), 59-61.

⁹¹ Mazhari, "Günümüz Afganistan Medreselerinde Dinî Eğitim", 65.

⁹² Cengiz Kallek, "Kudûrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/321.

Sonrasında İmâmeyn'in ittifak ettiği görüşler verilmiş, bunun ardından da İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in tek başına kaldığı görüşler verilmiştir.⁹³

1.4.2. el-Hidâye

Burhâneddin el-Mergînânî'nin (ö. 593/1197), Kudûrî'nin *el-Muhtasarı* ile Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin *el-Câmiu's-sağîr*'indeki meseleleri bir araya getirerek yazdığı *Bidâyetü'l-mübtedî* adlı eserinin şerhidir. *el-Hidâye*, Hanefî fıkının en muteber metinlerindedir. Mergînânî, bu eserini *el-Câmiu's-sağîr*'deki düzeni esas alarak yazmıştır.⁹⁴

el-Hidâye'de meseleler ele alınırken önce Ebû Hanîfe'nin, ardından da İmâmeyn'in görüşleri zikredilmiş, zaman zaman da İmam Züfer'in görüşlerine yer verilmiştir. Genel olarak Ebû Hanîfe'nin görüşü tercih edilmiştir. Mergînânî, *el-Hidâye*'de sık sık İmam Şâfî'nin, bazen de İmam Mâlik'in görüşlerini zikretmiştir. Mergînânî, eserinde kendisine has bazı tabirler kullanmıştır. Telif edildiğinden bu yana oldukça itibar gören eser, medreselerde ders kitabı olarak okutulagelmıştır. *el-Hidâye*'nin fesahat ve belâgati, müellifin Arap dili ve edebiyatına olan hâkimiyetini göstermiştir.⁹⁵

1.4.3. Kenzü'd-Dekâik

Hanefî mezhebinin en güvenilir kaynaklarından biri olan ve medreselerde ders kitabı olarak okutulan *Kenzü'd-dekâik*, Ebü'l-Berekât en-Nesefî'nin *el-Vâfi* adlı eserinin özetidir. Bu eserin en temel özelliği, Hanefî mezhebinin içerisindeki tercih edilen görüşleri seçerek meseleleri özetle ortaya koymasındır.⁹⁶ Eserin muhtevasına bakıldığında klasik fıkıh eserlerindeki gibi kitap, bab ve fasıl şeklinde bir tertibin olduğu görülmektedir. *Kenzü'd-dekâik*, çok muhtasar bir eser olması nedeniyle anlaşılması oldukça zordur. Bundan dolayı da *Kenzü'd-dekâik* üzerine pek çok şerh ve hâşiye yazılmıştır.⁹⁷

⁹³ Ferhat Koca, "el-Muhtasar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 31/64-65.

⁹⁴ Cengiz Kallek, "el-Hidâye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/471.

⁹⁵ Kallek, "el-Hidâye", 17/472.

⁹⁶ Ahmet Yaman, "Kenzü'd-dekâik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/261.

⁹⁷ Yaman, "Kenzü'd-dekâik", 25/262.

Afganistan tarihi ve eğitim öğretim sistemi anlatıldıktan sonra Afganistan ceza hukukunun tarihi gelişimi, ceza hukuku ve Afganistan kanunlarındaki zina cezası ile ilgili kısa bilgi verilecektir.

1.5. AFGANİSTAN'DA CEZA HUKUKUNUN TARİHİ SÜRECİ

Tüm toplumlar, bireylerine değerli olan şeyleri ve cezaları tanıtmıştır. Ancak cezaların nasıl uygulanacağı, her toplumda farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Bazen devletlerin fermanlarıyla veya semavî dinlerin hükümleriyle bazen de din adamları tarafından, kanunun belirlediği ilkelerin dışına çıkarak cezalar uygulanmıştır.

Aydınlanma döneminden sonra Batı'daki ceza kanunlarıyla ilgili gelişmeler, zamanla İslâm dünyasında da etkisini göstermiştir. İslâm ülkelerinin hukuk sistemine giren ceza kanunları, kapsamlı hukukî değişikliklere yol açmıştır. Örneğin, İslâm ceza hukukunun çoğunluğunu kapsayan ta'zîr cezaları hâkimin yetkisindeydi, ancak günümüzde kanunların modernleşmesiyle birlikte bu yetkiler sınırlandırılmıştır. İslâm ülkeleri arasında mevcut kanunlarını modern tarzda ilk uyarlayan Osmanlı İmparatorluğu olmuştur.⁹⁸

Afganistan'da ise kanunların modernleşmesi, diğer ülkelerle beraber başlamıştır. Kanunlaştırma süreci ve reform hareketleri Şîr Ali Han'ın son on yılında askerî, idarî ve mülkî alanlarda yapılmıştır. Şîr Ali Han dönemindeki kanun kitabı, önemli Hanefî fıkıh kitaplarından değerlendirilerek hazırlanan *Teşrihu'l-cerâim*'dir.⁹⁹

1.5.1. Abdurrahmân Han ve Habîbullah Han Dönemi

Günümüzdeki adlî sistem, Abdurrahmân Han döneminde başlamıştır. Bunun dönemine kadar adlî ve kazâ-i sistem farklı şekillerdeydi. Halk, arasındaki ihtilafları aksakallılar, mevlevîler ve kabile reisleri vasıtasıyla görürdü. Başka bir deyişle, Abdurrahmân Han döneminden önce yargı sistemindeki malî anlaşmazlıklar, ta'zîr cezaları, kısas, diyet ve had cezaları devlet tarafından hiçbir gözetim olmaksızın ulemâ ve aksakallılar tarafından uygulanırdı.¹⁰⁰ Afganistan'da farklı mezhep mensupları

⁹⁸ Seyyid Ali Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", *Journal of al-Mustafa International University* 2/3 (2013), 13.

⁹⁹ Hazret Gül Hüsâmî, "Revendi Sistem-i Kânûn Güzârî", *Mecelle-i Kazâ* 3 (2011), 76-77.

¹⁰⁰ Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", 14-15.

bulduğundan dolayı her mezhep kendi fikhına göre hüküm verirdi. Bundan dolayı uygulanan cezalar bölgeden bölgeye farklılık gösterirdi.

Abdurrahmân Han devletin başına geldikten sonra otokratik bir şekilde devleti yönetmeye başladı. Bundan dolayı ne sadrazamı ne de bir yardımcısı vardı. Devletin bütün yetkisi de kendi elindeydi. Suçlulara hiçbir zaman göz yummaz, hatta ceza verme konusunda da çok aşırıya giderdi. O, mutlak egemenliği sağlamak ve kamu sektöründe kontrolü elde etmek için mollaları, aksakallıları ve din adamlarını kamu işlerinden uzak tutmaya ve etkisini azaltmaya çalışmıştır.¹⁰¹ O, ülkede sistemi oturtmak için *Esâsü'l-kudât*'ı yazdırtmıştır.¹⁰² Ülkedeki bütün kadılardan da bu kanuna göre hüküm vermelerini istemiştir.

Abdurrahmân Han'dan sonra tahta çıkan Habîbullah Han, ceza konusunda çok değişikliğe gitmemiş aynı sistemi devam ettirmiştir.¹⁰³ Zindanlarda, mahpuslara uygulanan işkenceleri ve köleliği kaldırmaya dair kanunlar çıkartmıştır. Ta'zîr cezalarından sayılan mil çekme, insanların dilini kesme ve el kesme cezaları kaldırmıştır.¹⁰⁴ Müdevven kanununun eksik olmasından dolayı, kadılar da tekrardan fıkıh kitaplarına göre (fıkıh kitaplarında aynı meseleye dair farklı ve ihtilafli hükümler olması) hüküm vermeye başlamıştır. Diğer taraftan denetim ve teftiş eksikliğinden dolayı her hâkim ve memur kendi bölgesinde hediye ve rüşvet almayı meşru hale getirmiştir.¹⁰⁵ Habîbullah Han döneminde *Meclis-i Şûra* ve *Mahfil-i Mîzânî't-Tahkikatı 'ş-Şer'îyye* adı altında iki önemli ilmî araştırma merkezi kurulmuştur. Abdurrahmân Han döneminde başlamış olan *Sirâcü'l-ahkâm* eseri Habîbullah Han döneminde *Mahfil-i Mîzânî't-Tahkikatı 'ş-Şer'îyye* ilmî araştırma merkezinin üyeleri tarafından tamamlanmıştır.

¹⁰¹ Gubâr, *Afganistan der Mesîr-i Tarih*, 643.

¹⁰² *Esâsü'l-kudât*, Ahmed Cam Akokozay tarafından Hanefî mezhep içerisindeki ihtilafları kaldırmak için muteber fıkıh eserleri esâs alınarak hazırlanmıştır. Eser üç bölümden oluşan 136 maddelik, genel kanun kitabıdır. İlk bölümü, hâkimlerin etik kuralı ve dâva taraflarının hâkime yönelik muamelesi hakkında bilgi mevcuttur. İkinci bölümünde yargıçlara yasal belgelerin nasıl hazırlanacağına dair talimatlar yer alır. Üçüncü bölümünde ise ihtisab ve muhtasib ile ilgili bilgi verilmiştir. Erik Jensen (ed.), *Ma'rifiyi Kânûn-ı Afganistan* (Kaliforniya: Stanford Hukuk Fakültesi, 2009), 18; Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûni Ceza der Afganistan", 17-19.

¹⁰³ Gregorian Vartan, *Zuhûrî Afganistan'ı Nevîn*, çev. Ali Âlemî Kirmânî (Tahran, 2009), 230.

¹⁰⁴ Vartan, *Zuhûrî Afganistan'ı Nevîn*, 250.

¹⁰⁵ Muhammed Azîm Faryâbî, "Nigâhî be Peşîne-i Kânûn Güzârî", *Mecelle-i Kazâ* 7 (2009), 118.

*Sirâcü'l-ahkâm*¹⁰⁶ eseri, hazırlanırken *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*,¹⁰⁷ esas alınarak yazılmıştır.¹⁰⁸

1.5.2. Emânullah Han ve Diğer Dönemler

Emânullah Han, Afganistan bağımsızlığını kazandıktan sonra kanunların modernleşmesini hızlandırmıştır. Onun döneminde ilk defa *kânûn-i esâsî* tedvin edilmiştir. Afganistan'da yasalar hazırlanırken Osmanlı kanunları model alınmıştır.¹⁰⁹ Emânullah Han, fıkıh kitaplarının ve Türk kanunlarının incelenerek yeni Nizamnâmeler tedvin etmesi için *Meclis-i Vüzerâ* ve *Şûra-ı Devlet*'i kurmuştur. Şûra-ı Devleti kurmasıyla birlikte Adâlet Bakanlığını da kurmuş, ilk bakan olarak da Muhammed İbrahim Han'ı atamıştır.¹¹⁰ Afganistan toplumu, geleneksel bir toplum olduğu için kanun yerine, nizamnâme kelimesi kullanılmıştır. Çünkü halk, kanun kelimesini şeriata muhalif olarak görmüş, bundan dolayı da yeni kanun çıkartılacağı zaman, *Nizamnâme* veya *Destûrü'l-'amel* kelimesi kullanılmıştır.

Emânullah Han, kanunları çıkarırken de Hanefî mezhebine uygun olmasına son derece dikkat ederdi. Ancak ta'zîr cezaları konusunda büyük değişiklikler yapıldığı için hâkimlerin yetkilerini büyük ölçüde azalttı. Ceza kanunları çıkmadan önce hâkimler, takdir gördüğü ta'zîrî cezaları vermede özgürdüler. Emânullah Han kadıların yetkilerini

¹⁰⁶ Sirâcü'l-ahkâm, Mahfil-i Mîzânî't-Tahkikatı'ş-Şer'îyye ilmî araştırma merkezinin on denetleyici ve elli meşhur âlim ve kadının görevlendirilmesiyle yazılmıştır. Kadılar ve âlimler, Sirâcü'l-ahkâm'ı meşhur Hanefî fıkıh metin, şerh, hâşiye ve fetva kitaplarını derlemesini yaparak hazırlamışlardır. Eserlerden alıntı yapılırken Arapça metinlere hiçbir değişik yapılmaksızın olduğu alınmış ve her metinde kaynak gösterilirken yanına Farsça tercümesi de eklenmiştir. Eserin telif amacı; Hanefî mezhebinin içerisindeki ihtilafları gidermek, tercih edilen en doğru görüşü almak, ihtilaflı görüşlerin arasındaki şüpheyi gidermek ve hüküm verilirken kadıların şüphelerini ortadan kaldırmaktır. Sirâcü'l-ahkâm, beş ciltten oluşur. Mehtarkhan Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 38-43.

¹⁰⁷ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye, Osmanlı İmparatorluğunda Cevdet Paşa tarafından Hanefî fetvaları esas alarak 1877 yılında hazırlanmıştır. Mecellenin en önemli tarafı, İslâm Hukuku alanında ilk müdevven kanunları içeriyor olmasıydı. Farklı dillere şerh ve tercüme edilmiş, Arap yarımadası ve Mısır hariç Osmanlı'nın hâkim olduğu toraklarda uygulanmıştır. Mehmet Âkif Aydın, "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/231-234.

¹⁰⁸ Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", 20.

¹⁰⁹ Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", 22.

¹¹⁰ Faryâbî, "Nigâhî be Peşîne-i Kânûn Güzârî", 118-119.

azaltmak ve ta'zîr cezalarını belirlemek için *temessükü'l-kudât*¹¹¹ ve *Nizamnâme-i cezaî*¹¹² adı altında iki ceza kanunu eseri yazdırdı.¹¹³

¹¹¹ Temessükü'l-kudât, Emânullah Han'ın emriyle Abdülvâsî Kandahârî tarafından telif edilmiştir. Bütün kadı ve baş kadının onayından krala götürülüp onayından sonra basılmıştır. Temessükü'l-kudât, iki cilt halinde yazılmış, ilk cildi medenî kanunları, ikinci cildi de ceza kanunlarını ele almıştır. Fetvaların herkes tarafından anlaşılması için Farsça olarak yazılmıştır. Müftâ-bih ve tercih edilen görüşü almak, ihtilaflı görüşleri gidermek istenmiştir. Her eserden alıntı yapıldığı meselenin kaynağı da göstermiştir. Kaynakları da muteber fıkıh metinleri, şerhleri ve haşiyeleridir. Ebû Fadl Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Abdullah el-Mervezî el-Belhî, el-Hâkim eş-Şehîd'in (ö. 334/945) el-Kâfî eseri. Ebû Bekr Razi Cessas'ın (ö.370/981), şerhu Muhtasari't-Tahâvî adlı eseri. Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî'nin (ö. 428/1037) el-Muhtasar'ı. Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Amr (Ömer) en-Nâtîfî et-Taberî'nin (ö.446/1054) Vâkiâtü'n-Nâtîfî'si. Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, Şemsü'l-Eimme es-Serahsî (ö. 483/1090) Meksûtu. Ebû Muhammed Husâmuddîn Ömer b. Abdulaziz b. Ömer b. Mâze, es-Sadru's-Şehîd (el-Husâmu's-Şehîd)'in (ö. 536/1141) Vâkiâtü'l-Husâmî'si. İftihâruddî Tâhir b. Ahmed b. Abdurreşîd el-Buhârî'nin (ö. 542/1147) Hulâsatu'l-fetâvâ'sı. Ebu'l-Fadl Rûknüddîn Abdurrahman b. Muhammed b. Emîrveyh el-Kirmânî'nin (ö. 543/1149) el-İdâh'ı. Ebû Abdillâh Radiyyüddîn Burhânü'l-İslâm Muhammed b. Muhammed es-Serahsî et-Tûsânî'nin (ö. 571/1176) el-Muhîtu's-Serahsî'si. bû Nasr Zeynuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ömer el-Attâbî'nin (ö. 586/1190) el-Fetâvâ'l-Attâbîyye'i. Alauddîn b. Ebû Bekr b. Mesud b. Ahmed el-Kâsanî'nin (ö. 587/1191) Bedâiu's-sanâî' fi tertîbî's-Şerâî'si. Fehruddîn Hasan b. Mansûr b. Mahmud el-Uzcendî el-Fergânî'nin (ö. 592/1196) Fetâvâ Kâdîhan'ı. Burhânuddîn el-Merğînânî'nin (ö.593/1197) el-Hidâye'si. Cemâluddîn Ahmed b. Muhammed b. Mahmûd el-Gaznevî (ö. 593/1197) el-Hâvî'l-Kudsî'si. Ebu'l-Abbâs Zâhiruddîn Ahmed b. Gsmâil b. Muhammed et-Tumurtâşî el-Hârezmî'nin (ö. 601/1205) Fetava't-Tumurtaşî'si. Burhanuddîn (Burhanu's-şeri'a) Mahmud b. Ahmed b. Abdulaziz b. Ömer b Mâze el-Buhârî'nin (ö. 616/1219) el-Muhîtu'l-Burhânî'si. Ebû Bekr Zâhiruddîn Muhammed b. Ahmed b. Ömer el-Buhârî'nin (ö. 619/1222) el-Fetâvâ'z-Zâhirîyye'si. Kadı, Zahidî Ebu'r-Recâ Necmüddîn Muhtâr b. Mahmûd b. Muhammed ez-Zâhidî el-Gazmî'nin (ö. 658/1260) Kunyetü'l-Münye'si. Ebu'l-Feth Zeynuddîn Abdurrahman b. Ebû Bekr Gmaduddîn b. Ali el-Merğînânî el-İmâdî'nin (ö. 670/1271) el-Fusul-i İmâdîyye'si. Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî'nin (ö. 683/1284) el-İhtiyâr li-ta'lîlî'l-Muhtâr'ı. Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin (ö. 710/1310) Kenzu'd-dekâik'ı. Husâmuddîn Hüseyin b. Ali b. Haccâc es-Sîgnâkî'nin (ö. 711/1311) en-Nihâye'si. Kıvamuddîn Emîr Kâtib b. Emîr Ömer b. Emîr Gazi Ebû Hanife el-Ġtkânî el-Fârâbî'nin (ö. 758/1357) Gâyetü'l-beyân ve et-Tebyîn'i. Feriduddîn Âlim b. el-Ala'nın (ö. 768/1384) el-Fetâvâ't-Tâtârhanîyye'si. Hüseyin b. Muhammed es-Semenkanî (es-Sem'anî) (ö. 8/14. asır) Hizânetü'l-müftî'nî. Cemalettin Mehmed Aksarayî'nin (ö. 791/1389) Şerh-u Mecmeu'l-Bahreyn'î. Haddâd'ın (ö. 800/1397) Siracü'l-vehhâc ve el-Cevheru'n-neyyire'si. Ebû Hafz Sirâcuddîn Ömer b. Ali'nin (ö. 829/1426) el-Fetâvâ's-Sirâciyye'si. İbnü'l-Hümam'ın (ö.861/1457) Fethu'l-Kadîr'i. Alauddîn Ali b. Muhammed el-Beterkani et-Tusi'nin (ö. 887/1482) ez-Zahîre'si. Suyutî'nin (ö.911/1505) el-Eşbâh ve'n-nezâir'i. Kadı Curken el-Hindî el-Gucurâtî'nin (ö. 920/1514) Hizânetü'r-rivâyât'i. Kuhistânî'nin (ö. 950/1534) Câmîu'r-rumuz'u. İbn Nüceym Zeynuddîn'in (ö. 970/1562) el-Bahru'r-râik'ı. Şemseddîn et-Tumurtaşî'nin (ö. 1004/1595) Minehu'l-Ğaffâr'ı. İbn Nüceym Ömer'in (ö. 1005/1596) en-Nehru'l-fâik'ı. Şemseddîn et-Timurtaşî'nin (ö. 1006/1598) Tenvîrü'l-ebşâr ve câmîu'l-bihâr'ı. Bâbü'r hükümdarı Evrengzîb Âlemgîr'in emriyle Şeyh Nizâm'ın (ö. 1090/1679) başkanlığında heyet tarafından hazırlanmış el-Fetâvâ'l-Âlemgîrîyye'si. Muhammed Emîn b. Ömer, İbn Âbidîn'in (ö. 1252/1836) Reddü'l-muhtâr âla durrî'l-muhtâr'ı. Hamid b. Ali el-İmâdî ed-Dimaşkî'nin (ö. 1692/1757) el-Fetâvâ'l-Hâmidîyye'sidir. Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 47-51.

¹¹² Nizamnâme-i cezaî Umumî Afganistan tarihinde genel olarak kanunlaştırma ve özel olarak İslâm hukukunun kanunlaştırması ilk defa yapılmıştır. Nizamnâme-i cezaî Umumî 245 maddeden oluşmakta ve 52 madde zamîme olarak eklenmiştir. 1923'te yürürlüğe girmiştir. Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 51.

¹¹³ Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", 27.

Nizamnâme-i Cezaî Umumi’de zina ile hükümler şunlardır: Zina eden kişilerin ikisi de muhsan değilse yüz sopa¹¹⁴ eğer ikisi de muhsan ise idam cezası verilir.¹¹⁵ Ancak zina edenlerin biri muhsan diğeri muhsan değilse, muhsan olana idam cezası, muhsan olmayana da yüz sopa cezasına verilir. Muhsan olmayan bir erkek, kocası askerde olan bir kadınla zina ederse idam cezası uygulanır.¹¹⁶ Zina edenlerden biri, kendi isteği, rızası ve meyli olmaksızın cebren zinaya zorlanırsa cezadan muaf edilir, herhangi bir ceza uygulanmaz.¹¹⁷ Ancak, Emânullah Han dönemindeki *Nizamnâmeler* kaldırıldığı için bu cezalar da kaldırılmıştır.

Afganistan’da asırlardan bu yana merkezî sistemden uzak yerler, kabilevî ve peştunvâlî¹¹⁸ bir şekilde yönetilerek gelmiş, işlenen suçlarda âdetlere ve geleneklere göre hüküm verilmiştir. Peştunvâlî geleneğe göre sadece mücrim değil, ailesi ve kabilesi suçlu sayılırdı. Nizamnâmenin hazırlanması ve cezalarda buna göre hüküm verilmesi, örfi ve peştunvâlî geleneğe uymadığı için kabile âlimleri tarafından reddedilse bile devlet tarafından uygulanmıştır.¹¹⁹

Modern kanunların geliştirilmesi birçok tepkiyi de beraberinde getirmiş, bu da rejimin yıkılmasına neden olmuştur. Emânullah Han rejiminin yıkılmasından sonra kanunların modernleşme süreci gerilemeye doğru gitmiştir. Beçe-i Sekâ kudreti ele aldıktan sonra Emânullah Han’ın reformlarını ilga etmiştir.¹²⁰ Nadir Şah, Emânullah Han’dan ders aldığı için din adamlarına çok fazla yakınlık göstermiştir. O, Emânullah Han dönemindeki *Nizamnâme*’lerde bazı değişiklikler yaparak *Usûlnâme* adı altında tekrardan çıkartmıştır.

¹¹⁴ Nizamnâme-i Cezaî Umûmî (NCU), (10 Ekim 1923), md. 172.

¹¹⁵ NCU, md. 173.

¹¹⁶ NCU, md. 174.

¹¹⁷ NCU, md. 180.

¹¹⁸ Belli bir mahallede yaşayan Peştunlar’ın yerine getirdiği geleneklerdir. Peştunvâlî; aile, kabile ve Peştun milletinin izzet ve şerefini korumak için örfi bir gelenektir. Peştunvâlî kaideler, İslâm’dan önceki eski gelenek ve göreneklere dayanır. Peştun halkı, peştunvâlî kaideleri İslâm hukuku ile eşit görür. Ancak Peştun âlim ve ulemaları, İslâmî hükümlerin öncelikli olduğu söyler. Kerim Pupel, “Peştunvâlî Çişt”, İlmî ve Malumatî, *Mashal* (Erişim 03 Kasım 2021).

¹¹⁹ Mûsevî, “Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan”, 31-34.

¹²⁰ Mûsevî, “Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan”, 37.

Nadir Şah, âlimleri kontrol etmek için *Cem 'iyyetü'l-Ulemâ* adında bir kurum inşa etmiş, âlimlere tartışmalı konuları göndererek tartışmalarını istemiştir.¹²¹ Zahir Şah, devlet politikasında babası ile aynı yolunu izleyeceğini ve babası gibi şeriat kurallarını uygulayacağını belirtmiştir.

Dâvud Han darbe yaparak yönetimi ele geçirdikten sonra Afganistan'da cumhuriyeti ilân edip daha önceleri yürürlükte olan kanunları ilga etmiştir. Kendisi de yeni anayasa çalışmalarını başlatmıştır. 1977 yılında da yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. Onun döneminde hazırlanarak yürürlüğe giren, nispeten eksiksiz olarak kabul edilen anayasa ve ceza kanunları bazı değişikliklerle beraber günümüzde de yürürlükte.¹²² Hazırlanan ceza kanunu ta'zîrî cezaları tanzim eder. Ancak diyet, kısas ve had cezaları Hanefî mezhebine göre uygulanır.

Mücahitler döneminde de iç kargaşalar devam etti. Taliban'ın ilk beş yıllık dönemi otoriter şekilde devam ederek bitti. Bu dönemlerde ülkedeki siyasî iktidarsızlıklardan dolayı kanunların uygulanması engellenmiştir.

Taliban iktidarı yıkıldıktan sonra Hamid Karzai cumhurbaşkanı seçildi. Yeni anayasa çalışmaları, Loya Cîrge¹²³ tarafından onaylandıktan sonra 26.01.2004 tarihinde cumhurbaşkanının onayıyla yürürlüğe girdi.¹²⁴ Günümüzde hâlâ bu kanun yürürlükte ve cezalar buna göre uygulanmaktadır.

1.6. AFGANİSTAN CEZA HUKUKUNUN KAYNAKLARI

Afganistan İslâm ülkesidir ve dinî de İslâm'dır.¹²⁵ Afganistan Ceza Kanunu'nda belirtildiği gibi had, diyet ve kısas cezaları Hanefî fihhına göre uygulanır.¹²⁶ Kaynağı da sadece İslâm şeriatı ve Hanefî fıkıh kitaplarıdır.¹²⁷

¹²¹ Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 74-77.

¹²² Mûsevî, "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan", 39-41.

¹²³ Loya büyük, Cîrge toplantı ve şura anlamındadır. Loya Cîrge, "büyük şura" demektir. Terim olarak Afganistan'da yeni anayasayı onaylamak, anayasadaki kanunu değiştirmek, cumhurbaşkanını yargılamak ve ülkenin bağımsızlığını, millî hâkimiyetini, toprak bölünmezliğini veya büyük maslahatlarla ilgili konuları hakkında karar vermek için geçici bir şuradır. Loya Cîrge milletvekilleri, il ve ilçe temsilcilerinden oluşur. Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 138.

¹²⁴ KEA, 1.

¹²⁵ KEA, md. 2.

¹²⁶ Kod-ı Cezaî Afganistan (KCA), *Resmî Gazete* 1290 (05 Mayıs 2017), md. 2.

¹²⁷ KEA, md. 130.

Afganistan Ceza Hukuku asıl kaynaklar ve yardımcı kaynaklar olarak ikiye ayrılır. Ceza Hukukunun asıl kaynakları; İslâm şeriatı, kânûn-ı esâsî, kanun-ı ceza, kanun hükmünde kararâmeler, diğerk kanunlar ve yönetmenliklerdir. Ceza hukukunun yardımcı kaynakları ise yargısal kararlar, bilimsel görüşler ve örfür.¹²⁸

1.6.1. Afganistan Ceza Hukukunun Asıl Kaynakları

Afganistan Ceza Hukukunun asıl kaynakları; İslâm Şeriatı, kânûn-ı esâsî, kanun-ı ceza, kanun hükmünde kararâmeler ve yönetmenlikler şeklindeki başlıklar altında incelenecektir.

1.6.1.1. İslâm Şeriatı

Afganistan'daki hukuk sistemi, modern bir devletin temelleri açısından, yazılı hukuk sistemi olan Roma hukuk sistemini izlemiş olsa da İslâm şeriatının esaslarına riayet etme bakımından İslâm hukuk sistemine aittir.¹²⁹

Afganistan Anayasası'nda İslâm hukuk sistemini vurgulayan birçok anayasa maddeleri mevcuttur. Afganistan'ın ilk anayasasında ve ondan sonraki dönemlerde çıkan anayasalar incelenerek İslâm şeriatını vurgulayan anayasa maddeleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Afganistan'ın ilk anayasası olan Nizamnâme-i Esâsî-yi Devleti Âlîyye-i Afganistan'da padişah görevleri zikredilirken; "Padişah, İslâm dininin hizmetçisi, destekleyicisi ve Afganistan halkının padişah ve hükümdarıdır." diye zikredilir.¹³⁰ İslâm şeriatının hükümlerinin korunması ve uygulanması da padişahın görevlerinden sayılır.¹³¹ Bu maddeler, İslâm dininin esas alınması için vurgu olarak getirilmiştir. Yine aynı dönemde çıkarılan Nizamnâme-i Cezaî'de âlimler ve kadılar tarafından not düşürülerek "Hanefî mezhebinin müfta bih görüşlerine uygundur" ifadeleri kullanılmıştır. Afganistan'da 1931, 1964, 1977, 1980 ve 1987 tarihlerinde, resmî gazetede çıkan

¹²⁸ Gulâm Hayder Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan* (Kabil: İntişârât-ı Dânişgâh-ı İbn Sînâ, 2017), 30.

¹²⁹ Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*, 34.

¹³⁰ ذات حضرت پادشاه خادم و حامی دین مبین اسلان و حکمدار و پادشاه عموم تبعه افغانستان است. NEDÂA, md. 5.

¹³¹ NEDÂA, md. 7. محافظه و اجرای احکام شرعیه... از حقوق جلیله پادشاهی شمردہ میشود

anayasalara göre Afganistan'ın resmî dinî İslâm'dır ve hiçbir kanunun, İslâm dininin ilkelerine aykırı olmayacağı belirtilmiştir.

2004'te çıkan, Afganistan'ın yürürlükte olan anayasasında bazı hükümler şu şekildedir; Afganistan devletinin resmî dinî İslâm'dır.¹³² Afganistan kanunlarının hiçbiri, İslâm dininin hükümlerine ve i'tikâdlarına muhalif olmayacaktır.¹³³ Kurulacak siyasî partinin bildiri ve tüzükleri İslâm inancına ve hükümlerine aykırı olmamalıdır.¹³⁴ Cumhurbaşkanlığına aday olan kişi de Müslüman olmalı,¹³⁵ cumhurbaşkanı yemin töreninde yemine besmele ile başlayarak İslâm dinine itaat edeceğine ve İslâm dinini koruyacağına Allah adına yemin etmelidir.¹³⁶ Aynı şekilde bakanlar da yemin törenlerinde, İslâm dinini koruyacaklarına dair Allah adına yemin etmelidir.¹³⁷ İslâm şeriat sistemine vurgu yapmak için Afganistan Anayasası'nda bu şekilde ifadeler geçmektedir. Afganistan Anayasasının 3. ve 130. maddelerine dayanarak ceza hukukunun aslî kaynaklarından sayılmaktadır.

1.6.1.2. Anayasa

Afganistan Anayasası ceza hukukunun en önemli kaynağıdır.¹³⁸ Çünkü bir toplumun değerleri, anayasasında açıklanmış ve vatandaşların hak ve özgürlükleri zikredilmiştir. Ceza hukuku da hakları, değerleri, toplumun düzenini ve özgürlüğünü üstlenerek korumaktadır.

Anayasa, ceza hukukunun üzerinde büyük ölçüde etki ve öneme sahiptir. Ceza hukuku, anayasanın çizdiği çerçeve doğrultusunda yol izler ve anayasa ilkelerinin dışına

¹³² KEA, md. 2. دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است

¹³³ KEA, md. 3. در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد

¹³⁴ مرامنامه و اساسنامه حزب، مناقض احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی KEA, md. 35. نباشد

¹³⁵ KEA, md. 62. شخصی که به ریاست جمهوری کانیدید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد: مسلمان...

¹³⁶ رئیس جمهور قبل از تصدی وظیفه، مطابق به طرز العمل خاص که توسط قانون تنظیم میگردد، حلف آتی را به جا می آورد: بسم الله الرحمن الرحيم "به نام خداوند بزرگ (ج) سوگند یاد می کنم که دین مقدس اسلام را اطاعت و از آن حمایت کنم KEA, md. 63.

¹³⁷ وزرا قبل از تصدی وظیفه حلف آتی را به حضور رئیس جمهور، به جا می آورند: "بسم الله الرحمن الرحيم" KEA, md. 74. به نام خداوند بزرگ (ج) سوگند یاد می کنم که دین مقدس اسلام را حمایت ... میکند

¹³⁸ Allâme, *Hukuk-i Ceza'î Umûmî-yi Afganistan*, 30.

çıkamaz. Afganistan Anayasası, diğer ülkelerin anayasasında olduğu gibi ceza hukukunun ilkelerini belirler.

Örnek olarak; Afganistan Anayasasında, kanunlarda cezası belli olmayan hiçbir fiil, suç sayılmaz.¹³⁹ Bu husus müdevven kanunlarda masumiyete işaret olarak tabir edilen “Berâet-i zimmet asıldır.” fıkıh kaidesinin karşılığıdır.¹⁴⁰ Bu kaidenin Afganistan Anayasası’nda da geçtiği görülmektedir. Suç ve cezanın şahsî olması¹⁴¹ ve insan kerametini zedeleyen cezaların belirlenmesinin yasak olması¹⁴² gibi ceza hukukunun kaidelerini anayasa çizmiştir.

1.6.1.3. Ceza Kanunu

Afganistan Ceza Kanunu da ceza hukukunun aslî kaynaklarından sayılır. Afganistan’da ilk defa ceza kanunu, 245 madde ve bir zamîme ile *Nizamnâme-i Cezaî Umumî* adıyla 1923 yılında yürürlüğe girmiştir. En son Dâvud Han döneminde, 1977’de onaylanarak 347 numaralı resmî gazete yayınıyla çıkarılan ceza kanunu hâlâ bazı değişikliklerle günümüzde yürürlüktedir.¹⁴³

Afganistan Ceza Kanunu’nun son hâli, iki kitap ve 916 maddeden oluşur. İlk kitapta hükümlerden, suçlardan, cezaî sorumluluğun engellerinden ve ceza türlerinin önlemlerinden bahsedilmektedir. İkinci kitap ise, suç kısımları ve suçların cezalarını içermektedir. Özetle ilk kitapta ceza hukukunun umumî hükümlerinden, ikinci kitapta ise ceza hukukunun ihtisası konularından bahsetmektedir.¹⁴⁴

Nizamnâme-i Cezaî Umumî’de suçlar, üç kategoriye ayrılmıştır. Devlete ve kişilere karşı işlenen ta’zîr suçlarının cezaları ulu’l-emr tarafından belirlenir. Had, kısas ve diyet suçlarının cezalarının *Esâsü’l-kudât*’a göre uygulanacağı açıklanmıştır.¹⁴⁵ Günümüzdeki ceza kanununa göre de had cezaları Hanefî fihhına göre uygulanır.¹⁴⁶ Netice itibariyle

¹³⁹ هیچ عملی جرم شمرده نمی شود مگر به حکم قانونی که قبل از ارتکاب آن نافذ گردیده باشد. Suçun kanunilik ilkesini vurgulamaktadır. KEA, md. 27.

¹⁴⁰ Ali Haydar Efendi, *Düreru’l-Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/56.

¹⁴¹ جرم یک عمل شخصی است. KEA, md. 26.

¹⁴² تعیین جزایی که مخالف کرامت انسانی باشد، ممنوع است. KEA, md. 29.

¹⁴³ Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*, 31.

¹⁴⁴ Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*, 31; KCA, 4-63.

¹⁴⁵ NCU, md. 1.

¹⁴⁶ KCA, md. 2.

söylenbilir ki had, kısas ve diyet cezaları, ister ilk çıkarılan ceza kanununda olsun ister hâlâ yürürlükte olan Kod-ı Cezaî'de olsun, Hanefî fihî esas alınmıştır.

1.6.1.4. Kanun Hükmünde Kararnâmeler

Anayasaya göre: Loya Cirga kapalı olduğunda ve acil olarak kanun hükmünde kararnâmenin çıkarılması gereken durumlarda, bütçe ve finans konuları hâriç hükümet kanun hükmünde kararnâmeler düzenleyebilir. Kanun hükmünde kararnâmeler de cumhurbaşkanının imzasından sonra kanun hükmünü alır.¹⁴⁷

Anayasanın 79. maddesine dayanılarak Afganistan'da birçok kanun hükmünde kararnâme çıkarılmıştır. Çıkarılan kanun hükmünde kararnâmeler: Terör suçlarıyla mücadele kanunu, insan ticaretiyle mücadele kanunu, para aklamayı önlemek için çıkarılan kanunlar ve terörle mücadele kanunları şeklindedir.¹⁴⁸

1.6.1.5. Yönetmelikler

Hükümet, ülke politikalarını uygulamak ve görevleri düzenlemek için bazı yönetmelikler yapıp uygulayabilir. Çıkarılan yönetmelikler ise Afganistan devletinin hiçbir kanunuyla çelişemez.¹⁴⁹ Bu yönetmeliklerin bazıları cezaî konulardan da olabilir. Örneğin, çocuk ıslahevlerinin işlerinin düzenlenmesi ve cezaevlerinin işlerinin düzenlenmesi, ceza alanında uygulanan düzenlemeler arasındadır. Bu sebeplerden dolayı yönetmelikler de Afganistan'da bir ceza hukuku kaynağı sayılır.¹⁵⁰ Aslî kaynakları açıklandıktan sonra aşağıda yardımcı kaynaklar açıklanmaya çalışılacaktır.

1.6.2. Afganistan Ceza Hukukunun Yardımcı Kaynakları

Afganistan ceza hukukunun asıl kaynaklarının yanında yardımcı kaynakları da vardır. Yargısal kararlar, bilimsel görüşler ve örf ise ceza hukukunun yardımcı kaynaklarındandır. Bu sayılan kaynakların yardımcı kaynak olmasının nedeni ise olay

¹⁴⁷ حکومت می تواند در حالت تعطیل ولسی جرگه در صورت ضرورت عاجل، به استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامین تقنینی را ترتیب کند. فرامین تقنینی بعد از توشیح رئیس جمهور حکم قانون را حایز می شود. KEA, md. 79.

¹⁴⁸ Allâme, *Hukuk-i Cezâi Umûmî-yi Afganistan*, 33.

¹⁴⁹ حکومت برای تطبیق خطوط اساسی سیاست کشور و تنظیم وظایف خود مقررات وضع و تصویب می کند. KEA, md. 76.

¹⁵⁰ Allâme, *Hukuk-i Cezâi Umûmî-yi Afganistan*, 33.

hakkında yasa olduğu için yardımcı kaynaklara sıra gelmemesindedir. Aşağıdaki başlıklarda yardımcı kaynaklar incelenecektir.

1.6.2.1. Yargısal Kararlar

Ceza hukukunda yargısal kararlar terimi iki şekilde kullanılmıştır. İlki, âm diğeri ise hâstır. Yargısal kararlar âm anlamında kullanıldığında, Yargıtay tarafından belirli bir dâva için verilen hüküm ve kararlar toplamını ifade eder. Ancak yargısal kararlar, hâs anlamında kullanıldığında, Yargıtay Yüksek Kurulu'nun görüşlerini ifade eder.¹⁵¹ Yargısal kararlar, ceza kanununun yardımcı kaynaklarındandır. Ancak Afganistan yasalarında açık şekilde suç sayılmayan olaylar yargısal kararlarla suç sayılmaz. Çünkü bir olayın suç sayılmasına ancak parlamento karar verir.

1.6.2.2. Bilimsel Görüşler

Doktrin olarak ifade edilen bilimsel görüşler, hukukun en önemli kaynaklarından biridir. Ceza hukuku tarih boyunca düşünürlerin görüşlerinden etkilenmiş ve bu etkilenme sonucunda da önemli değişikliklere uğramıştır.¹⁵² Hukuk ilminin tarih boyunca geliştirilmiş olan hukukî fikirlerin bir sonucu olduğunu iddia etmek abartı olmaz. Bundan dolayı da ülkeler, yasalarını hazırlarken ya da gözden geçirirken genellikle bilimsel görüşleri kullanırlar. Örneğin, *berâet-i zîmmet asıldır* ilkesi tarihte ilk kez İslâm dini tarafından tanıtılmıştır.¹⁵³

1.6.2.3. Örf

Örfün doğrudan yazılı yasalara kaynak olmasını söylemek pek mümkün değildir. Ancak bazen çıkarılan yasalarda, kısmen de olsa etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ahmed Şah Dürrâni'nin çıkardığı, “kocalarının vefatından sonra kadınlar, kocasının akrabalarıyla evlenmek zorundadır” veya “kadınların babalarından miras alabilmeleri yasaktır”¹⁵⁴ şeklindeki kanunların o dönemde yaşayan halkın örf ve geleneklerine bağlı kalarak çıkarıldığı söylenebilir. Ancak zikri geçen kanun günümüzde yürürlükte değildir.

¹⁵¹ Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*.

¹⁵² Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbey (Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1992), 13.

¹⁵³ Allâme, *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*, 36.

¹⁵⁴ Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 20.

Afganistan'ın merkezî yönetiminden uzak bölgelerdeki dâvalar, örf ve geleneğe göre görülmektedir. Bunlara da mahallî şûralar bakmaktadır. Mahallî şûralar; aksakallılardan ve din adamlarından oluşmaktadır. Bu tür uygulamalar çok eskilere dayanır hatta günümüzde bile merkezî otoriteden uzak bölgelerde varlığını sürdürmektedir. Bu dâvalar Cirge (heyet) tarafından görülmektedir.¹⁵⁵

Mesela günümüzde merkezî devletten uzak, Afganistan'ın Bağlan ilinde, bir kız, babası tarafından istemediği biriyle, zorla nişanlanmış, kız da başka bir erkeği sevdiği için onunla kaçmıştır. Kaçan kız ve erkek daha sonra mahalleliler tarafından yakalanmıştır. Polis, müdahalede bulunsa da mahalle sakinleri kaçanları polise teslim etmemiştir. Mahalle sakinleri kızla erkeği, mahalle şûrasına teslim etmişler ve şûra tarafından idam hükmü çıkartılmıştır. Şûra tarafından idam hükmü çıktıktan sonra ikisi de kızın babası tarafından infaz edilmiştir.¹⁵⁶ Bu tür şûralar çoğunlukla devletin kontrolünde olmayan ve günümüzde merkezî otoritenin zayıf olduğu, kırsal bölgedeki insanlar tarafından kurulmaktadır. Bazı insanların, günümüzde hala söz konusu mahkemeleri tercih etme sebebi, devlet mahkemelerinde yolsuzlukların olması¹⁵⁷ ya da o bölgede hâkim olan bir örgütün güç kullanması olabilir.¹⁵⁸

1.7. AFGANİSTAN KANUNLARINDA ZİNA SUÇU

Afganistan yasalarına bakıldığında ister ceza kanununda olsun ister anayasada olsun zina suç olarak kabul edilmiştir. Kitapta da zina en büyük suçlardan sayılmıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁵ İsmâil Hakîmî, “Şûra-yi İslahi Mekânizmi Berâyi Feysala-i Gayri Resmî Da'âvî-yi Medenî”, *Mâhnâme-i Adâlet* 57 (Kasım 2007), 35.

¹⁵⁶ Khowajamir, *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırması*, 139-140; “Yek Dohter ve Piser be Destûr-i Şûra-i Kabile-yi Bağlan İdam Şüdüd”, Ulusal Haber Sitesi, *BBC News Farsi* (12 Kasım 2021).

¹⁵⁷ Bir kişi, Afganistan'ın Herat ilinde kadını öldürme suçundan dolayı, mahkeme tarafından detaylı şekilde araştırılmadan, 16 yıl hapse mahkûm edilmiş, yedi yıl 40 gün hapiste kaldıktan sonra af çıktığı için hapisten azat edilmiştir. Hapisten çıktıktan sonra bir kadın aramış ve yanına gelmesini istemiştir. Kadının yanına gittiğinde, onun için hapse yattığı eşi hayatta ve karşısına çıkmış, erkek, kadından sormuş bu nasıl olur, ben senin için hapiste neler çektim demiş. Kadında bu bir mücizedir, mücizelere inanmıyor musun, diye cevap vermiştir. Bu da Afganistan mahkemelerin olayla ilgili detaylı araştırmadan verdiği hükümden dolayıdır. Bu tür olaylar yaşandıkça insanların güveni devlet mahkemelerine karşı sarsılacak ve başka şekillerde çözüm yolları arayacaktır. Seyit İshak Şücâ'-yi, “Mûcize-i Fesâdî İdrarî der Afganistan”, Haber Sitesi, *Afghanpaper* (Erişim 13 Kasım 2021).

¹⁵⁸ Hakîmî, “Şûra-yi İslahi Mekânizmi Berâyi Feysala-i Gayri Resmî Da'âvî-yi Medenî”, 44.

¹⁵⁹ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), en-Nur 24/2, el-İsra 17/32.

Zinanın suç oluşu anayasa maddelerinden ve ceza kanununda geçen maddelerden hareketle tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.7.1. Afganistan Anayasası'nda Zina

Günümüzde yürürlükte olan Afganistan anayasa maddeleri incelenerek zinanın suç olduğunu vurgulayan maddeler açıklanacaktır. Anayasanın ikinci maddesi “Afganistan’ın dinî İslâm’dır”, üçüncü maddesi de “hiçbir kanun İslâm dininin hükümlerine muhalif olmayacaktır” şeklinde gelmiştir. Allah’ın kitabında ve Resulünün hadislerinde de zina had gerektiren cezalardandır. Afganistan’daki kanunlar, İslâmî hükümlere aykırı olmayacağına göre zina da suç sayılmıştır.

Afganistan Anayasasının 130. maddesine göre hâkim herhangi bir olaya hüküm verirken Afganistan Anayasasına ve diğer kanunlarına göre hüküm verir. Ancak olayla ilgili hüküm verilirken Afganistan yasalarında yazılı bir kanun yoksa adâletin yerini bulması için Hanefî fihî ve Afganistan yasalarında yazılı olan ifadeler çerçevesinde olayla ilgili hüküm çıkartılır.¹⁶⁰ Anayasanın bu maddesi de iki şekilde açıklanabilir. Birincisi, hâkimin, bir olay ya da dâvaya hüküm verirken öncelikle anayasa ve diğer kanunlara bakması gerekir. Olayla ilgili kanunlarda hüküm varsa Hanefî fihîna göre hüküm veremez. Bu konu Afganistan Medenî Kanunu’nun (AMK) ilk maddesinin birinci bendinde *bir olayla ilgili, yasalarda hüküm varsa içtihada gerek yoktur*¹⁶¹ şeklinde geçmektedir. İkincisi de bir olayla ilgili Afganistan yasalarında herhangi bir hüküm yoksa veya had gerektiren cezalar şüpheden veya başka bir sebepten dolayı düşerse Hanefî fihîna göre ceza verilir. Bu da iki şarta bağlıdır. Birinci şartı, çıkarılan hüküm anayasanın belirlediği sınırlar çerçevesinde fihî kitaplarına göre olmalıdır. Anayasanın belirlediği sınırlar çerçevesinden kasıt ise cezanın anayasal değerlere uygun olmasıdır. Kanunlarda cezası belli olmayan hiçbir fiil suç sayılmaz.¹⁶² Yukarıdaki maddeden hareketle, bir fiilin suç sayılabilmesi için kanunilik ilkesine uygun olması gerekir.¹⁶³ İkinci şartı ise hâkim

¹⁶⁰ محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند. هرگاه برای قضیه بی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد. محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند KEA, md. 130. که عدالت را به بهترین وجه تامین نماید

¹⁶¹ در مواردی که حکم قانون وجود داشته باشد، اجتهاد جواز ندارد. Afganistan Medenî Kânûnu (AMK), *Resmî Gazete* 353 (2009), md. 1.

¹⁶² KEA, md. 27.

¹⁶³ Kemal Gözler, *Hukuka Giriş* (Bursa: Ekin Yayınları, 2015), 253.

adâletin güzel şekilde temin edilmesi için anayasanın çizdiği çerçevede ve Hanefî fihhına göre hüküm çıkarır.¹⁶⁴

Afganistan'da farklı mezhepleri benimseyen gruplar yaşadığı için mahkemeler her mezhebin mensubuna göre hüküm vermeye çalışır. Mesela mahkemeler, Şîîlerin yaşadığı bölgelerde ahvâl-i şahsiyye¹⁶⁵ ile ilgili olaylarda, Şîî mezhebini esas alarak hüküm verirler. Mahkeme, bir dâva ya da olayla ilgili hüküm verirken, anayasa ve diğer kanunlara bakar, olayla ilgili herhangi bir hüküm yoksa mezhebi esas alarak hüküm verir.¹⁶⁶

1.7.2. Afganistan Ceza Kanunu'nda Zina

Afganistan'ın Ceza Kanunu'ndaki maddeler, ta'zîrî cezalara yöneliktir ve ta'zîrî cezaları düzenler.¹⁶⁷ Ceza kanununda da *berâet-i zîmme asıldır*¹⁶⁸ ilkesi yer almaktadır. Zanlı kişi, yetkili mahkeme tarafından suçu ispat edilmeden suçsuz kabul edilir.

Afganistan hukukunda erkek ile kadının birleşebilmesi, nikâh akdi ile yasal hale gelir ve meşruiyet kazanır. Ceza kanununda, nikâh bağı olmaksızın, kadın ve erkeğin cinsel birleşmesi¹⁶⁹ zina olarak tabir edilmiştir. Zina suçunun tatbikatı için öne sürülen şartlar oluşmazsa, şüphe veya başka bir sebepten dolayı zina haddi sakıt olursa, ceza kanununun belirlediği hükümlere göre kişiye ta'zîrî cezası verilir.¹⁷⁰

Afganistan kanununda zina bir suç olarak kabul edilmiştir. Ceza hukuku zinayı suç olarak belirlediğine göre şimdi de zina suçuna dair Afganistan ceza hukuku içeriklerine geçebiliriz.

¹⁶⁴ Gulâm Hayder Allâme, *Câyghâh-i Hukukî Beşer der Kânûn-ı Esâsî-yi Afganistan* (Tahran: Naşri İrfan, 2008), 85.

¹⁶⁵ Kişinin doğumu, ölümü, ehliyeti, velâyeti, vesâyeti, evlenmesi, boşanması miras ve nesebiyle ilgili şahsî ahvâlle alakalıdır. Mehmet Âkif Aydın, "Ahvâl-i Şahsiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/192.

¹⁶⁶ محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصی، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند. در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند. KEA, md. 131.

¹⁶⁷ این قانون جرایم و جزایهای تعزیری را تنظیم می نماید. KCA, md. 2.

¹⁶⁸ برائت ذمه حالت اصلی است. KCA, md. 5.

¹⁶⁹ زنا عبارت از مقاربت جنسی زن و مردی است که بین آنها رابطه زوجیت موجود نباشد. KCA, md. 643.

¹⁷⁰ هرگاه در جرم زنا شرایط تطبیق جزای حد موجود نگردد یا به علت شبهه و یا یکی از اسباب دیگر، حد زنا ساقط گردد، شخص تعزیراً مطابق احکام این فصل، مجازات می گردد. KCA, md. 643.

1.8. AFGANİSTAN KANUNLARINDA ZİNA CEZASI

Afganistan'daki yasalar, İslâmî ilkeler göz önüne bulundurularak çıkartılmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi ceza kanunu sadece ta'zîr cezalarını belirlemiştir. Ancak, ceza kanununda "Had, kısas ve diyet gerektiren cezalar ise Hanefî fihına göre cezalandırılır."¹⁷¹ şeklinde gelmiştir.

Had cezaları kamu yararını sağlamak, yani insanlar arasındaki yolsuzluğu önlemek, insanların iffetini, namusunu ve toplumun sağlığını korumak içindir.¹⁷² Had cezalarından olan herhangi bir suç, İslâm toplumunu kötüye doğru götürüyorsa ve toplumun zararına ise Allah hakkı olan hadlerin uygulanması farzdır.¹⁷³

Ta'zîr ise te'dib için verilen cezalardır. İslâm hukukunda ta'zîr cezalarının sınırları belli değil, hâkimin yetkisine bağlıdır. Hâkim olayla ilgili uygun gördüğü cezayı verebilir. Ta'zîr cezalarının sınırları, had, diyet ve kısas cezalarındaki gibi muayyen değildir.¹⁷⁴

İslâm hukuku, her zaman ve farklı şekillerde işlenebilecek tefecilik, emanete ihanet, müstehcenlik, rüşvet vb. suçlara, ta'zîr cezası verilmesini hükümetin yetkisine bırakmıştır. Ancak Afganistan kanunları, hükümetin uygulayacağı ta'zîr suçlarını belirlemede sınırlamalar getirmiştir. Ta'zîr cezası şer'î hükümlere, toplumun örf ve âdetlerine muhalif olmayacak ve kamu düzenini sağlamak için olacaktır. İslâm şeriatının suç olarak kabul ettikleri her zaman haramdır, hiçbir zaman mübah olarak kabul edilmez. Ancak hâkim veya devlet yetkilisi tarafından suçlara belirlenen cezalar, kamu güvenliği için bazen mübah olarak kabul edilebilir.¹⁷⁵

Had ve ta'zîr arasında birçok fark vardır. İslâm şeriatı had cezalarının ispatı ve uygulanması konusunda birçok sıkı şart belirlemiştir. Had cezasının ispat edilmesi için getirilmiş olan sıkı ve zor şartlardan dolayı cezanın uygulanması kolay değildir. Ancak had fiili ispat edildiği takdirde hâkim, had cezasını yerine getirmekle yükümlüdür. Hâkim, had cezası uygulanacak kişiyi, affedemez veya onunla uzlaşmaya gidemez. Ta'zîr

¹⁷¹ مرتكب جرایم حدود، قصاص و دیت مطابق احکام فقہ حنفی شریعت اسلام مجازات می گردد KCA, md. 2.

¹⁷² Osman Şekerci, *İslâm Ceza Hukukunda Ta'zir Suçları ve Cezaları* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996), 35.

¹⁷³ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza* (Kabil: Bünyâd-i Âşya, 2019), 1/17.

¹⁷⁴ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 1/18.

¹⁷⁵ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 1/18.

cezalarında yetki hâkimin elinde olduğu için olayı inceleyerek takdir gördüğü hükmü verebilir.¹⁷⁶ İslâm âleminde bütün şartlar yerine getirilerek had cezalarının uygulanması çok nadiren vuku bulmuştur. Osmanlı dönemine bakıldığında recm cezasının çok nadir uygulandığı görülmektedir.¹⁷⁷

Afganistan Ceza Kanunu'nun ikinci maddesinde *had, diyet ve kısas cezaları Hanefî fikhına göre uygulanır*¹⁷⁸ şeklinde gelmiştir. Hanefî fıkhında, had cezalarının şartları ve sınırları kesin olarak bellidir. Diğer taraftan İslâm şeriatı, ta'zîr cezalarının belirlenmesini İslâm devletine ve hâkimin yetkisine bırakmıştır.¹⁷⁹ İslâm şeriatı, ta'zîr cezalarının uygulama yetkisini İslâm devletine bıraktığı için Afganistan Ceza Kanunu'nun ikinci maddesinde *ceza kanunu sadece ta'zîr cezalarını düzenler*¹⁸⁰ şeklinde gelmiştir. Bu sebepten ötürü, Afganistan Ceza Kanunu'nda sınırları belirlenen cezalar, ta'zîr cezalarıdır. İslâm şeriatının belirlediği gibi, Afganistan ceza kanunları zamana, mekâna, toplumun ve suçlunun durumuna ve suçun şekline göre ta'zîr cezalarını belirlemiştir.¹⁸¹

Had cezası, şüphe veya başka bir nedenden dolayı düşerse ceza kanununa göre ta'zîr cezası verilir. Afganistan Ceza Kanunu'nda zina suçunun cezası ta'zîr şeklinde uygulanacaksa, bu suçu işleyen kişi muhsan olduğu takdirde iki yıldan daha fazla hapis cezası uygulanır.¹⁸²

Herhangi bir nedenden dolayı had cezası sakıt olursa ceza kanununa göre ta'zîr cezası verilir. Zina fiilini işleyen kişiler muhsan değilse ceza kanununa göre ta'zîr cezası olarak iki yıldan az hapis cezası uygulanır.¹⁸³ Zina edenlerin biri muhsan diğeri muhsan değilse muhsan olana iki yıldan fazla, muhsan olmayana da iki yıldan az hapis cezası uygulanır.

Şüphe veya başka sebepten dolayı had cezası düşerse ceza kanununa göre ta'zîr cezası uygulanır. Muhsan biri, zina fiilini yakın derece akrabalarıyla veya yetkisi

¹⁷⁶ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 1/18.

¹⁷⁷ Ömer Menekşe, "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm", *Marife* 2 (2003), 13.

¹⁷⁸ KCA, md 2.

¹⁷⁹ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza* (Kabil: Bünyâd-i Âsya, 2019), 3/19.

¹⁸⁰ KCA, md. 2.

¹⁸¹ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/19.

¹⁸² KCA, md. 644.

¹⁸³ KCA, md. 644.

altındaki biriyle işlerse ceza kanununa göre ta'zîr cezası olarak yedi yıla kadar hapis cezası verilir.¹⁸⁴ Erkek, iddet bekleyen kadınla veya yakın derece akrabalarıyla zina fiilini işlerse beş yıldan yedi yıla kadar hâkimin takdirine binaen hapis cezası verilir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ KCA, md. 644.

¹⁸⁵ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/441.

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'DAKİ ZİNA SUÇU ve CEZASINA İSLÂM HUKUKU BAĞLAMINDA GENEL BAKIŞ

Allah, zinayı büyük günahlardan saymış ve bu fiilin işlenmesini insanlara haram kılmıştır. Zina haddi, Allah haklarından olup caydırıcı cezası vardır. Allah'ın bu fiile caydırıcı ceza koymasının nedeni insanların bu cezadan ibret alması, bir daha bu çirkin fiilin işlenmemesi ve nesillerin birbirine karışmaması içindir. Kur'ân-ı Kerim'de Allah, zinaya yaklaşmayın demiştir. Böyle ifade edilmesinin sebebi zinaya götüren tehlikeli yolların dahi kapatılması içindir. Bu bölümde Allah hakkı olan zina suçu ve cezası, Afganistan medreselerinde okutulan klasik fıkıh eserleri ve Afganistan kanunlarından hareketle ele alınacaktır.

2.1. ZİNA SUÇU

Allah haklarından olması hasebiyle zina suçunun cezası çok ağırdır. Burada öncelikle zina teriminin hangi anlamlara geldiği açıklanacaktır. Ardından da imamların zina terimini nasıl açıkladıkları ve bu terime ne gibi anlamlar verdikleri anlatılacaktır. Daha sonra zina suçunun İslâm Hukukundaki yeri ve bu suçun ispatının ne şekilde olacağı üzerinde durulacaktır.

2.1.1. Zinanın Terim Anlamı

Zina kelimesi Arapçadaki Z-N-Y (ز ن ي) fiilinden türetilen bir isimdir.¹⁸⁶ Şer'î bir akit olmadan irade ile yapılan cinsel ilişki,¹⁸⁷ kadın ile erkeğin arasında nikâh bağı olmaksızın cinsel münasebette bulunmaları,¹⁸⁸ hukukî bir bağ olmadan gayri meşru

¹⁸⁶ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî (Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 2010), "Zina", 7/387; Muhammed b. Mukarram b. Alî Ebu'l Fazl Cemaleddin İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (İran: Neşru Edebi'l-Havze, 1984), "Zina", 1/91.

¹⁸⁷ Râgıb el-İsfehanî, *Müfredât* (İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012), "Zina", 463; Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, *Tâcû'l-Arûs* (Dâru'l-Hidaye, 2010), "Zina", 1/387.

¹⁸⁸ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), "Zina", 622; Kadir Güneş, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Mektep Yayınları, 2014), "Zina", 537.

şekilde yapılan haram birleşme, zina sözcüğü ile ifade edilmiştir.¹⁸⁹ Bu çirkin fiili işleyen, nefesine hâkim olamayıp kendini teslim eden erkeğe zâni, kadına ise zâniye denilir.¹⁹⁰

Zinanın terim anlamı hakkında mezhep âlimleri ihtilaf ederek zinayı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Ancak bütün mezhep imamları “kasten haram birleşmenin” zina olduğunda ittifak etmişlerdir. Hanefiler, zinayı “وطء الرجل المرأة في القبل في غير الملك وشبهة”¹⁹¹ bir erkeğin nikâh bağı veya şüphesi olmadan bir kadınla ön taraftan cinsel birleşmesi şeklinde tarif etmişlerdir. Afganistan Ceza Kanunu’na göre ise zina, “Bir kadın ve erkeğin aralarında nikâh bağı olmadan cinsel ilişkide bulunmasıdır.”¹⁹² Dinî literatüre genel olarak bakıldığında, zina cinsel haramlığı ifade etmek için kullanılmıştır.

2.1.2. İslâm Hukukunda Zinanın Delilleri

Zina, İslâm Hukukunda büyük günahlardan sayılmıştır. Kur’ân-ı Kerim’e ve Peygamberimizden gelen rivayetlere bakıldığında zina suçunu işleyenlere çok büyük cezalar vazedilmiştir. Aşağıda bu hususla ilgili Kitap ve sünnetten deliller zikredilecektir.

2.1.2.1. Kur’ân-ı Kerim

Allah-u Teâlâ “وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا” “Zinaya yaklaşmayın çünkü zina son derece çirkin bir davranış ve çok kötü bir yoldur.”¹⁹³ buyurmuştur. Bundan kasıt ise değil zina etmek, zinaya müsebbip olan ve o yola götürecek şeylerden uzak durmak ve nâmahremlere şehvetli gözle bakmamaktır. Zina, insaniyet için büyük bir leke, rezalet ve hayvanî bir muameledir. Bu yola sapanlar, ahlâkın bozulmasına ve nesebin karışmasına sebep olurlar.

¹⁸⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*, ed. Abdullah Kahraman (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2017), “Zina”, 221; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), “Zina”, 371.

¹⁹⁰ Erdoğan, “Zina”, 537; Hüseyin Esen, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/440-441.

¹⁹¹ Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar* (Kahire: Matba'atü'l-Halebî, 1937), 4/79.

¹⁹² KCA, md. 643.

¹⁹³ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, el-İsra 17/32.

Başka bir ayette ise “الرَّائِبَةُ وَالرَّائِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ” “Zina eden bekâr kız ve erkeğe yüzer celde vurun.”¹⁹⁴ buyurulmuştur. Bu ayetten de anlaşılacağı üzere, muhsan olmayan bekâr kız ya da erkek zina fiilini işlerler ve suçlarını da ikrar ederlerse veya şehâdet ile suçları sabit olursa cezaları yüzer celdedir. Muhsan bir kimse zina suçunu işlerse cezaî müeyyidesi için delil olarak hükmü bâki olup metni nesh olan “الشيخ والشيخة”¹⁹⁵ “فارجموها البتة”¹⁹⁶ “Muhsan bir erkek muhsan bir kadınla zina ederse mutlaka recmedin.” ayeti getirilmektedir.¹⁹⁶

Zina suçunun delilini Kur’ân’dan zikrettikten sonra şimdi de zina hakkında Hz. Peygamber’den rivayet edilen hadisler ve zina uygulamaları anlatılacaktır.

2.1.2.2. Sünnet

Hz. Peygamber zinayla ilgili bir hadiste şöyle buyurmuştur: “Şehâdet ederim ki Allah’tan başka itaat edilecek kimse yoktur, ben de onun kulu ve elçisiyim. Müslüman olan birinin kanı sadece üç durumda helal olur. Muhsan bir kimse zina ederse, bir insanın canına kıyılırsa ve mürted olursa bu işleri yapanların kanı helal olur.”¹⁹⁷

Mâiz b. Mâlik el-Esemî Hz. Peygamber’e gelerek kendi nefesine zulmedip zina ettiğini ikrar etmiş ve temizlenmek istediğini söylemiştir. Hz. Peygamber Mâiz’in bu talebini reddetmiş, ikinci defa geldiğinde de onu geri çevirmiş ve onun durumunun araştırılmasını istemiştir. Araştırma sonucunda Mâiz’in aklî dengelerinin yerinde olduğu bildirilmiştir. Mâiz üçüncü defa geldiğinde Hz. Peygamber onu yine geri çevirerek hakkında daha detaylı araştırılma yapılmasını istemiştir. Araştırmaların neticesi aynı çıkmış, Mâiz dördüncü sefer geldiğinde Hz. Peygamber ona recm cezasını vermiş ve bir

¹⁹⁴ Kur’ân-ı Kerîm Meâli, en-Nur 24/2.

¹⁹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Dâru İhyâu’l-Kütübü’l-‘Arabîyye, 2010), 2/“hudûd”, 20 (No. 2553).

¹⁹⁶ Nesh bağlamındaki bu hadis metninin, Kur’ân’dan olup olmadığına dâir tartışmalar için bakınız. Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî Gazzâlî, *Mustasfâ İslam Hukukunun Kaynakları*, çev. H. Yunus Apaydın (İstanbul: Klasik Yayınları, 2017), 274-275; Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2019), 327.

¹⁹⁷ Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmiu’s-şâhîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâu’l-Kütübü’l-‘Arabî, ts.), “Kısas”, 25.

çukur kazdırarak recmedilmesini emretmiştir.¹⁹⁸ Hadisten de anlaşılacağı üzere ilk üç seferde hemen recmedilmemiştir. Hz. Peygamber öncelikle Mâiz hakkında araştırma yapılmasını istemiş ve dördüncü defasında recmedilmesini emretmiştir.

Gâmid kabilesinden bir kadın, Peygamber'e gelerek zina ettiğini ve temizlenmek istediğini söyleyince Peygamber onu geri çevirdi. Ertesi gün tekrar Peygamber'e gelerek beni de Mâiz gibi reddediyorsunuz, Allah'a yemin ederim ki ben hamileyim, dedi. Kadın, yine geri çevirilince ertesi gün tekrar gelmiş, bunun üzerine Peygamber de git çocuğunu doğur öyle gel demiştir. Çocuk dünyaya geldikten sonra kadın bebeği eline alarak yine Peygamber'e gelmiş ve çocuğun, bakımını üstlenecek kimsesi olmadığını gören Peygamber kadının sütten kesildikten sonra gelmesini istemiştir. Sütten kesildikten sonra çocuğun elinde bir parça ekmekle Peygamber'in yanına tekrar gelmiş, bunun üzerine de Peygamber göğüs hizasına gelecek şekilde bir çukur kazdırarak recmettirmiştir.¹⁹⁹ Bu olayda da Peygamber, kadının itirafından dolayı hemen recm cezasını uygulamamış, belki başka bir şeyden dolayıdır diye dört defa ikrar etmesini beklemiştir. Dört defa ikrarından sonra çocuğunu dünyaya getirmesi için geri göndermiştir. Çocuk temel ihtiyaçlarını görebilecek duruma geldikten sonra o kadına recm cezasını uygulamıştır.

Bedevîlerden biri Peygamber'e gelerek Allah'ın kitabına göre hüküm vermesini istedi. Onunla birlikte gelen hasmı da ondan daha anlayışlı olduğu için kendilerine Allah'ın kitabına göre hüküm verilmesini istedi ve Hz. Peygamber'le konuşmak istediğini söyledi. Hz. Peygamber izin verince adam şöyle dedi: Benim oğlum bu adamın yanında işçi olarak çalışırken onun karısıyla zina etmiş. Ben de bu adama fidye olarak yüz koyun ve bir hizmetçi vererek oğlumu cezadan kurtardım. Ancak ilim ehlinden sorunca oğlumun cezasının yüz celde ve bir yıl sürgün olduğunu, karısının cezasının ise recm olduğunu söylediler. Allah Resulü de nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki mutlaka onun kitabına göre hüküm vereceğim dedi. Verdiğin koyun ve hizmetçiyi geri al, senin oğlunun cezası yüz değnektir, dedi. Hz. Peygamber de Uneys'in, adamın karısının yanına

¹⁹⁸ Müslim, *el-Câmiu's-şâhîh*, "hudûd", 23; Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2009), 5/30 (No. 4766); Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi'l-Bidâye*, thk. Tellal Yusuf (Beyrut: Dâru İhyâu'l-Kütübü'l-'Arabî, ts.), 2/340.

¹⁹⁹ Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdilhamîd (Beyrut: el-Matba'atü'l-'Asriyye, ts.), "Hudûd", 37 (No. 4442); Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi'l-Bidâye*, 2/344.

gitmesini ve itiraf ettiği takdirde recmedilmesini emretmiştir. O adamın kadını da zina ettiği itiraf edince Uneys kadını recmetmiştir.²⁰⁰

Hz. Peygamber'den rivayet edilen hadislere baktığımızda asr-ı saâdet döneminde zina suçunun ispat usûlüne göre tespit edilmiş ve bu suçu işleyenlere hak ettikleri cezalar uygulanmıştır.

2.1.3. Zina Suçunun Unsurları

İslâm Hukukunda kadın veya erkeğin işlediği zina suçunun unsurları aynıdır. İslâm âlimlerine göre zina suçundan söz edilebilmesi ve zina suçunun unsurlarının oluşması gerekir. Zina suçunun unsurları; kanunî unsur, maddî unsur ve manevî unsur başlıkları altında incelenecektir.

2.1.3.1. Kanunî Unsur

Herhangi bir suçun kanunî unsurları bakımından suç sayılabilmesi için daha önceden uygulanacak cezaî müeyyidenin kanunda belirtilmesi gerekir.²⁰¹ Suçların cezalarının belirtilmesi ve caydırıcı olması insanların o suçu işlemesini engeller. İslâm Hukukunda kanun koyma ve hangi fiillerin suç olacağını belirleme yetkisi ancak Allah'a aittir.²⁰² Allah, insanları doğru yola iletmek ve bildirmek istediği hükümleri onlara öğretmek için Kur'ân-ı Kerim'i göndermiştir. Allah, belirttiği bu hükümlerin dışına çıkılmaması için ağır cezalar koymuştur. Kur'ân-ı Kerim'de²⁰³ ve Peygamber'den rivayet edilen hadislerde zina edenlerin cezaları belirtilmiştir.²⁰⁴

Afganistan Anayasası'nın 130. maddesine göre hâkim herhangi bir olaya hüküm verirken Afganistan Anayasasına ve diğer kanunlarına göre hüküm verir. Ancak olayla ilgili hüküm verilirken Afganistan yasalarında yazılı bir kanun yoksa adâletin yerini

²⁰⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-şâhîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001), "Hudûd" 86 (No. 6827, 6835, 6842); Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru lhyâi't-Turasi'l-'Arabî, 1985), "Hudûd", 6; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, 5/6 (No. 4731).

²⁰¹ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 1/222.

²⁰² Talip Türçan, *İslam Hukuk Biliminde Hukuk Normu Kavramsal Analiz ve Geçerlilik Sorunu* (Ankara: Ankara Okulu, 2016), 134-138.

²⁰³ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/2.

²⁰⁴ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, 5/6 (No. 4731).

bulması için Hanefî fıkı ve Afganistan yasalarında yazılı olan ifadeler çerçevesinde olayla ilgili hüküm çıkartılır.²⁰⁵

2.1.3.2. Maddî Unsur

Kişiler zina suçunu işlediği takdirde bundan sorumlu tutulacaklardır. Ancak kalplerinden geçecek şekilde, sadece düşünce ve niyetten dolayı ise kişiler sorumlu tutulmayacaklardır.²⁰⁶ Bu husus detaylı bir şekilde incelenirse, suçun eyleme geçirilmesi gerekir, sadece akıllarında bir düşünce olarak kalan ve eyleme dönüştürülmeyen fiillerden insanlar sorumlu tutulmayacaklardır.²⁰⁷ Zina suçunun maddî unsurunun oluşması, fâiline isnad edilmesi ve biçim kazanması gibi ceza kanununda dikkate alınıp incelenmesi gereken unsurlar vardır. Böyle detaylı incelendiği takdirde, insanlara nispet edilen suçların fâillerinin kuşkuya yer vermeyecek bir şekilde tespit edilmesi kolay olur.²⁰⁸

İslâm hukukçuları kadın ile erkek arasındaki nikâhsız gerçekleşen birleşmeyi zina olarak isimlendirmişlerdir. Cinsel birleşmenin gerçekleşmesi için meninin gelmesi şart değil, kısmî duhul (haşefenin girmesi) yeterli görülmüştür. Hanefîler, sadece ön taraftan yapılan birleşmeyi zina saymışlardır.²⁰⁹ Bunun dışındaki birleşmeleri ve hareketleri zina olarak kabul etmemişlerdir. Erkek ve kadının aralarında sahih nikâh olmadan yapılan her türlü yakınlaşmayı haram saymışlar ve diğer birleşmeler için de ta'zîr cezası verilmesini uygun görmüşlerdir.²¹⁰

Afganistan Medenî Kanunu'nda nikâh akdi, kadın ile erkek arasında aile kurmak amacıyla birlikteliği meşrulaştıran ve yükümlülük oluşturan bir akit olarak belirtilmiştir.²¹¹ Afganistan Ceza Kanunu'na göre zina, ceza gerektiren suçlardandır.

²⁰⁵ محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند. هرگاه برای قضیه پی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد. محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تامین نماید KEA, md. 130.

²⁰⁶ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/222.

²⁰⁷ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Dersleri* (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1992), 152.

²⁰⁸ Mwamba İssa Kazadi, *Zina: Kur'an ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Ceza Hukuku Karşılaştırılması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 21.

²⁰⁹ Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar*, 4/79.

²¹⁰ Abdülğanî b. Tâlib b. Hammâde el-Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab* (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2017), 643.

²¹¹ Afganistan Medenî Kanunu'nda, nikâh akdi şu şekilde açıklanmıştır. و ازدواج عقدیست که معاشرت زن و مرد را به مقصد تشکیل فامیل مشروع گردانیده حقوق و واجبات طرفین را بوجود می آورد "Evlilik, kadın ile

Ceza Kanunu'nda maddî unsur üç bölümden oluşur ve zina suçunun oluşması için de üç unsurun gerçekleşmesi gereklidir. Bu üç unsur şunlardan ibarettir: İlk olarak cinsel ilişkinin kadın ile erkek arasında gerçekleşmesi gerekir. Bundan da kasıt, erkeğin tenasül uzvunun haşefe miktarınca kadının fercine duhûl etmesiyle olur. Haşefeden az bir kısmının duhûlü gerçekleşirse zina sayılmaz. Parmak veya başka uzuvlarla gerçekleşen duhûller zina olarak kabul edilmez. Aynı şekilde duhûlün kadının fercinde olması gerekir. Başka bölgelerde gerçekleştirilen duhûller zina olarak sayılmaz. İkinci unsur, kadın ile erkek arasında nikâh akdinin olmaması gerekir. Nikâh akdi veya şüphesi varsa zina suçu olmaz. Üçüncü unsur ise zinanın iki tarafın rızasıyla gerçekleşmesidir. Taraflardan herhangi birinin zoruyla gayri meşrû ilişki gerçekleşmişse bu zina olarak sayılmaz, tecavüz olarak kabul edilir.²¹²

2.1.3.3. Manevî Unsur

Herhangi bir suçun gerçekleşmesi için o suçun fiilen işlenmesi ve fiili işleyen kişinin ehliyet sahibi olması gerekir. Bir insanın sorumlu olmasından bahsedilebilmesi için de yaptığı işi bilerek ve isteyerek yapması gerekir.²¹³ Suç hata ile işlendiyse fâil suçlu sayılmaz. İslâm'da zina yapanlara cezalarının uygulanabilmesi için bazı manevî unsurlar aranmaktadır. Buna göre zina fiili işleyen kişiler, mükellef yani âkil, bâliğ ve ehliyet sahibi olmalıdır. Küçük yaştaki çocuklar ve aklî dengesi yerinde olmayan deliler arasındaki gayri meşrû ilişki zina sayılmayacaktır. Ancak, zina eden fâil veya mef'ûlden birisi mükellef diğeri değilse, sadece mükellef olana zina cezası uygulanacaktır.²¹⁴

Gayri meşrû ilişkiye giren kadın veya erkekten biri zina ettiğini kabul ederse ve diğeri de nikâhlı olduğunu beyan ederse ikisine de ceza uygulanmaz. Çünkü had cezalarında şüphe ortaya çıkarsa had cezası düşer.²¹⁵

Kendi istekleriyle ilişkiye giren kadın veya erkeğin aralarında nikâh bağı bulunmamalıdır. Ayrıca cinsel münasebete girilen kadın ile erkek arasında mülkiyet yani

erkek arasında bir aile kurmak amacıyla birlikteliği meşrulaştıran ve yükümlülük oluşturan bir akittir". AMK, md. 60.

²¹² İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/430.

²¹³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 1/222.

²¹⁴ İbrâhim b. Muhammed el-Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, thk. Abdullah Biler (İstanbul: Şifa Yayınevi, 2016), 276.

²¹⁵ Şemsü'l-eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed Serahsî, *Mebûât*, ed. Mustafa Cevat Akşit (İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008), 9/89.

efendilik ve cariyelik ilişkisi olmaması gerekir.²¹⁶ Zikredilen bu hususlar da İslâm Hukuku'na göre zina suçunun manevî unsurlarındandır.

Afganistan Ceza Hukuku'nda zinanın manevî unsuru şu şekilde açıklanmıştır: Bu eylemi gerçekleştirirken zinanın suç olduğunu bilmesi ve kasten işlemesi gerekir. Zinanın suç olduğunu bilmezse veya kasıt yoksa zina hükmünden çıkar.²¹⁷

2.1.4. Muhsan

Muhsan, Arapçadaki hısn (حِصْنٌ) kelimesinden türetilmiştir. İslâm Hukuku'nda zina edenlere muhsan ve gayri muhsan olmalarına göre farklı cezalar uygulanır. Zina eden kişi muhsan ise recm, muhsan değilse celde cezasına çarptırılır. Muhsanın kelime anlamı ve şartları aşağıdaki başlıklarda açıklanacaktır.

2.1.4.1. Muhsanın Kelime Anlamı

Muhsan kelimesi sözlükte evlilik, korumak, iffet ve hürriyet manalarında kullanılmıştır.²¹⁸ *Muhsin*, kişinin iffet ve namusunu bizzat kendisi koruması, *muhsan* ise iffetinin bir kişi (eşi) veya konum (evlilik) vasıtasıyla korunmasıdır.²¹⁹ Fıkıh literatüründe ise *muhsan*, bir şahsın hükmen veya fiilen zinaya karşı tam olarak korunma altında bulunması yani evli olmasıdır.²²⁰

Muhsan kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de farklı anlamlarda kullanılmaktadır. “Savaşta esirleri veya mâlik olduğunuz câriyeler hariç evli kadınlarla evlenmek sizlere haram kılındı.”²²¹ ayetinde evlilik, “Sizden kimin mümin hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğu mümin câriyeleriyle evlensin.”²²² ayetinde hür ve özgür bırakma, “Mümin kadınlardan iffetli olanlarıyla, kendilerine kitap verilenlerin iffetli kadınlarıyla, mehir vererek meşru şekilde evlenmek, gayri meşrû bir şekilde ilişkiye girmek ve gizli

²¹⁶ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 642.

²¹⁷ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/430-431.

²¹⁸ Muhammed b. Mukarram b. Alî Ebu'l Fazl Cemaleddin İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (İran: Neşru Edebi'l-Havze, 1984), “Musan”, 13/121.

²¹⁹ Râgıb el-İsfehanî, *Müfredât* (İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012), “Muhsan”, 289.

²²⁰ Şamil Dağcı, “İhsan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/544.

²²¹ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ Kur'ân-ı Kerîm Meâli, en-Nisa 4/24.

²²² وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنَ فَتْيَانِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ Kur'ân-ı Kerîm Meâli, en-Nisa 4/25.

şekilde dost tutmamak kaydıyla size helâldir.”²²³ ayetinde ise iffet ve temizlik anlamındadır.

Afganistan Ceza Kanunu’na bir kimsenin *muhsan* sayılabilmesi için sahih bir nikâh akdiyle evliliğin yapılması ve kadın ile erkek arasında cimanın gerçekleşmiş olması gerekir.²²⁴

2.1.4.2. Muhsanın Şartları

İslâm hukukçuları muhsanın bazı şartlarında ihtilaf etmişler, bazılarında ise ittifak etmişlerdir. Burada ittifak ve ihtilaf edilen şartların her biri detaylı şekilde açıklanacaktır.

2.1.4.2.1. Sahih Bir Nikâhla Cimanın Gerçekleşmesi

Evlilik akdi, sahih bir nikâhla yapıldıktan sonra kişinin muhsan olabilmesi için cimanın gerçekleşmesi şarttır.²²⁵ Zina eden muhsanın cezası hakkında Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Muhsan, muhsan ile cima ederse cezası recmdir.”²²⁶ Aralarında halvet gerçekleşen çiftler arasında ön taraf haricinde başka bir yerden temas olursa bu durumda duhûl gerçekleşmiş sayılmaz. Bu kişilerin zina ettikleri takdirde muhsan sayılmayacağı hususunda ittifak vardır. Bu kişilere bekârlara verilen ceza uygulanır.²²⁷ Ön taraftan duhûlde kadının fercinde haşefe kaybolmuşsa inzal gerçekleşsin veya gerçekleşmesin iki taraf da muhsan sayılır. Hayızlı veya ihramlı olmak gibi cinsel temasın haram olduğu durumlarda cinsel ilişki gerçekleşirse muhsanlık hali ortaya çıkmaz.²²⁸

2.1.4.2.2. Âkil ve Bâliğ Olmak

Her suçta olduğu gibi zina suçunda da cezanın gerçekleşebilmesi için bu suçu işleyenlerin âkil ve bâliğ olması gerekir.²²⁹ Umumî kaideler gereğince suçlunun suçu işlediği anda âkil ve bâliğ olması icap eder. Eğer henüz bulûğa ermemiş küçük yaştaki

²²³ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ
وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, el-Mâide 5/5.

²²⁴ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/437.

²²⁵ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseyînî İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr ‘ale’d-Dürri’l-muhtâr*, çev. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1983), 8/190.

²²⁶ Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-Âsâr*, 5/17 (No: 4746).

²²⁷ Fîruziddîn Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur’ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fikhi İslâmî* (Kabil: İntişârât-ı Temeddün-i Şark, 2017), 61-62.

²²⁸ Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur’ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fikhi İslâmî*, 61-63.

²²⁹ Vehbe ez-Zühaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe vd. (İstanbul: Risale Basın Yayın, 1990), 7/340.

çocuk veya deli olan biriyle cinsel ilişkide bulunulsa ve daha sonra da küçük olan bâliğ olsa ve deli olanın akli yerine gelse, geçmişte işlemiş oldukları yakınlaşmadan dolayı muhsan sayılmazlar. Bunlar zina ederse, cezaları bekârlarinki gibi olur.²³⁰

2.1.4.2.3. Zina Eden Tarafların İhsan Şartını Taşımaları Gerekir

Cinsel ilişkide bulunurken fâil ve mef'ûlde ihsan şartlarının mevcut olması gereklidir. İki taraftan herhangi biri, ihsan şartlarına uygun değilse muhsan olarak kabul edilmez.²³¹ Örneğin bir kimse akli dengesi yerinde olmayan deli veya küçük yaştaki eşiyle beraber ilişkiye girse bu kişi muhsan olarak nitelendirilmez. Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'in görüşü bu şekildedir. İmam Mâlik'e göre eşlerden herhangi birisinde ihsan şartı mevcutsa muhsan olarak kabul edilir.²³²

2.1.4.2.4. Müslüman Olmak

İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâlik, Müslüman olmayı da ihsan şartlarından saymışlardır.²³³ Delilleri ise şudur: Huzeyfe ehli kitaptan biriyle evleneceğini Hz. Peygamber'le istişarede bulunduğu Hz. Peygamber şu hadisi söylemiştir. *Bu evlilikten vazgeç, çünkü ehli kitaptan biriyle evlenmen seni muhsan etmez.* Şafiî ve Hanbelilere göre ise Müslümanlık ihsan şartlarından değildir. İmam Ebû Yusuf da bu görüşü benimsemiştir. Bunların delilleri ise Hz. Peygamber'in iki Yahudi'yi recmetmiş olmasıdır. İhsan İslâm'ın şartlarından olsaydı Peygamber onları recmetmezdi.²³⁴

Bir kimse zina etse ve muhsanlığı tespit edilemese o kişiye bekâr olanlara uygulanan ceza uygulanır. Zina edenler muhsan olduklarını ikrar ederlerse ikrarları geçerlidir. Ancak muhsan değilim diye iddia etse, sonra iki kişi muhsan olduklarına şehâdet getirirse, hâkim onlara muhsanlığın ne olduğunu sorar. Doğru cevap verirlerse hâkim muhsan olduklarına hüküm verir. Ebû Hanîfe, muhsanlık için iki erkek ya da bir erkek ve iki kadının şehâdetini geçerli sayar. Ancak Züfer bir erkek ve iki kadının şahitliğini kabul etmez. Hanefilerin çoğuna göre muhsanlık cezayı gerektiren bir durum

²³⁰ Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhî İslâmî*, 63.

²³¹ Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 272.

²³² Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhî İslâmî*, 65-66.

²³³ Zühaylî, *İslâm Fıkhî Ansiklopedisi*, 7/345.

²³⁴ Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr* (Lübnan: Dâru'l Fıkr, 1970), 5/238; İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbidîn Ömer b. Kesîr b. Dav' İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsîri*, çev. Bekir Karlığa - Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008), 11/5740.

değildir. Diğer haklarda olduğu gibi burada da kadınların erkeklerle beraber getirdikleri şahitlik geçerlidir. İmam Züfer ise muhsanlığı cezanın koşullarını tamamlama amacı olarak görmüştür.²³⁵

2.1.5. Zinanın İspatı

Zina haddini uygulamak için öncelikle suçun ispat edilmesi gerekir. Zinanın ispatı da şehâdet, ikrar ve karîne ile olur. Şehâdet veya ikrarla zina suçu tespit edilirse had ittifakla uygulanır. Ancak karîne ile ispat edilirse cezanın uygulanmasında ihtilaf vardır. Aşağıda zinayı ispat etme yolları üzerinde durulacaktır.

Zina suçunun ispatı, Afganistan kanunlarında da şehâdet ve ikrar yoluyla olur. Şahidin, şehâdet edebilmesi için yukarıda geçen bütün şartların şahitte mevcut olması gerekir.²³⁶ İkrar edecek kişi de aynı şekilde bu şartları barındırmalıdır. Bütün şartlar yerine gelirse İslâm hukukunun belirlediği şekilde had cezası uygulanır.²³⁷ Ancak bütün şartlar yerine gelmediği takdirde, Afganistan Ceza Kanunu'nun 643. maddesinin ikinci bendinde, zina haddini uygulamak için bütün şartlar yerine gelmezse şüphe veya başka bir sebepten dolayı had düşerse, suçlu ta'zîren cezalandırılır.²³⁸

2.1.5.1. Şahitlik

Zinanın tespitinde şahitlik, Cumhuru'l-ulemâ tarafından ittifakla kabul edilmiştir. Şahitlik, dört kişinin şehâdetiyle ispat olunur. Kur'ân-ı Kerim'de "Kadınlarınızdan zina edenlere karşı içinizden dört şahit getirin."²³⁹ buyurulmuştur. Başka bir ayette "İffetli kadınlara zina iftirasında bulunup sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen sopa vurun."²⁴⁰ denilmiştir. Bir diğer ayette ise "İftiracılar bu iddialarında dört şahit getirseydiler ya! Dört şahit getiremiyorlarsa onlar, Allah katında yalancılardan ta kendisidir."²⁴¹ şeklinde dört şahidin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Sa'd İbn Ubâde Hz. Peygamber'e karımı başka bir erkekle zina ederken yakalarsam, dört şahit bulana kadar

²³⁵ Serahsî, *Mebûsât*, 9/71-74.

²³⁶ Kânûn-ı İcraât-i Afganistan (KİA), *Resmî Gazete* 1132 (05 Mayıs 2013), md. 26.

²³⁷ İdris İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/431.

²³⁸ KCA, md. 643.

²³⁹ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nisa 4/15.

²⁴⁰ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/4.

²⁴¹ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/13.

mühlet mi vereceğim diye sorar. Allah Resulü de buna karşı “evet” demiştir. Başka bir rivayette ise Hilâl İbn Ümeyye, karısının Şüreyk İbn Şahmâ ile zina ettiğine dair ona iftirada bulunur. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Ya şahit getireceksin ya da iftira cezasına çarptırılacaksın.” demiştir.²⁴² Afganistan Ceza Kanunu’nda da şahit zinanın ispat yollarından biridir.²⁴³

İslâm Hukuku’nda bir kimsenin şahitlik edebilmesi için kişide özel şartların bulunması gerekir. Bu şartların bir kısmı umumîdir, şahitlik edecek herkeste bulunması gerekir. Diğer kısmı ise hususîdir, bu da sadece zinada şahitlik edecek kişilerde bulunması gereken şartlardır. Gelecek başlıklarda umumî ve hususî olan bu şartlar ele alınacaktır.

2.1.5.1.1. Şahitliğin Umumî Şartları

Umumî şartların ilki bulûğdur. Şahidin, şehâdet edebilmesi için bâliğ ve yetişkin olması şarttır. Bâliğ değilse şehâdeti kabul olmaz. Bâliğ olmayan kişi, şehâdeti yerine getirebilecek şekilde olayı zihninde tutabilse ve âdilse de şehâdeti kabul edilmez. Çünkü Allah Teâlâ, “Erkeklerden iki kişiyi şahit yapın. İki erkek bulunmazsa bir erkek ve iki kadını şahit tutun, biri unuttuğunda diğeri hatırlatır.”²⁴⁴ buyurmuştur. İki erkekten kasıt bâliğ ve yetişkin erkektir. Hz. Peygamber’in bir hadisinde “Üç kişiden sorumluluk kalkmıştır. Bulûğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve ayılıncaya kadar da deliden.”²⁴⁵ demiştir. “Bâliğ olmayan çocuk kendi malına ehliyet sahibi değilken başkalarının mallarına ehliyet sahibi hiç değildir.”²⁴⁶ Çocuğun, malî konularda şehâdeti kabul olunmadığına göre cinaî konularda şehâdetinin kabul edilmemesi daha evladır. Ceza Muhakeme Kanunu’nda da bulûğa girmemiş küçük çocuğun şehadeti kabul edilmez.²⁴⁷

İkinci şart akıldır. Şahidin akıllı olmasından maksat, kendi vazifesini bilmesi, zarurî olanla zarurî olmayanı ayırt edebilmesi ve faydalı olanla zararlı olanı fark edebilmesidir.

²⁴² Abdülkâdir Udeh, *et-Teşrî’ü’l-Cinâyyü’l-İslâmî Mukarinan bi’l-Kânûni’l-Vad’î* (Beyrut: Dâru’l-Kâtibi’l-Arabî, 2008), 2/396.

²⁴³ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/431.

²⁴⁴ *وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى* Kur’ân-ı Kerîm Meâlî, el-Bakara 2/282.

²⁴⁵ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, “Hudûd” 37 (No: 4398).

²⁴⁶ Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur’ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhi İslâmî*, 83.

²⁴⁷ KİA, md. 39.

Yukarıda zikredilen “Üç kişiden sorumluluk kalkmıştır.”²⁴⁸ hadisinde de ifade edildiği üzere delinin şehâdeti kabul olunmaz.²⁴⁹

Üçüncü şart hafızadır. Şahidin, şehâdet edebilmesi için gördüğü şeyi hafızasında tutabilmesi ve ne söylediğini anlayabilmesi gerekir. Şehâdet eden kişi, gözü ile gördüğü olayı anlayamaz ve hafızasında saklayamazsa şehâdeti kabul olunmaz. Ayrıca şahid çok unutkan ve aşırı yanlış yapan biri ise şehâdeti kabul edilmez. Ancak, az galat (yanlış) yapan biri ise şehâdeti kabul olunur.²⁵⁰

Dördüncü şart şehâdet edecek kişinin konuşabilecek durumda olmasıdır. Dilsiz olan birinin şehâdeti konusunda ihtilaf vardır. İmam Ebu Hanîfe’ye göre dilsizin şehâdeti, ister işaret ile olsun ister yazı ile olsun kabul edilmez. Diğer fakihler ise bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.²⁵¹

Beşinci şart şehâdette bulunacak kişinin şahitlik edeceği olayı görebilmesidir. Körün şehâdeti konusunda da ihtilaf vardır. Hanefiler körün şehâdetini kabul etmezler. Çünkü şahitlik edebilmesi için şahidin lehinde ve aleyhinde şehâdet ettiği olayı görmesi ve ayırt edebilmesi gereklidir.²⁵² Ceza kanununda da şahitlerin olayı görme şartı vardır.²⁵³

Altıncı şart adâlettir. Şahidin adâletli olması konusunda ittifak vardır. Çünkü Kur’ân-ı Kerim’de “Size fâsık biri haber getirdiğinde o haberin doğruluğunu araştırın.”²⁵⁴ “Ve içinizde adâlet sahibi iki kişiyi şahit tutun.”²⁵⁵ buyurulmaktadır. Allah Teâlâ adâletli olanın şehâdetinin kabul edilmesini ve fâsık birinin getirdiği haberin araştırılmasını istemiştir. Hanefiler adâleti İslâm’ın buyurduğu doğrultuda amel etmek, aklını itidalli

²⁴⁸ Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, “Hudûd” 37 (No: 4398).

²⁴⁹ Nasr Ferîd Vâsıl, *Nazariyyetü’l dâva ve’l-isbat fi’l-Fıkhu’l İslâmî* (Kahire: Dâru’l-Şurûk, 2002), 70; Udeh, *et-Teşrî’ü’l-Cinâyyü’l-İslâmî Mukarinan bi’l-Kânûnı’l-Vad’î*, 2/397.

²⁵⁰ Udeh, *et-Teşrî’ü’l-Cinâyyü’l-İslâmî Mukarinan bi’l-Kânûnı’l-Vad’î*, 2/398.

²⁵¹ Mehmet Çelen, *İslâm Hukukunda Zina ve Recm* (İstanbul: Denge Yayınları, 2006), 83; Vâsıl, *Nazariyyetü’l dâva ve’l-isbat fi’l-Fıkhu’l İslâmî*, 70-71.

²⁵² Halebî, *Mülteka’l-Ebhur*, 389; Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi’l-Kitab*, 736; Çelen, *İslâm Hukukunda Zina ve Recm*, 83.

²⁵³ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/433.

²⁵⁴ *إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا* Kur’ân-ı Kerîm Meâlî, el-Hucurât 49/6.

²⁵⁵ *وَأَشْهَدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ* Kur’ân-ı Kerîm Meâlî, et-Talâk 20/2.

kullanmak ve arzu isteklere karşı koymak şeklinde açıklamışlardır. Bu açıklama Hanefilere göre adâletin alt sınırır.²⁵⁶

Yedinci şart şahidin Müslüman olmasıdır. Gayri Müslimlerin şehâdeti, ister Müslüman ister gayri Müslim aleyhinde olsun, kabul edilmez.²⁵⁷ Zikredilen şartlarla birlikte, bir kişinin şahitliğinin kabul edilmesi için akrabalık, düşmanlık ve itham gibi şehâdet engelinin olmaması da gerekir.²⁵⁸ Bu engeller varsa şahitler hiçbir konuda şahitlik edemez.

Şahitlik edecek kişide, Afganistan Ceza Muhakeme Kanunu'nun 32. maddesinde belirtildiğine göre İslâm hukukunda sayılan özellikleri taşıması gerekir.²⁵⁹

2.1.5.1.2. Şahitliğin Hususî Şartları

Şahitlikle ilgili hususî şartlar, zina haddine has olan şartlardır. Zina edenlerle ilgili şahitlik edecek kişilerde özel şartların bulunması gerekir. Aşağıdaki şartlar şahitlerde mevcut değilse ettiği şahitlik geçerli değildir.

Özel şartların ilki erkek olmaktır. Cumhûru'l-fukahâ, zinanın tespiti için şahitlikte bulunacak kişilerin hepsinin erkek olmasını ittifakla şart koşmuştur. Buna göre zinada kadınların şehâdeti kabul edilmez. Şehâdetlerinin kabul olmamasının sebebi, yanlış hüküm verme ihtimalinden dolayıdır. Bu ihtimal ise şehâdette şüphe meydana getirir. Dört mezhebin ittifakla kabul ettiğine göre de şüphe haddi ortadan kaldırır.²⁶⁰ Mesela, üç erkek ve iki kadın, birinin zina ettiğine şehâdet getirirse, ettikleri şahitlik kabul edilmez. Bu konuyla ilgili Zührî,²⁶¹ Hz. Peygamber döneminden bu yana, zina haddinde kadınların

²⁵⁶ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 733-734; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu* (Suriye: Dâru'l Fıkr, 1985), 6/48.

²⁵⁷ Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhî İslâmî*, 90-92.

²⁵⁸ Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarınan bi'l-Kânûnî'l-Vad'î*, 2/407-410.

²⁵⁹ Şahid باید دارای اوصاف شهادت در مطابقت با احکام شریعت اسلامی باشد KİA, md. 32.

²⁶⁰ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî, *Kenzü'd-Dekâik*, thk. Saîd Bektaş (Dâru'l-Besâirü'l-İslâmiyye, 2011), 346; Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhî İslâmî*, 97.

²⁶¹ Emevî döneminde yaşayan bir âlimdir. Tam adı: Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh İbn Şihâb ez-Zührî'dir. Detaylı bilgi için DİA "Zührî" maddasına başvurabilirsiniz. Halit Özkan, "Zührî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/544.

şehâdetinin geçerli olmadığını söylemiştir.²⁶² Ceza kanununda da zina suçunun ispatı için şahitlik edecek kişinin erkek olması şarttır.²⁶³

İkinci şart şahidin asıl olmasıdır. Ebû Hanîfe'ye göre asıl, şahidin olay anını çıplak gözleriyle görmesi demektir.²⁶⁴ Başkasının yaptığı şahitliğe dayanarak yapılan şahitlik, yani kulaktan duyma ile edilen şahitlik caiz değildir.²⁶⁵ Ebû Hanîfe bu tür şahitliği kabul etmemektedir. Şahitlerin dâvaya bakan hâkimin huzurunda şehâdet etmeleri gerekir. Başka bir hâkimin yanında şehâdet etmeleri geçersizdir. Bu şekilde şahitlik yapılırsa had sabit olmaz. Şüpheden dolayı had düşer.²⁶⁶ Ceza kanununda, şahitlik edecek kişinin asıl olması şartlardan birisidir.²⁶⁷

Üçüncü şart şahitliğin zaman aşımına uğramamasıdır. Eğer zaman aşımı²⁶⁸ varsa şehâdetler geçersiz olur. Ancak şahitlerin, olayı bu kadar erteleme sebepleri devlet başkanının emri, hasta olmaları veya yoldaki tehlikeden dolayı ise şehâdetleri kabul edilir. Bununla birlikte şehâdetin ertelenme sebebi kişiye duyulan kin ve düşmanlıktan dolayı ise kabul edilmez.²⁶⁹ Afganistan Ceza Muhakeme Kanunu'nda zaman aşımından dolayı şehadet düşer.²⁷⁰

Dördüncü şart şehâdetin bir mecliste yapılmış olmasıdır. Ebû Hanîfe, şahitlerin hep birlikte hâkimin huzurunda, aynı mecliste şehâdet getirmeleri şartını ekler. Şahitler hâkimin yanına ayrı ayrı gelerek şehâdet ederlerse Ebû Hanîfe'ye göre kabul edilmez.²⁷¹ Şahitler aynı mecliste olursa şehâdetleri tek söz olarak kabul edilir. Ayrı ayrı şehâdet

²⁶² Serahsî, *Mebûsât*, 9/112.

²⁶³ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/432.

²⁶⁴ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu*, 6/48.

²⁶⁵ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 742.

²⁶⁶ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Fıkhü's-Şer'i el-müeyesser* (Beyrut: Matba'atü'l-'Asrîyye, ts.), 4/116; Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarınan bi'l-Kânûnı'l-Vad'i*, 2/411-412.

²⁶⁷ Kânûn-ı Usûl-i Muhâkemâti Medenî (KUMM), *Resmî Gazete* 722 (2011), md. 335; İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/433.

²⁶⁸ Zaman aşımı süresinde ihtilaf vardır. İmam Ebû Hanîfe bir süre belirlememiş, bunu dönemin hâkiminin yetkisine bırakmıştır. İmam Muhammed bu süreyi, bir ay olarak belirlemiştir. Bir aydan az olan süreyi yakın bir zaman olarak ifade etmiştir. İmam Ebû Yusuf da bu görüşü benimsemiştir. Tahâvî, zaman aşımını altı ay olduğuna işaret etmiştir. Kâdîhân'da şu şekilde geçer: Bir ay ve üzeri zaman aşımına uğramış olarak kabul edilir. Bu süreden sonra zina için edilen şahitlik kabul edilmez. Fetva da buna göre verilir. Ancak tanıkla hâkim arasında bir aydan çok mesafe varsa hâkimin yanına gelene kadar bir aydan çok zaman geçse de şahitliklerini zedelenmez yani şehadetleri geçerlidir. Serahsî, *Mebûsât*, 9/117-118.

²⁶⁹ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 641.

²⁷⁰ KİA, md. 71.

²⁷¹ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu*, 6/51.

getirseler tek söz olarak kabul edilmediği için şehâdetleri kabul olunmaz. Afganistan yasalarında şahit, şehâdetin mahkemede ve bir mecliste yapılmalıdır.²⁷²

Beşinci şart şahitlerin sayısının dört olmasıdır. Şahitler dört kişiden az ise şehâdetleri kabul edilmez ve iftira haddi uygulanır.²⁷³ Ebû Hanîfe “İffetli kadınların namuslarına iftira atıp dört şahit getiremeyenlere seksen sopa vurun.”²⁷⁴ ayetinden hareketle bu hükmü çıkarır. Ebû Hanîfe’ye göre şahitlerden herhangi biri ehliyet sahibi değilse ister hüküm verilmeden önce olsun ister infazdan sonra olsun iftira cezasına çarptırılır.²⁷⁵ Zinada şahitlerden biri kadının kocası da olabilir. Şahitlerden biri kör, kâfir veya iftira cezasına çarptırılmış olursa veya şahitlik engeli olduğu anlaşılırsa ya da şahitlerin ifadesi birbirini tutmazsa bunların hepsine iftira haddi uygulanır.²⁷⁶ Afganistan kanunlarında had cezası için şahitlik edecekler için dört erkek olması şarttır.²⁷⁷

2.1.5.1.3. Şahitlikle İlgili Diğer Hususlar

Zinada, şahitlerin hepsi ya da bazısı şehâdetinden dönerse üç durum meydana gelir. Buna göre şahitlerden biri, hüküm verilmeden şehâdetinden dönerse Hanefilerin çoğuna göre şahitlerin hepsine, İmam Züfer’e göre ise sadece şahitlikten dönene veya kaçana iftira cezası verilir. Şahitlerden biri, hüküm verildikten sonra ve had uygulanmadan önce şahitliğinden dönerse, zina iftirası atılan kişiye had cezası uygulanmaz. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Yusuf’un istihsân deliline göre dört şahide de iftira cezası uygulanır. Züfer ve Muhammed’in kıyas deliline göre ise sadece şahitlikten dönen kişiye iftira cezası verilir. Şahitlerden biri had cezasının yarısı uygulandıktan sonra şahitlikten dönerse de hüküm aynıdır. Had cezası uygulandıktan sonra şahitlerden biri şahitlikten dönerse iki durum ortaya çıkar. Bunlar recm ve sopa cezasıdır. Ceza, sopa cezası ise şahitlikten dönene ittifakla iftira cezası uygulanır ve diğer şahitlere ceza verilmez. Çünkü kanıt kesinleşmiştir. Ceza, recm cezası ise Hanefilerin çoğunluğuna göre şahitlikten dönene iftira cezası uygulanır ve diyetin dörtte birini öder. Dört şahit de ceza uygulandıktan sonra

²⁷² KUMM, md. 334; İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/433.

²⁷³ Neseî, *Kenzü’l-Dekâik*, 346.

²⁷⁴ *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/4.

²⁷⁵ Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi’l-Bidâye*, 2/351.

²⁷⁶ Udeh, *et-Teşrî’ü’l-Cinâyyü’l-İslâmî Mukarinan bi’l-Kânûni’l-Vad’î*, 2/418-420.

²⁷⁷ KUMM, md. 327; İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/432.

dönerse, şahitlerin her biri dörtte bir diyeti ödemekle sorumludur. Ancak Züfer, şahitlikten dönene iftira cezası verilmez demiştir.²⁷⁸

Üç şahit, bir kişinin zina ettiğine şehâdet ederse, dördüncüsü de ben onların söyledikleri şeyi görmedim, sadece yorganın altında olduklarını gördüm derse şehâdetleri kabul edilmez. Çünkü dördüncü şahitleri hiçbir şeye şahitlik etmemiş ve zinada elzem olan dört şahit şartı yerine gelmemiştir. Yine dördüncü şahit, *o kişinin zina ettiğine şehâdet ederim* derse, hâkim de zinanın nasıl işlendiğini şahide sorunca cevaplayamazsa *şahitlik ederim* ifadesini kullandığı için iftira cezasına çarptırılır. Dört şahit, bir kişinin başka bir kadınla zina ettiğine şehâdet ederse diğer dört kişi de *o kadınla zina eden bunlardır* derse, Ebû Hanîfe'ye göre hiçbir grubun şahitlikleri kabul edilmez.²⁷⁹

Şahitler, bir erkeğin zor kullanarak kadına zina ettiğine şahitlik ederlerse, Hanefilere göre sadece erkeğe had cezası uygulanır, kadına ise ceza uygulanmaz. Yine şahitler, bir kadınla erkeğin zina ettiğine şahitlik ederlerse, kadın da şahitler yalan söylüyor, ben bu adamla evliyim derse, erkek inkâr etse de her ikisine de had cezası uygulanmaz. Çünkü kadın, erkekten mehir iddia etmektedir. Bu durumda şüpheden dolayı had uygulanmaz. Erkeğin de mehir ödemesi gerekir.²⁸⁰

Hâkim, şahidin şehâdetine kânî olmalıdır. Zina suçunu işleyenlere had uygulanabilmesi hâkimin şahitlerin şehâdetlerine kanaat getirmesiyle mümkün olur.²⁸¹ Şahitler, zinanın gerçekleştiği zamanda veya mekânda ihtilaf ederlerse ya da şahitlerin bir kısmının yalan söylediği anlaşılırsa şahitlikleri geçersizdir. Mesela iki şahit, bir kişinin belli bir zamanda bir evde zina ettiğine şehâdet ederse diğer iki kişi de aynı kişinin aynı zaman diliminde farklı bir evde zina ettiğine şehâdet ederse Ebû Hanîfe'ye göre had cezası uygulanmaz.²⁸² Çünkü burada şüphe meydana gelmiştir.

İki şahit, bir erkeğin zorla bir kadına zina ettiğine şehâdet ederse, diğer iki şahit de kadının isteğiyle olduğuna şehâdet getirirse had uygulanmaz. Çünkü iki durumda da gerekli olan şahitlik şartları tamamlanmamakta ve iki grup birbirlerini yalanlamaktadır.

²⁷⁸ Serahsî, *Mebûât*, 9/81-84.

²⁷⁹ Serahsî, *Mebûât*, 9/111-113.

²⁸⁰ Serahsî, *Mebûât*, 9/89-92.

²⁸¹ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 636.

²⁸² Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarinan bi'l-Kânûni'l-Vad'*, 2/427.

Ancak şahitlere iftira cezasının uygulanıp uygulanmayacağı konusunda üç farklı görüş vardır. İlk görüşe göre şahitlere iftira cezası uygulanmaz, fakat erkeğe had cezası uygulanır. İkinci görüşe göre şahitlere iftira cezası uygulanır. Çünkü zina ettiğine dair şehâdet etmişler, fakat şahitlik için gerekli olan sayıya ulaşamamışlardır. Üçüncü görüş ise gönüllü olarak zina etti diye şahitlik eden iki şahide iftira cezası uygulanır. Bunun sebebi kadına iftira atmaları ve şahitlik için gerekli olan sayıya ulaşamamalarıdır. Kadına, zorla zina etti diyerek şehâdet eden diğer iki şahide ise kadına iftira atmadıkları için iftira cezası uygulanmaz.²⁸³

Şahitler bir adamın zina ettiğine dair şehâdet ederse, hâkim de şahitlerin araştırılmasını isterse, araştırma sonucunda şahitlerin özgür ve Müslüman oldukları anlaşılırsa, hâkim de buna dayanarak recm hükmünü verirse, ancak daha sonra şahitlerin Mecusî veya köle olduğu ortaya çıkarsa diyeti, şahitler veya şahitleri araştıran kişiler tarafından değil, beytülmal tarafından ödenir.²⁸⁴

Zinakâr, zina edebilme gücüne sahip değilse şahitlerin şehâdetleri geçerli olmayıp şahitlere iftira cezası uygulanır. Şahitlerde şehâdet edebilmeleri için umumî ve hususî şartların hepsinin olması gerekir. Bu şartlardan herhangi biri eksikse şahitlerin hepsine iftira cezası uygulanır. Şahitlerde şehâdet için gerekli olan bütün şartlar varsa hâkimin yanına gelerek şehâdet ederler.²⁸⁵ Hâkim, zinanın ispatı için gelen şahitlere zinanın mahiyetini, keyfiyetini, zamanını, mekânını ve kimle zina edildiğini sorar. Çünkü Hanefîlere göre sadece ön taraftan duhûl gerçekleşmişse had gerekli olur, arkadan veya başka türlü faydalanmada had gerekmez.²⁸⁶ Zinanın nerede işlendiği de şahitlerden sorulur. Zira mekân farkı da olabilir. Çünkü şahitler zinanın işlendiği mekân hakkında kendi aralarında ihtilafa düşebilirler. Bu durumlarda şahitlikleri Ebû Hanîfe'ye göre geçersizdir ve had cezası verilmez. Ya da zina fiilinin dârülharpte gerçekleşme ihtimali de vardır.²⁸⁷ Şahitlere zinanın ne zaman yapıldığı da sorulur. Çünkü şahitlerin bazıları diğer şahitlerin gördüğü olayın dışında, başka bir olayı da görmüş olabilirler. Ayrıca şahitlerin, zaman aşımına uğramış bir olay hakkında şahitlik etme veya zina yapanların bu fiili

²⁸³ Serahsî, *Mebûât*, 9/114-115.

²⁸⁴ Serahsî, *Mebûât*, 9/102.

²⁸⁵ Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhi İslâmî*, 106.

²⁸⁶ Serahsî, *Mebûât*, 9/63-64.

²⁸⁷ Esad Muhammed Sâid es-Sağirci, *el-Fıkhu'l Hanefî-yü ve edilletuhu* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 2003), 2/323.

çocuk yaşta yapma ihtimali de olabilir. Zaman aşımına uğramış şahitlikler, Ebû Hanîfe'ye göre geçersizdir.²⁸⁸ Hâkim şahitlere kimle zina edildiğini de sorar. Nitekim cinsel ilişkiye girilen kadının, adamın karısı olma ihtimali vardır.²⁸⁹

Şahitler, birinin zina ettiğine şahitlik etseler, araştırma sonucunda şahitlerin âdil olduğu anlaşılırsa hâkim recm kararını vermeden önce biri zina edeni yanlışlıkla öldürürse diyet ödemesi gerekir, kasten öldürürse cezası kısastır. Çünkü şehâdet, hâkimin verdiği kararlarla birleşmediği sürece hiçbir hüküm ortaya çıkmaz. Ancak hâkim zina edene recm hükmü verdikten sonra biri yanlışlıkla veya kasten öldürürse, elini koparırsa ya da gözünü çıkarırsa ona bir şey ödemez. Çünkü hâkimin kararıyla suçlunun kanı mübah kılınmıştır. Bir kimse suçluyu bilerek öldürdükten sonra şahitlerden herhangi birinin şehâdet engeli olduğu anlaşılırsa kıyasa göre ona da kısas gerekir.²⁹⁰

Afganistan hukukunda yukarıda da değinildiği üzere şahitlikle ilgili şartlar Hanefî Mezhebinin şartlarıyla aynı olduğu görülmektedir.²⁹¹ Şahitlik edecek kişide, Afganistan Ceza Muhakeme Kanunu'nun 32. Maddesinde belirtildiğine göre İslâm hukukunda sayılan özellikleri taşınmalıdır.²⁹² Şahit, şehadeti yerine getirmeden önce doğru söyleyeceğine dair Allah adına yemin etmelidir.²⁹³ Yalan şahitlikte bulunan kişiye iki yıla kadar hapis cezası verilir.²⁹⁴

2.1.5.2. İkrar

Zina suçunun ispat yollarından bir diğeri de ikrardır. İkrar; itiraf etmek, ispat etmek ve haber vermek anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir.²⁹⁵ Hanefilere göre zinada ikrar, âkil ve bâliğ olan bir zâninin, hâkimin karşısında dört ayrı mecliste, işlediği suçu dört defa itiraf etmesidir.²⁹⁶ Afganistan Medenî Kanunu'nda ise kişinin kendi aleyhinde ve

²⁸⁸ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 636.

²⁸⁹ Sağirci, *el-Fıkhu'l Hanefî-yü ve edilletuhu*, 2/324.

²⁹⁰ Serahsî, *Mebûsât*, 9/107.

²⁹¹ İdrîs İlham (ed.), *Şerhi Kod-i Ceza*, 2019, 3/431-334; KİA, md. 26.

²⁹² شاهد مکلف باید دارای اوصاف شهادت در مطابقت با احکام شریعت اسلامی باشد KİA, md. 32.

²⁹³ شاهد مکلف است قبل از ادای شهادت به الله جل جلاله سوگند نماید که شهادت را به حق اداء نموده و جز حقیقت چیز دیگری نگوید. KİA, md. 43.

²⁹⁴ KCA, md. 482.

²⁹⁵ Ferhat Koca, "İkrar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/38.

²⁹⁶ Sağirci, *el-Fıkhu'l Hanefî-yü ve edilletuhu*, 2/325.

başkasının lehinde, mahkeme huzurunda itirafta bulunmasıdır.²⁹⁷ Tanımdan da anlaşılacağı üzere ikrar, hakkı ispat veya ilga etmez, belki ilan eder. Bütün ilanlar ikrar değildir. Kişi, kendi zararına ve başkasının faydasına ilan ederse ikrar olur. Başkasının hakkı için ilanda bulunursa ikrar değil şehâdet olur.

Ebû Hanîfe, dört kişinin şahitliğine kıyasla zinakârın dört defa ikrar etmesini şart koşturmuştur. Bir defa ikrar ile had cezası uygulanmaz. Biri gelip hâkime zina ettiğine dair ikrarda bulunursa her defasında hâkim, o kişiyi geri çevirmelidir. Mukırr, ikrarında ısrar ederse hâkimin, o kişinin aklî dengelerinin yerinde olup olmadığını araştırması gerekir. İkrar sırasında hâkim, kişiye öpmüşsün ya da dokunmuşsun diye telkinde bulunmalı onu ikrarından vazgeçirmeye çalıştırmalıdır. Araştırmalar neticesinde aklî dengelerinin yerinde olduğu, deli veya çocuk olmadığı anlaşılırsa hâkim ona zina hakkında sorular sormalıdır. Hâkim mukırrdan zinanın mahiyeti hakkında, zinanın nasıl yapıldığına, nerede zina işlendiğine ve kimle zina edildiğine dair sorular sorar. Bunların hepsine mukırr doğru şekilde cevaplırsa ona had cezası verilir. Çünkü Hz. Peygamber’de Mâiz’i bu adımlardan geçirdikten sonra ona had cezasını uygulamıştır.²⁹⁸

Mukırr, hüküm verilmeden önce veya hüküm verildikten sonra ya da hükmün uygulama sırasında ikrarından dönebilir. İkrardan dönme *sarih* veya *ameli* şekilde olur. Bir kişi, ben ikrarımdan dönüyorum derse bu *sarih* dönme olurken, haddin uygulama anında kaçarsa bu *ameli* dönme olur. Recm uygulanırken alandan kaçarsa şüpheden dolayı had cezası düşer. Mâiz recm uygulanırken kaçmış, sahabeler de onu geri getirerek cezasının tatbikini tamamlamışlardır. Bu olaydan haberdar olan Hz. Peygamber, Mâiz’in kaçmasını dönme olarak anlamış ve onu bıraksaydınız ya, demiştir.²⁹⁹ Had uygulama esnasında kaçan mukırr, ikrarından döndüğünü belirtse de belirtmese de had cezası düşer.

Zinada ikrardan dönme geçerli olduğu gibi muhsan olduğuna dair ikrarda bulunan kişi de ikrarından dönebilir. Örneğin bir insan evli olduğu söyleyerek zina ettiğine dair

²⁹⁷ AMK, شخصی که در یک جرم به نفع یا ضرر متهم به دروغ شهادت اداء نماید، به حبس متوسط تا دو سال md. 1001.

²⁹⁸ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 636; Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhi İslâmî*, 72-73.

²⁹⁹ İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, 2/'Hudûd", 9 (2554).; Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar*, 4/83.

ikrarda bulunursa daha sonra evli olmadığını iddia ederek ikrarından dönerse recm cezası değil sadece celde cezası uygulanır.³⁰⁰

2.1.5.3. Karîneler

Hanefî mezhebine göre hamilelik, zina fiilinin işlendiğine karîne teşkil etmez. Zina sadece ikrar ve şehâdet yollarıyla sabit olur.³⁰¹ Afganistan Ceza Muhakeme Kanunu'nda olayın ispatı için sadece tek karînenin bulunması yeterli değildir. Ancak başka deliller ve kesin karînenin bulunması gerekir.³⁰²

Malikilere göre bekâr olan veya kocası olmayan bir kadının hamile kalması ya da bâliğ bir erkekle evlenip altı aydan önce çocuk dünyaya getirmesi, o kadının zina etmiş olmasına delil teşkil eder.³⁰³

Zinada hamilelik, kesin bir karîne değildir. Kadın, hamileliğinin zinadan olmadığını ispat edebilir. Hamileliğin zinadan olması ve bu zina suçunu isteyerek işleyip işlememesi konusunda şüphe meydana gelirse kadına had cezası uygulanmaz. Kadın, bekâret perdesi yırtılmadığı ve duhûl de gerçekleşmediği halde hamile kalırsa yine had cezası uygulanmaz. Çünkü kadın, duhûl olmadan da hamile kalabilir. Erkeğin erlik suyu, kadının ya da başka bir şeyin hareketiyle fercin dışına temas etmişse ve bir şekilde ferce girmişse kadın hamile kalabilir.³⁰⁴

2.2. ZİNA FİİLİNİN CEZASI

Zinanın ne olduğu, İslâm Hukuku ve Afganistan kanunlarından hareketle yukarıdaki başlıklarda açıklanmaya çalışıldı. Bu başlıkta ise zina suçunu işleyenlere belirlenen cezalar ve bu cezaların nasıl uygulanacağı üzerinde durulacaktır.

³⁰⁰ Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarinan bi'l-Kânûni'l-Vad'î*, 2/438.

³⁰¹ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *el-Muhtaşaru'l Kudûrî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyde (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 195.

³⁰² موجودیت یک قرینہ بہ تنہائی سبب اثبات واقعہ نمی گردد، مگر اینکه قرینہ قاطع بوده و یا دلایل دیگر آنرا تأیید و تقویت نماید. KİA, md. 24.

³⁰³ Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî Kâdî 'Abdulvehhâb, *et-Telkîn fi'l-Fıkhî'l-Mâlikî*, thk. Ebî 'Uveys Muhammed el-Hasanî et-Tavvânî (b.y.: Dâru'l-Kutubî'l-İlmiyye, 1425/2004), 2/197-198; Mehmet Boynukalın, *İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 85.

³⁰⁴ Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarinan bi'l-Kânûni'l-Vad'î*, 2/441.

2.2.1. Zina Cezasının Uygulanışı

Zina cezası iki şekilde uygulanır. Zina suçunu işleyen kişi, muhsan değilse Kur'ân-ı Kerim'de açıkça belirtildiği gibi cezası yüz sopadır.³⁰⁵ Ancak bu fiili yapan kişi muhsan ise Hz. Peygamber'in uygulamalarından hareketle cezası recmdir. Zina cezasının her iki şeklinin nasıl uygulanacağı detaylı bir şekilde aşağıdaki başlıklarda açıklanacaktır.

2.2.1.1. Bekârın Cezası

Muhsan olmayan erkek ve bayanın cezası yukarıda da açıklandığı üzere yüz sopadır.³⁰⁶ Peygamberimiz de *bekâr olan biri zina ettiğinde cezası yüz sopa ve bir yıl sürgündür*³⁰⁷ buyurmuştur. Sürgün etme mezhep imamları indinde ihtilafıdır. Hanefilere göre sürgün vacip olmayıp, sopa ile sürgün cezası birlikte uygulanmaz. Ancak hâkim uygun görürse suçluyu hapsedirebilir. Hapis cezası sadece zinaya has değil, diğer cezalar için de uygulanabilir.³⁰⁸ Hanefiler, nassa ziyadeyi kabul etmedikleri için sürgünü ta'zîr cezası olarak görmüşler, hadden saymamışlardır.³⁰⁹ Şâri' Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de *bekâr kadın veya erkek zina ederse cezası yüz sopadır*, buyurmuştur.³¹⁰ Bekâr olanların cezası kesin olarak Şâri' tarafından belirlendiği için hâkimin o cezayı arttırmaya veya eksiltmeye hakkı yoktur. Hâkim, sopa cezası dışında başka ceza veremez. Allah hakkı olduğu için cezayı durduramaz veya bir kısmını düşüremez. Şiîler de bu konuda Hanefilerle aynı görüştedir. Diğer mezhep imamlarına göre ise sürgün vaciptir.³¹¹

Sopa cezası verilen kişiye, normal sopa ile yüz sopa vurulur. Sopanın yara vermemesi ve kalıcı iz bırakmaması için kuru olmaması ve pürüzsüz olması gerekir. Ayrıca sopada birden fazla dal da olmamalıdır. Eğer sopada birçok dal varsa her biri bir sopa sayılır.³¹² Hanefilerde had uygulanacak kişinin üzerinden kürk gibi kalın kıyafetleri varsa çıkartılır ve cezayı hissetmesi için sadece ince kıyafetiyle sopa cezası uygulanır. Ayrıca erkeklere ayakta ve kadınlara ise avret yerlerinin açılmaması için oturtularak sopa

³⁰⁵ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/2.

³⁰⁶ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısrî İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 5/10.

³⁰⁷ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, 5/6 (No. 4730).

³⁰⁸ Şeyh Nizam Burhânîpûrlu, *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-'Arabî, ts.), 2/146-147.

³⁰⁹ Hanefiler sürgün cezasını haber-i vâhidle sabit olduğundan dolayı sopa cezasıyla birlikte uygulamamıştır. Çünkü Hanefilere göre Kur'ân-ı Kerimin haber-i vâhidle nesh edilemez. Gazzâlî, *Mustasfâ İslam Hukukunun Kaynakları*, 261.

³¹⁰ *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nur 24/2.

³¹¹ Udeh, *et-Teşrî'ü'l-Cinâyyü'l-İslâmî Mukarinan bi'l-Kânûni'l-Vad'î*, 2/379-382.

³¹² Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fıkhi İslâmî*, 24-25.

cezası uygulanır. Zina ispatı eğer şahitlikle sabit olmuşsa ve suçlu sopadan kaçarsa veya yerinde durmazsa bağlanmasında veya tutulmasında bir sakınca yoktur. Uygulanacak sopaların tümü, suçlunun aynı uzvuna vurulmaz, farklı yerlerine vurulur. Bütün sopalar aynı uzva uygulanırsa kişinin ölmesine ya da ciddi şekilde yaralanmasına sebep olur, bu da câiz değildir. Sopalar Hz. Peygamber'in belirttiği üzere yüz, baş ve cinsel uzvun dışına vurulmalıdır. Bu bölgelere sopa vurulmamasının nedeni yüzün güzellik mahalli, başın beş havasın yeri olması ve cinsiyet organının neslin devamını sağlamasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer sebep ise bu bölgelere sopa vurmanın ölümcül sonuçlar doğurma ihtimalinden dolayıdır. Zira sopa cezasının amacı te'dib etmektir, öldürmek veya yaralamak değildir.³¹³

İslâm hukukçularına göre sopa orta halli olmalı, ağır ya da hafif olmamalıdır. Sopa vurulduktan sonra vücuda temas eder etmez kaldırılması lazımdır. Haddi uygulayan kişinin elini başının üzerine kaldırmaması ve koltuk altının görülmemesi gerekir. El, baş hizasına gelebilecek şekilde kaldırılırsa, vuruş şiddetli olacağından, suçlunun ölmesine ya da derisinin yırtılmasına sebep olabilir. Sopa cezasının ölüme sebep olmaması şarttır. Çünkü bu ceza öldürücü değil engelleyici bir cezadır. Bundan dolayı hava çok sıcak veya çok şiddetli soğuk olduğunda had cezası uygulanmayıp ertelenir. Suçlu hasta ise iyileşinceye kadar, lohusa ise lohusalığı geçinceye kadar ve hamile ise doğum yapıncaya kadar sopa cezası uygulanmaz.³¹⁴ Peygamberimiz de Gâmid'e hamile olduğu için had cezasını uygulamamış, doğumdan sonra cezasının uygulanmasını istemiştir. Hamile kadına haddin uygulanmamasının nedeni ise suçsuz birisinin yani kadının karnındaki çocuğun ölümüne vesile olmasındandır.³¹⁵ Ölüm korkusu söz konusu ise ya da hastalığının tedavisi imkânsızsa had cezasını uygulamak için yüz tane dal, bir hurma salkımı haline getirilerek bir defa vurulur. Bütün dalların suçlunun bedene isabet etmesi için dalların yaygın bir şekilde olması lazımdır.³¹⁶

Hukukî ehliyet sahibi olan bekâr herhangi birisi zina fiilini işlerse bu suçun ispatı da şüphe veya başka bir sebepten dolayı düşerse Afganistan Ceza Kanunu'nun 644.

³¹³ Mergînânî, *el-Hidâye fî şerh'i'l-Bidâye*, 2/341-342; Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî, *Mukayeseli Hanefî Fıkhî Tahâvî Muhtasarı*, çev. Soner Duman (İstanbul: Beka Yayıncılık, 2013), 499.

³¹⁴ Sağirci, *el-Fıkhü'l Hanefî-yü ve edilletuhu*, 2/334-335.

³¹⁵ Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lîli'l-Muhtar*, 4/84-85.

³¹⁶ Burhânpûrlu, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 2/174.

maddesinin birinci bendinin ikinci fıkrasına göre ta'zîren zina suçunu işleyen kişiye iki yıla kadar hapis cezası verilir.³¹⁷

2.2.1.2. Muhsanın Cezası

Muhsan biri zina ederse ister erkek ister kadın olsun cezası recmdir.³¹⁸ Recmedilecek kişi erkekse suçu ister ikrarla ister şehâdetle sabit olsun, cezası ölünceye kadar ayakta uygulanır. Had uygulanacak kişi bağlanmaz, tutulmaz ve başka bir şeye dayandırılmaz. Peygamberimiz Mâiz' ve Gamid'i toprağa da gömmemiş ve başka bir şeye de bağlamamıştır. Zinakârın suçu kendi ikrarıyla sabit olmuşsa had uygulanırken oradan kaçarsa had cezası uygulanmaz, ceza düşer. Ancak zinakârın suçu şehâdetle sabit olmuşsa ölünceye kadar taşlanır. Fakat suçlu yerinde durmayıp kaçarsa bağlanabilir. Hanefilere göre zinakâr kadın ise vücudunun görülmemesi için göğüs hizasına kadar toprağa gömülebilir. Kadın toprağa gömülmeden recmedilecekse vücudunun açılmaması için elbisesi vücuduna iyice sarılmalıdır. Kadının toprağa gömülmemesinin nedeni ise cezası ikrarla sabit olmuşsa had uygulama sırasında rahatça kaçabilmesi içindir. Toprağa gömülü bir vaziyette olursa kaçamaz.³¹⁹

Recm hükmü verilen zinakâra her taraftan taş atılır. Ancak bazı fakihlere göre namaz safında durulduğu gibi üç saf halinde toplanılır. İlk saf taşı attığında geri çekilir, ikinci saf taşla vurmaya devam eder.³²⁰

Recm cezasına çarptırılan zinakârın cezası yaz veya kış, sağlıklı veya hasta olduğuna bakılmaksızın ertelenmeden hemen uygulanır. Çünkü recm cezası öldürücü cezadır, Allah hakkı olduğu için öldürülmeden kurtuluş yolu yoktur. Ancak kadın hamile ise doğumu gerçekleşinceye kadar mühlet verilir. Çünkü ölüm cezası çocuk için değil annesi içindir. Doğumdan sonra bakımını üstlenecek kimsesi yoksa çocuk büyüyünceye kadar annesinin yanında kalır. Çocuk kendi temel ihtiyaçlarını görecektür duruma gelirse o zaman annesine had cezası uygulanır. Peygamberimizin uygulaması da bu şekildedir.³²¹

³¹⁷ KCA, md. 644. در صورتی که متاهل نباشد، به حبس متوسط تا دو سال

³¹⁸ Kudûrî, *el-Muhtaşaru'l Kudûrî*, 195.

³¹⁹ Sağirci, *el-Fıkhu'l Hanefî-yü ve edilletuhu*, 2/331-332; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 5/7-8.

³²⁰ Burhânîpûrlu, *el-Fetâva'l-Hindiyye*, 2/146.

³²¹ Halebî, *Mülteka'l-Ebhur*, 274; Fâik, *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebvî ve Fıkhi İslâmî*, 55-56.

Recm cezasının uygulanmasında taş atan herkesin, attığı taşı suçluyu kınama veya eziyet çekmesi için değil, öldürme niyetiyle atması gerekir. Ulemânın ittifakıyla recm cezası camilerde uygulanmaz. Taş atılırken suçsuz birine taş isabet etmemesi için bu cezanın meskenlerden uzak ve açık bir meydanda gerçekleşmesi uygun görülür. Suçlu recmedilirken normal büyüklükte taş veya onun yerine geçen kemik ve toprak parçası kullanılır. Zinakâra taş atılırken sürenin uzayıp eziyet çekmemesi için hafif taş fırlatılmaz. Aynı şekilde ezilerek ölmemesi için büyük taş ile de vurulmaz. Tercih edilen taşın büyüklüğü avucun içini dolduracak şekilde olmalıdır. Atılacak taşların belli bir sayısı yoktur, ölünceye kadar taşlanır. Recm cezası olarak kılıçla kafasını kesmek, idam etmek ya da başka öldürücü fiiller uygulamak recm yerine geçmez. Zina suçu, dört şahidin şehâdetiyle sabit olmuşsa öncelikle şahitler taşlamaya başlar, şahitler taşlamaktan imtina ederlerse had cezası düşer. Fakat şahitler çolak ise kendileri de haddin uygulanacağı mekânda mevcutsa onların yerine hâkim başlayabilir. Şahitlerden sonra hâkimin kendisi taşlamaya devam eder. Şahitlerin, şehâdetinde bulunan halk, hâkimden sonra ölünceye kadar taşlamaya devam eder. Zinakâr, taşlanarak öldürüldükten sonra cesedi ailesine teslim edilir. Diğer mümin ve Müslümanlar gibi kefenlenir, cenaze namazı kılınır ve defnedilir.³²²

Hanefilere göre muhsan bir kişi recm cezasına çarptırılmışsa ona ayrıca sopa cezası uygulanmaz. Hz. Peygamber'de Mâiz ve Gamid'e recm cezasını uygularken ayrıca celde cezası vermemiş, sadece recm cezası vermiştir.³²³ Hz. Peygamberden rivayet edilen başka bir hadiste *kadın, zina ettiğine dair itirafta bulunursa onu recmedin*³²⁴ buyurulmuştur. Recm en caydırıcı cezadır. Dolayısıyla recm cezasıyla birlikte ayrıca sopa vurmaya gerek yoktur.³²⁵

Had, şüphe veya başka bir nedenden dolayı düşerse Afganistan Ceza Kanunu'nun 644. maddesinin birinci bendinin birinci fıkrasında, muhsan biri zina suçunu işlerse iki

³²² İbn Nüceym, *el-Baḥrû'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 5/8-9; Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lili'l-Muhtar*, 4/84; Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 637.

³²³ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Asl*, thk. Mehmet Boynukalın (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012), 7/145.

³²⁴ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-Âsâr*, 5/6 (No. 4731).

³²⁵ Serahsî, *Mebûât*, 9/61-62.

yıldan fazla ta'zîren hapis cezası verilir.³²⁶ Muhsan biri, zina fiilini yakın derece akrabalarıyla veya yetkisi altındaki biriyle işlerse yedi yıla kadar hapis cezası verilir.³²⁷

Had gerektiren zina cezalarından sonra şimdi zina sayılan diğer cezalar hakkında kısaca bilgi verilecektir.

2.2.2. Farklı Hükümler

Had gerektiren cezaların dışındaki birleşmelere ta'zîr cezası verilir. Bunlar arkadan birleşme ve hayvanlarla yakınlaşmadan ibarettir. Bunlara haram birleşme denir. Aşağıdaki alt başlıklarda bunların bazılarını kısaca değinilecektir.

2.2.2.1. Kölelerin Cezası

Köleler zina suçunu işlerse hür insanların yarısı kadar ceza verilir. Zira kölelik nimetleri yarıya indirdiği gibi cezaları da yarıya indirir. Bekâr bir köle zina ederse cezası elli sopadır.³²⁸ Günümüzde kölelik sistemi kalktığı için Afganistan ceza kanunda köle hakkında yasa mevcut değildir.

2.2.2.2. Livatanın Cezası

Livata arkadan yaklaşmadır. Allah-u Teâlâ kötü ve çirkin işlerin açığına, gizlisine de yaklaşmayın buyurmuştur. Bir hadiste de Hz. Peygamber “Kim ki adet döneminde olan kadınıyla ilişkiye girerse ya da kadınıyla ters ilişkiye girerse Muhammed’e indirileni inkâr etmiş olur.” diyerek bu çirkin fiilden sakınılmasını istemiştir. Hz. Ebû Bekir ise livata fiilini işleyen kişinin ateşte yakılacağını nakletmiştir.

İslâm hukukçuları livata fiilinin zina suçuna dâhil olup olmayacağına ihtilaf etmişlerdir. Bundan dolayı livatanın cezası hakkında farklı görüşler vardır. Ebû Hanîfe’ye göre livata suçunu işleyen kişiye ta'zîr cezası verilir.³²⁹ İmam Ebû Yûsuf ve İmam

³²⁶ KCA, md. 644. در صورتی که متاهل باشد به حبس متوسط بیش از دو سال

³²⁷ هرگاه اشخاص مندرج اجزای 1 و 2 فقره (1) این ماده از جمله محرمات دایمی یا مؤقتی یا مرپی، معلم یا آمر یکدیگر بوده یا به نحوی از انحا بالای یکدیگر نفوذ و اختیار داشته باشند، به حبس طویل تا هفت سال، KCA, md. 644. محکوم می-گردند

³²⁸ Neseffî, *Kenzü'd-Dekâik*, 347; İbn Nüceym, *el-Baħrür-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik*, 5/10; Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 638.

³²⁹ Kudûrî, *el-Muħtaşaru'l Kudûrî*, 197.

Muhammed'e göre ise bu suçu işleyen kişiye had verilir. Arkadan ilişkiye giren kişi muhsan ise recm, değilse celde cezası uygulanır.³³⁰

Afganistan Ceza Kanunu'nun 646. maddesinde, kadın veya erkek arka taraftan birleşirse yani erkeğin tenasül uzvu kadının ya da başka bir erkeğin dübürüne girerse livata gerçekleşmiş olur.³³¹ Livata fiilini işleyen kişiye, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.³³² Livata suçunu işleyen şahıs yetkisi altındaki biriyle veya yakın derece akrabalarıyla bu suçu işlemişse iki yıldan fazla hapis cezası verilir.³³³

2.2.2.3. Hayvanlarla İlişkiye Girmenin Cezası

Hayvanlarla ilişkiye girmek Hanefilere göre zina sayılmaz, ancak günah sayılır, bu suçu işleyene de ta'zîr cezası verilir.³³⁴

Allah hakkı olan cezaların düşürülmesi mümkün değildir. Ancak bazı sebeplerden dolayı had cezası uygulanmaz. Had cezalarının uygulanmadığı durumlar gelecek başlık altında incelenecektir.

2.2.3. Had Cezasının Düştüğü Yerler

Zaman aşımı, zina haddinin uygulanmasını engeller. Bir kişi zina haddi için şahitlikte bulunursa, ancak aradan uzun zaman geçmişse şehâdeti geçersizdir. Hz. Ömer'den rivayet edildiğine göre "Biri, suç işlediği zaman şahitlikte bulunmayıp daha sonra suçu işlediğine dair şahitlikte bulunursa şehâdeti düşmanlıktandır."³³⁵ Ancak şehâdet getirebilmesi için bir engel varsa daha sonra şahitlik edebilir. Zina, ikrar ile sabit olmuşsa zaman aşımına engel değildir. Şehâdette geçersiz olmasının nedeni art niyeti ortadan kaldırmak içindir. İkrarda ise böyle bir şey yoktur.

Hanefilerde zina haddini uygulamak için şüphe iddiası meydana gelirse had cezası düşürülür.³³⁶ Örneğin had cezasına çarptırılanlar evli olduklarını iddia etse şüphe

³³⁰ Meydânî, *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*, 644.

³³¹ شخصی که با زن یا با مرد دیگری لواط نماید. لواط با دخول اندام تناسلی مرد در دُبر زن یا مرد دیگری به KCA, md. 646. هر اندازه ای که باشد محقق می شود

³³² مرتکبین جرم لواط، به حبس متوسط تا دو سال، محکوم می گردند KCA, md. 647.

³³³ در صورتی که مرتکب جرم لواط از جمله محارم دایمی یا مؤقتی باشد. در صورتی که مرتکب مرتبی یا معلم یا KCA, md. 648. آمر بوده یا به نحوی از انحا بالای مفعول نفوذ و اختیار داشته باشد

³³⁴ Sağirci, *el-Fikhu'l Hanefi-yü ve edilletuhu*, 2/330.

³³⁵ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, 5/278.

³³⁶ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, 8/193.

meydana geldiği için had cezası uygulanmaz. Peygamberimiz “Had cezalarında şüphe meydana gelirse haddi düşürünüz.”³³⁷ buyurmaktadır.

2.3. AFGANİSTAN’DA UYGULANAN HAD CEZALARI

Afganistan’da uygulanan had cezaları iki başlık altında ele alınacaktır. Birincisi, merkezî otoritenin hâkim olduğu bölgelerde uygulanan had cezalarıdır. İkincisi ise devletin hâkim olmadığı, merkezî yönetimden uzak ve kırsal bölgelerde uygulanan had cezalarıdır. Bu iki başlık altında uygulanan hadler anlatılmaya çalışılacaktır.

2.3.1. Afganistan Devleti Tarafından Uygulanan Had Cezaları

Devlet otoritesinin hâkim olduğu bölgeler esas alındığında, Afganistan kanunları recm cezasına Hanefî metinleri teorik olarak işaret etmiş olsa da uygulamada recm cezası görülmemektedir. Ancak celde cezası devletin belirlediği kanunlar ve Hanefî fikhî metinleri esas alınarak uygulandığı görülmektedir. Örnek olarak Afganistan’ın Gur ilinde, ibtidâ-yi mahkeme tarafından anayasanın 130. maddesi delil gösterilerek zina fiilini işleyen iki bekâr kişiye yüz celde cezası verilmiştir.³³⁸ Uygulanan celde cezası, devletin belirlediği yasalar ve Hanefî metninin çizdiği çerçeve esas alınarak uygulandığından dolayı devletin zayıf olduğu bölgelerde uygulanan had cezalarına göre hukukî olduğu söylenebilir. Yapılan araştırma neticesinde Afganistan devleti tarafından recm cezasının uygulanmasına rastlanamamıştır. Bunun sebebi Hanefî metinlerinin getirmiş olduğu sıkı şartlar mı yoksa bilinemeyen başka bir nedenden dolayı mı olduğu tespit edilememiştir.

Had cezalarının şüphe veya başka bir nedenden dolayı sakıt olduğu durumlarda, Afganistan Ceza Kanunu’na göre ta’zîr cezası verilmektedir. Bu duruma örnek olarak Afganistan mahkemeleri tarafından ta’zîren verilen iki ceza karar metni aşağıda getirilmiştir.

³³⁷ Sağirci, *el-Fıkhu’l Hanefî-yü ve edilletuhu*, 2/321.

³³⁸ Sadrul Eslam Tahiri - Sefa Atik, “Afganistan Medreselerinde Okutulan Eserler Hakemliğinde Medyada Popüler Bir Tartışma Konusu Olarak Recm -Afganistan Örneği-”, *Universal Journal of Theology* 5/2 (Aralık 2020), 374.

جمهوری اسلامی افغانستان
ستاره محکمه
قارمٹ لشرقلمی محاکم ابتداییه در قضاای جزائی
شماره قرار (۵۴)

شهرت قضات			
اسم			
تخلص			
وظیفه			

شهرت طرفین دعوی و نوع واقعه	
نوع واقعه	محکوم
محل واقعه	مجرمیت
تاریخ واقعه	۱۳۹۹/۳/۳۰
سبب تحریک دعوی	رابطه محکوم با متضرر

<p>به اساس اطلاع دهی همکار مخفی زیر بنام در لیل ۲۹ بر ۱۳۹۹/۱/۳۰ منزل مسکونی اساسی توسط متوسلین حوزه چهارم استیبا با حضور نماینده غارتوالی مورد تفتیش قرار گرفته و کابل گلدو با تعداد محاسن سفیدان اهالی حضور داشته اند که حویلی متذکره دارای دو اتاق بوده در یک اتاق تعداد چهار نفر مرد و یک زن بوده چهار طفل خورد سن که خواب بوده انداز اطاق متذکره یک بوتل شراب که تقریباً (۷۰) فیصد آن استفاده شده و (۳۰) فیصد آن باقی مانده و یک نیم فرس تابلیت کا موجود بوده ودر اطاق دیگر حضور داشته احتمالاً فعل زنا را انجام داده اند چون در اطاق متذکره روی دوشک تو نه های دستمال کاغذی استفاده شده یک پیراهن زنانه به رنگ زرد و یک تیبان زنانه به رنگ سفید و یک قبتک موی زنانه موجود ضبط گردیده است.</p>	<p>۱- گرفتاری بالفعل متهمین مذکورین درج صورت دعوی هذا ۲- ضبط جریان واقعه توسط پولیس که سی دی آن به اوراق (۲۲۶ و ۲۲۵) دوسه درج است. ۳- اعتراف متهمین مذکورین از موجودیت شان در خانه مورد هدف. ۴- تناقض گونی های مذکورین در جریان اخذ اظهارات و تحقیق. ۵- چشم دید هیت ضبط قضائی و یک تعداد اهالی منطبق حین گرفتاری شان. ۶- تایید و تصدیق وکیل گلدو از بد اخلاقی مسامت. ۷- ابراز نظر داکتر موظف مینی بر اینکه اسپرم در مهبل دیده شده. ۸- بیانات دو نفر شاهد خلاف واقعیت به نفع. ۹- سارپوی به ورق (۱۴۴) دوسیه. ۱۰- ابراز نظر هیت محترم موظف به الزامیت متهمین درج صورت دعوی هذا.</p> <p>مطالبه غارتوال: طبق هدایت ققره (۱) مواد (۶۴۴) و (۶۴۵) کود جزاء محکومین به مجازات نمایند باید بر خود شان وغیرت به دیگران گردد. و همچنان اجناس محضر تلاشی و مشاهدات مطابق هدایت ماده (۱۸۲) کود جزا و یک میل تشنگیجه (SW) آمریکائی دارای نسیر (۰۹۵۷) قابل مصادره پنداشته میشود.</p> <p>خلاصه دفاعیه: از زبان موکلینم جریان خود را در اوراق تحقیقاتش نزد هیت اعزامی چنین بیان نموده است که: چند روز قبل برایم زنگ زد و گفت که یک دیره بگیر و برایش گفتیم که مه دیره را بریم، گفت که زنگ بزن، برایش گفتیم که شما خود تان نماس بگیرید، زنگ شما را زود جواب میدهد، برایم گفت که تلفون من تحت کنترل مرکز است، بنا خودم از شماره خودم به تماس گرفتیم، از گرفتن دیره همرايش حرف زدیم، پرسان کرد که همریانان کیست؟ برایش گفتیم که همراي ما در خانه که خودش نیز موجود است گفت که درست است میایم. بعد از نماز شام گفتیم که من خانه را نهدیم، برایم گفت که تو تکسی ران هستی، برو شاترا بالا کو من خانه را و اعمالی ات میکنم، او در شهر جدید آدرس داده، من پیش خانه رسیدم، دروازه را تک تک کردم، از خانه بر آمدند، همریانان چهار مطلق بود، گفتیم که اینها را کجا میرید؟ گفت که شوهرم نیست که سرپرستی شاترا کند، همراي خودم مان میریم شان.</p>
استدلال و مطالبه غارتوال	۱- گرفتاری بالفعل متهمین مذکورین درج صورت دعوی هذا.
استدلال محکمه	

<p>۲- ضبط جریان واقعه توسط پولیس که سی دی آن به اوراق (۲۲۶ و ۲۲۵) دوسه درج است. ۳- اعتراف متهمین مذکورین از موجودیت شان در خانه مورد هدف. ۴- تناقض گونی های مذکورین در جریان اخذ اظهارات و تحقیق. ۵- چشم دید هیت ضبط قضائی و یک تعداد اهالی منطبق حین گرفتاری شان. ۶- تایید و تصدیق وکیل گلدو از بد اخلاقی مسامت. ۷- ابراز نظر داکتر موظف مینی بر اینکه اسپرم در مهبل دیده شده. ۸- بیانات دو نفر شاهد خلاف واقعیت.</p>	<p>ماهیت قضائی دیوان جزاء ریاست محکمه ابتداییه شهری ولایت بدخشان در جلسه قضائی علنی منعقد تاریخی ۱۳۹۹/۴/۳ خود ها به اتفاق آراء در حال حضور داشت طرفین قضیه متکی به دلایل فوق الذکر طبق هدایت بند(۱) ققره (۱) ماده (۶۴۴) کود جزاء شما را در ارتباط ققره نسیتی تان (انجام فعل زنا) تعزیراً هر واحد تان را بمدت (۵) پنج سال حبس تنقیذی محکومین به مجازات نموده و همچنان تو را در ققره فوق الذکر طبق هدایت بند(۲) ققره (۱) ماده (۶۴۴) کود مذکور تعزیراً به مدت دو سال حبس تنقیذی محکو به مجازات نموده و همچنان طبق هدایت ماده (۶۴۴) کود مذکور در ققره نسیتی دیگر تان (نوشیدن شراب) نیز هر واحد تان را تعزیراً به پرداخت مبلغ (۱۵۰۰۰) پانزده هزار افغانی محکومین به مجازات نموده اصدار حکم نمودیم. و نیز طبق هدایت ققره (۱) ماده (۱۸۲) کود مذکور به مصادره اشیاء و اجناس مندرج محضر مشاهدات و محضر تلاشی دوسیه هذا نیز اصدار حکم نمودیم و به استرداد یک میل تشنگیجه (SW) آمریکائی نیز تصمیم اتخاذ نمودیم.</p>
ابتداییه:	
نص حکم محکمه ابتداییه:	
سبب قطعی حکم محکمه ابتداییه:	به اساس قناعت طرفین قطعی و نهائی و تطبیق شده.

محل اعضاء آمر یا صلاحیت

تاریخ ۱۳۹۹/۱۰/۱۳

Afghanistan İslâm Cumhuriyetini Yüksek Mahkemesinin 54 numaralı kesin karar metni.³³⁹

³³⁹ "Formati Naşr-i Feyslehi-i Şûmâre 54 Cezâ-i", Kurumsal İnternet Sitesi, *Stera Mahkeme-i Afganistan* (Erişim 18 Kasım 2021).

Afganistan İslâm Cumhuriyetini Yüksek Mahkemesi

İbtidâiyye Genel Ceza Mahkemesinin

Yayın karar numarası: 54

Olayın gerçekleştiği yer: Nâhîyye-i Penc, Şehr-i Feyz-Âbâd

Olayın gerçekleştiği tarih: 30.04.2020/ 30.01.1399

Olayın özeti:

Gizli polis 30.04.2020 tarihinde, gece vakti şüpheli evi ihbar ettiğinde, dördüncü emniyet havzasındaki polis ve savcılığın temsilcisiyle beraber evi incelemek için yola çıkmışlardır. Mahalleye geldiklerinde muhtar ve mahallenin önde gelenleriyle birlikte evi incelemişlerdir. İki odası olan eve girdiklerinde odanın birinde dört erkek ve bir kadın olduğu diğer oda da ise dört küçük çocuğun uyuduğu görülmüştür. Odanın içinde yaklaşık yüzde yetmiş içilmiş ve yüzde otuzu şişenin içinde hâlâ tüketilmemiş vaziyette bir şişe içki ve *Tablet K* uyuşturucusu bulmuşlardır. Büyük ihtimalle zina fiilini işlemişlerdir. Çünkü odada kullanılmış peçeteler, sarı renkli kadın gömleği, beyaz renkte kadın pantolon ve bir adet kadın tokası bulmuşlardır. Bulunan eşyaları da polis ekipleri zapt etmiştir.

Adlî Kurulun İstidlâli ve Savcılığın Talebi:

- 1- Adı geçen şüphelilerin fiilen yakalanması, tutanakta zikredilmesi.
- 2- İhbar üzerine gelen polis ekipleri tarafından inceleme sürecinin CD'de 225-226. dosyaya kaydedilmesi.
- 3- Şüphelilerin evde bulduklarına dair mevcut durumu itiraf etmeleri.
- 4- Soruşturma anında şüphelilerin sorulara çelişkili cevaplar vermesi.
- 5- Yakalanma anında mahallelilerin ve yargı heyetinden bazı kişilerin şahitliği.
- 6- Muhtarın da şüphelilerin kötü ahlaklı olduğunu tasdik etmesi.

- 7- Doktorun incelemesi sonucunda kadının rahminde sperm bulgularına rastlanması.
- 8- İki tanığın gerçeğe aykırı tanıklık etmesi.
- 9- Sayfa 144'teki senaryo dosyası.
- 10- Heyetin görüşü, şüphelilerin dâvaya dâhil olması.

Ceza kanununun, 644.³⁴⁰ ve 684.³⁴¹ maddelerine göre mahkûmlara ceza verilmiştir. Bu ceza şüphelilere ders, başkalarına ibret için verilmiştir. Evi arama sırasında odadan çıkan 0957 numaralı, SW Amerika modeli silaha da el konulmuştur. Evde silah bulunduğu için ceza kanununun 182.³⁴² maddesine göre hüküm verilmiştir.

Dâva Savunmasının Özeti:

Birkaç gün önce arayıp dîreh (belli yerde birkaç yakın arkadaşın toplanıp beraber hoş zaman geçirmesi) hazırlamamı istediler. Ben de onlara öğrenciyim, param yok, sizlere dîreh hazırlayamam, dedim. Birkaç gün önce aynı şahıs beni yine arayıp başka birinin evi var, siz dîrehi alın, ödemeyi evi olan kişi yapacak dedi. Benden de o kişiyi aramamı istedi. Ben de sana hızlı döner, sen ara dedim. Bunun üzerine bana ben takip ediliyorum sen ara dedi, ben de aradım. Biz de dîreh ile ilgili konuştuk. Onu akşam ezanından sonra tekrar arayarak evi bilmiyorum, dedim. Taksiye bin, yolu tarif ederim, dedi. Eve geldiğimde kapıyı çaldım, evden kendisiyle beraber dört çocuk da çıktı. Bu çocukların nereden geldiğini sordum. Çocuklara bakmak için kocam yok, bu sebepten dolayı çocukları da götürürüz, dedi.

³⁴⁰ Zina suçunu işleyen kişi, bekârsa iki yıldan az, muhsansa iki yıldan çok veya yakın akrabaları ya da öğreticisiyse beş yıldan çok hapis cezası verilir. KCA, md. 644.

³⁴¹ İçki içme suçunda, haddi uygulamak için gerekli şartları yerine gelmezse, şüphe veya başka bir sebepten dolayı içki haddi sakıt olursa, suçlu te'zîr cezası olarak, hapis ya da 10000-30000 Afganî nakdî para cezası verilir. هرگاه در جرم نوشیدن شراب شرایط تطبیق جزای حد موجود نگردد یا به علت شبهه ویا یکی از اسباب دیگر حد شرب خمر ساقط گردد، مرتکب، تعزیراً به بدیل حبس یا جزای نقدی از ده هزار تا سی هزار افغانی، محکوم می گردد. KCA, md 684.

³⁴² Suç işlenirken kullanılan para veya eşyalar, kullanılmak üzere hazırlanan şeyler, suçtan dolayı meydana gelen gelir veya doğası gereği suç olan nesnelere, mahkeme tarafında el konulmasına hükmedilir. محکمه به مصادره پول و اشیائی که از ارتکاب جرم به دست آمده، در ارتکاب جرم استعمال گردیده، به قصد استعمال در ارتکاب جرم تهیه شده یا عواید ناشی از جرم یا اشیائی که به ذات خود جرم بوده، حکم می نماید. KCA, md. 182.

İbtidâiyye mahkemenin karar metni:

Badahşân ilinin İbtidâiyye Ceza Mahkemesi, 22.06.2020 tarihindeki açık oturumda, tarafların huzurunda yukarıdaki delillere dayanarak zina suçunun düşmesinden dolayı, ceza kanununun 644. maddesinin birinci bendine göre ta'zîr cezası olarak mahkûmlara beşer yıl hapis ceza verilmiştir. Ceza kanununun 644. maddesinin ikinci bendine göre ta'zîr cezası olarak iki yıl hapis cezası verilmiştir. İçki içme suçundan dolayı da ceza kanununun 684. maddesine göre ta'zîr cezası olarak 15000 Afgani para cezası verilmiştir. Evi arama ve inceleme sonucunda elde edilen eşya ve nesnelere (elde edilen SW Amerika yapımı silah) ceza kanununun 182. maddesinin birinci bendine³⁴³ göre hüküm verilmiştir.

İbtidâiyye mahkemesinin kesin hükmü:

İki tarafın kanaatine göre kesin hüküm tatbik edilmiştir.

³⁴³ Suç işlenirken kullanılan para veya eşyalar, kullanılmak üzere hazırlanan şeyler, suçtan dolayı meydana gelen gelir veya doğası gereği suç olan nesnelere, mahkeme tarafında el konulmasına hükmedilir. محکمه به مصادره پول و اشیائی که از ارتکاب جرم به دست آمده، در ارتکاب جرم استعمال گردیده، به قصد استعمال در ارتکاب جرم تهیه شده یا عواید ناشی از جرم یا اشیائی که به ذات خود جرم بوده، حکم می‌نماید. KCA, md. 182.

ستره محکمه جمهوری اسلامی افغانستان
ریاست محکمه استیانتاف ولایت دایکندي
ریاست محکمه ابتدائیه شهری
ریاست دیوان جزاء عمومی
قارمات نشر احکام قلمس محاکم ابتدائیه در قضایای جزائی
شماره (۱۱)

شهرت قضات			
نوم			
تخلص			
وظیفه			

شهرت طرفین قضیه و نوع واقعه			
شهرت خوانروال	نوع واقعه	فعل زنا	
شهرت محکوم	محل واقعه	پای نلی مرکز ولایت دایکندي	
وظیفه محکوم	تاریخ واقعه	۱۳۹۵/۶/۳۱	
شهرت وکیل	سبب تحریریک	گرفتاری پولیس	
شهرت متضرر	رابطه محکوم یا متضرر	بدون قرابت	

خلاصه جریان واقعه :	در حدود ساعت ۱۲ نیم بجه شب توسط گزرمه پولیس گرفتاری شده و در جریان تحقیق مسما (آگ) فعل زنا از شخصی (ج د) اشغال جمع گر بازار و (ح ن) ولد (ع ت) و بکن نفر دیگر نام برده مینوی بر اینکه (ج د) نام همراهم فعل زنا را انجام داده است.
خلاصه دلایل و مطالبه خوانروال	۱- اگر (ج د) مرتکب عمل زنا نمی بود حدود چهار سال از ساحه متواری دست به فرار نمیزد. ۲- مسما (آگ) واضح بیان داشته است که (ج د) اشغال جمع گر شاوروالی همراهم فعل زنا انجام داده است. ۳- (ج د) نام معترف است که به همان تاریخ کار شاوروالی را وها کردم بطرف هرات رفته . ۴- اساسی (ج د) اگر همراهم مسما (آگ) در تماس نبود مسما (آگ) در جریان تحقیق از او نام نمی برد بادر نظر داشت دلایل فوق اساسی (ج د) ولد (ع م) در قضیه فعل زنا مطابق هدایت ماده (۶۴۳) کورد جزا و یا دونظر داشت هدایت ماده (۴۴) قفره (۱) کورد جزا مذکور قضیه فعل زنا بالای منتم ثابت برده کسب الزامیت نموده مستوجب مجازات می باشد.
خلاصه دفع منتم و یا وکیل مدافع	مطابق هدایت جز(۱) ماده (۷۱) و جز (۲) قفره (۱) قانون اجراءات جزائی به سقوط دعوی جزائی گردیده است
خلاصه استدلال حجت قضائی	نظر به ملاحظه اوراق دوسیه چنین استنباط میگردد که مسما (ب ط) بنت (ع م) و (آگ) بنت (ع م) و (ج د) همراهم (رح) ولد (ع گ) و (ق س) ولد (ع م) مرتکب فعل زنا گردیده که نظر به ملاحظه ورق (۳) دوسیه (ف ط) و (آگ) نامه طی فیصله نمبر (۲۸) مورخ ۱۳۹۵/۷/۸ محکوم به مجازات میگردد و نظر به ملاحظه اوراق (۱۴) الی (۲۳) دوسیه (رح) و (ق س) به اساس فیصله نمبر (۳۹) مورخ ۱۳۹۵/۸/۲ از طرف ریاست دیوان جزا محکمه شهری محکوم به مجازات گردیده است. و نیز (ح ن) ولد (ع د)، (ن ا) و (ج د) نام راجع به قضیه فعل زنا مورد تعقیب عدلی قرار میگردد. در قسمت (ح ن) ولد (ع د) بخاطر عدم موجودیت دلیل الزام قرار عدم لزوم اقامه دعوی صادر گردیده که همان قرار نظر به ملاحظه اوراق (۲۷) و (۲۸) دوسیه بتاریخ ۱۳۹۶/۱۱/۲۸ مورد تائید ریاست تدقیق و مطالعات لوی خوانروالی قرار گرفت. نظر به ملاحظه اوراق (۳۸) و (۳۹) دوسیه (ج ا) نامه نیز بتاریخ ۱۳۹۸/۱/۲۸ گرفتار که در مورد تحقیقات انجام گردیده اگر چند نتیجه تحقیقات را در اوراق دوسیه درج نموده است اما نظر به ملاحظه دنیایس سینسم مدیریت قضایا در مورد (ج ا) نام نیز دوسیه حفظ گردیده است که بتاریخ ۳ میزان ۱۳۹۸ نهائی شده است. بنام نظر به اینکه... ۱- تاریخ فعل زنا ۱۳۹۵/۶/۱ بوده و تاریخ گرفتاری منتم (ج د) نظر به ملاحظه ورق (۲۸) دوسیه ۱۳۹۹/۵/۶ می باشد که بیشتر از چهار سال بین زمان ارتکاب و گرفتاری سپری گردیده است و نیز دراین مدت مطابق قانون کدام اسباب و عوامل که موجب قطع مرور زمان گردد در اوراق دوسیه به ملاحظه نمی رسد و خوانروال موظف در اتهام نامه و صورت دعوی خود از آن هم متذکر نگردیده. ۲- اگر چند راجع به (ح ن) ولد (ع د) و (ج ا) تحقیقات انجام شده اما از طرف خوانروالی مطابق قانون آنان در مرحله اتهامیت ترسیده بلکه در مرحله مقنویت دوسیه حفظ و نهائی

نص حکم	گردیده است که تابدین شکل با استفاده از ماده (۷۵) قانون اجراءات جزائی تحقیقات انجام شده آنها را سبب قطع مرور زمان محسوب نمود. زیرا در ماده مذکور از تعدد منتهین تذکر رفته است در حالیکه (ح ن) و (ج ا) از مرحله مقنویت عبور نکرده و در مورد قانون تعریف صریح دارد. ۳- مطابق کورد جزای افغانستان زنا از لحاظ مجازات در کته گوری جنحه می باشد.
سبب قطعیت حکم ابتدائیه	ماهیت قضائی ریاست دیوان جزای عمومی محکمه ابتدائیه شهری در جلسه قضائی مورخ ۱۳۹۹/۷/۳۰ به اتفاق آراء مطابق هدایت جز(۱) قفره (۷۱) و جز (۲) قفره (۱) ماده (۷۲) قانون اجراءات جزائی به سقوط دعوی جزائی تصمیم اتخاذ و قرار صادر نمودیم. سبب قطعیت حکم مرور زمان رفته است.

Afganistan İslâm Cumhuriyetini Yüksek Mahkemesinin 11 numaralı kesin karar metni.³⁴⁴

³⁴⁴ "Formati Naşr-i Feyslehi-i Şûmâre 11 Cezâ-i", Kurumsal İnternet Sitesi, *Stera Mahkeme-i Afganistan* (Erişim 18 Kasım 2021).

Afganistan İslâm Cumhuriyetini Yüksek Mahkemesi

Dâykundi İli İstinaf Mahkemesi

Şehir Mahkemesi Başkanlığı

Genel Ceza Mahkemesi Başkanlığı

Yayın Karar Numarası: 11

Olay türü: Zina fiili

Olayın gerçekleştiği yer: Daykundi İli

Olayın gerçekleştiği tarihi: 21.09.2016/ 31.06.1395

Dâva sebebi: Polis tarafından tutuklanma

Mahkûm ile mağdurun yakınlık derecesi- Akraba değil

Olayın Özeti:

Gece saat 00:30 civarında polis tarafından tutuklanan (A.G.) isimli şahıs tahkikat sırasında pazarda temizlik görevi yapan (C.D.), (A.T. oğlu H.N.) ve bir kişi daha kendisiyle zina yaptığını ifade etmiştir.

Delillerin Özeti ve Savcının Talebi:

- 1- Eğer (C.D.) zina yapmamış olsaydı dört yıldan beri firarda olmazdı.
- 2- (A.G.) isimli şahıs belediyede temizlik görevi yapan (C.D.) isimli şahsın kendisiyle zina yaptığını açıkça beyan etmiştir.
- 3- (C.D.) isimli şahıs aynı tarihte belediyedeki görevinden ayrılarak Herat'a gittiğini itiraf etmiştir.

4- (C.D.) isimli kişinin (A.G.) ile ilişkisi olmasaydı tahkikat sırasında (A.G.) isimli şahıs ondan bahsetmezdi. Yukarıdaki deliller doğrultusunda (H.M. oğlu C.D.) ceza kanununun 643.³⁴⁵ ve 644.³⁴⁶ maddesinin 1. bendinin hükmü gereği zina fiilinden dolayı cezalandırılmalıdır.

Dâva Avukatının Savunma Özeti:

Ceza Muhakeme Kanunu'nun 71. maddesinin 1. bendin³⁴⁷ ve 72. maddesinin 2. bendin 1. fıkrası³⁴⁸ gereği dâva zaman aşımına uğramıştır.

Adli Kurulun İstidlâli:

Dosya içeriğine bakıldığında (A.M. kızı, B.T.) ve (H.E. kızı, A.G.) 22.08.2016 tarihinde (A.G. oğlu R.H.) ve (M.E. oğlu, K. S.) ile zina yaptığından dolayı (B.T.) ve (A.G.) 29.09.2016 tarihli 28. Sayılı ve 23.10.2016 tarihli 39. sayılı kararla ceza mahkemesi tarafından cezalandırılmasına ve (H.N.-A.D. ve C.D.'nin) tutuklanmasına karar verilmiştir.

(A.D. oğlu, H.N.) hakkında ise yeterli kanıt bulunamadığı için dâva dosyası hazırlanmasına gerek görülmemiştir.

Dâva dosyasının 38. ve 39 sayfalarına göre (C.A.) isimli şahıs 17.04.2019 tarihinde tutuklanarak tahkikatı yapılmıştır.

Dolayısıyla...

- 1- Zina fiili 22/08/2016 tarihinde gerçekleşmiş ve sanık (C.D.) dört yıl sonra 27/07/2020 tarihinde tutuklanmıştır. Tutuklanması için de aradan dört sene geçmiştir.

³⁴⁵ Nikâh bağı olmaksızın, kadın ve erkeğin cinsel birleşmesi zinadır. KCA, md. 643.

³⁴⁶ Zina fiilini işleyen kişi muhsan değil, bekâr ise ortalama iki yıldan az ceza verilir KCA, md. 644.

³⁴⁷ Ceza dâvalarının cezaları, aşağıdaki durumlarda düşer veya durdurulur. Birinci bendi, zama naşımı...
دعوی جزائی و مجازات در حالات آتی ساقط یا متوقف می گردد: ۱. در حالت مرور زمان KİA, md. 71.

³⁴⁸ Ceza dâvaları, aşağıda belirlenen tarihten sonra zaman aşımına uğrar. Günah ve kabahat suçları 3 yıl içinde zaman aşımına uğrar. در صورت ارتکاب جرم جنحه 3 سال KİA, md. 72.

2- Savcılık tarafından (H.N.) ile ilgili de soruşturma yapılmıştır. Ancak bu soruşturma sonucunda (H.N.) adlı kişi hakkında suçlu değil sadece zanlı olarak tutanak tutulmuştur. Bundan dolayı Ceza Muhakeme Kanunu'nun 75. maddesine³⁴⁹ göre araştırma yapılmış ve dâvanın zaman aşımına uğradığına karar verilmiştir. Çünkü (H.N.) adlı kişiye zan ve şüpheden başka bir suç isnad edilmemiştir.

Kesin Hükümün Dayanağı:

Ceza mahkemesinin 20.09.2020 tarihindeki duruşmasında Ceza Muhakeme Kanunu'nun 71. maddesinin 1. bendine ve 72. Maddesinin 2. bendinin 1. fıkrasına göre zaman aşımından dolayı dâvanın düşmesine hüküm verilmiştir.

İbtidâiyye Mahkemesinin Kesin Kararı:

Mahkeme olayın zaman aşımına uğradığına dair karar vermiştir.

Afganistan devleti tarafından uygulanan had cezaları anlatıldıktan sonra aşağıdaki başlıkta merkezî otoritenin zayıf olduğu yerlerde uygulanan had cezaları ele alınacaktır.

2.3.2. Merkezî Otoritenin Olmadığı Bölgelerde Uygulanan Had Cezaları

Afganistan devletinin merkezî otoritesinden uzak bölgelerinde bazı örgütler veya mahalleliler tarafından uygulanan had cezaları vardır. Uygulanan bu had cezaları da İslâm şeriatı adı altında uygulanmaktadır. Ancak bu cezaların gerek uygulama şekli gerek suçun araştırma şekli açısından tam olarak İslâm hukukuna uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Uygulanan bu tür hadlerin sebebi genellikle namus, intikam veya kinden kaynaklandığı görülmektedir. Aşağıda bu tür uygulamalarla ilgili birkaç örnek verilecektir.

Afganistan'ın Gur ilinde Ruşâne adındaki kız, babasının evindeyken birçok talibi çıkmış, ancak kızın sevdiği biri olduğu için hepsine ret cevabını vermiştir. O mahallede yaşayan Molla Yusuf adında Taliban lideri de kardeşi için bu kıza talip olmuş, ancak kız

³⁴⁹ Dâvalının birden çok kişi olduğunda, dâvalılardan herhangi birinin dâvasının sona ermesi halinde, diğer kişi için de dâva sona erer. انقطاع مدت سقوط دعوی در مورد یکی از آنها، انقطاع در صورت تعدد متهمین، انقطاع مدت سقوط دعوی در مورد یکی از آنها، انقطاع در مورد دیگران نیز محسوب میگردد. KIA, md. 75.

bu talibi de geri çevirmiştir. Kızın babası ise kızını para karşılığında zorla yaşlı bir adamla evlendirmiştir. Kız da bu evliliğe razı olmadığı için sevdiğiyle beraber kaçarken Taliban lideri Molla Yusuf tarafından yakalanmış, bırakılması karşılığında da babasından yüklü miktarda para istemiştir. Babası bu parayı ödeyemeyeceğini söyleyince Sahra Mahkemesi'nde kıza recm cezası verilmiş³⁵⁰ ve aynı yerde ceza uygulanmıştır.³⁵¹ Sahra Mahkemesi'nde uygulanan bu recm cezası ulusal ve uluslararası haber sitelerinde yayınlanmıştır. Uygulanan bu Sahra Mahkemesine cumhurbaşkanı ve devlet ricalleri çok büyük tepki göstermiştir.³⁵²

Benzer şekilde Afganistan devletinin hâkimiyeti altında bulunan Tahar ilinin Çahâb ilçesinde yirmi iki yaşında evli bir kadının 17 yaşındaki bir erkekle gayri meşrû ilişkisi olduğu mahalleliler tarafından iddia edilmiştir. Kadının kocası iş amacıyla İran'a çalışmaya gittiği için kadın da ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Mahallede böyle bir söylenti yayılınca kadının dayısı yeğenini (kadını) mahalle meydanına götürdüğü gibi *Sahra Mahkemesi* kurulmuş, kadına konuşma, savunma fırsatı tanınmadan ve suçun sübûtu için gerekli araştırmalar yapılmadan kırbaç cezası uygulanmıştır.³⁵³ Nihayetinde hukukî araştırmaları yapılmadan verilen bu hukuksuz ceza üzerine devlet yetkilileri araştırma yapmış ve mahkeme süreçleri işlenmeden Sahra Mahkemelerini kuranları ve kadına bu cezayı hukuksuz bir şekilde uygulayanları yakalamıştır.³⁵⁴ Bunun üzerine olayla ilgili olarak gerek din âlimleri ve gerekse devlet yetkilileri de ciddi tepki göstermiştir. Din âlimleri de dinde böyle bir şeyin olmadığını ifade ederek Sahra Mahkemesi üyelerinin bilgisizliklerinden dolayı böyle bir işleme giriştiklerini ifade

³⁵⁰ Ozodivideo, "Yek Dohteri 19 Sâle der Vilâyeti Gur Sangsar Şûd", *YouTube* (Erişim 17 Ekim 2020).

³⁵¹ Sâsân Karadâğî, *Sangsâr* (Âvâ-ı Buf, 2014), 79.

³⁵² Tahiri - Atik, "Afganistan Medreselerinde Okutulan Eserler Hakemliğinde Medyada Popüler Bir Tartışma Konusu Olarak Recm -Afganistan Örneği-", 375.

³⁵³ "Mahkeme-i Sahra-yi yek Zan der yek Bahş-i Zîr-i Hâkimiyeti Hükümet der Tahar", Yerel Haber Kanalı, *Tolo News* (Erişim 19 Kasım 2021); "Zanî ki der Tahar Muhakeme-i Sahra-yi Şûd; Fikr-namikardem Zinde Bimânem", Uluslararası Haber Sitesi, *BBC News Farsça* (Erişim 19 Kasım 2021); "Mahkeme-i Sahra-yi yek Zan der Tahar", Yerel Haber Kanalı, *Rousd.news* (Erişim 19 Kasım 2021), Olayla ilgili videoyu, kaynakçada verilen linkten izleyebilirsiniz.

³⁵⁴ İbrahim Karimi, "Bâzdâşt-i âmilinî Mahkeme-i Sahra-yi yek Zan der Tahar", Haber Sitesi, *Shafaqna* (Erişim 19 Kasım 2021).

etmişlerdir. Daha sonra celde cezası uygulanan kadın, kendi sözleriyle celde cezasının uygulandığını ifade etmiştir.³⁵⁵

Öte yandan Ruşâne olayının fıkıh metinlerine uygun olarak uygulanıp uygulanmadığına bakıldığında birçok yönden yanlış olduğu görülmektedir. Hanefilere göre kız, babasının rızası olmaksızın istediği denk biriyle evlenebilir. Ancak babanın kızına zor kullanarak yaşça kendinden daha büyük olan biriyle evlendirmesi hoş bir şey değildir. Gerek ulusal gerek uluslararası haber sitelerine çıkan haberlerin detayına bakıldığında uygulanmış olan recm cezasının ispat yöntemleri (şehâdet veya ikrar) görülmektedir. Bu recm uygulaması hem Hz. Peygamber'in uygulamalarına hem de referans gösterdikleri fıkıh metinlerine tezatlık göstermektedir. Hâlbuki recm cezası uygulanması için fıkıh metinleri kılı kırk yarmış ve araştırmalar sonucunda ortaya çıkan herhangi bir şüphe durumunda recm cezasının ta'zîr cezasına dönüştürülmesini uygun görmüştür. Yukarıda da beyan edildiği üzere fıkıh metinlerine göre had cezasının ancak devletin belirlemiş olduğu kişi tarafından uygulanması gerekmektedir. Dolayısıyla Sahra Mahkemelerinde uygulanan had cezalarının “kanunilikten” yoksun olduğu görülmektedir. Recm cezasının uygulama süreçleri fıkıh metinlerinde taşın nasıl atılacağı, şekli, evsafı, kimin önce ve kimin sonra atacağı açık ve net bir şekilde beyan edilmiştir. Ruşâne uygulamasına bakıldığında, örneğin taşın atılış şekli ve sıralaması dahi fıkıhın belirlediği çerçeveye uygun olmadığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla devlet otoritesinin zayıf olduğu bölgelerde, İslâm şeriatı adı altında uygulanan had cezalarının geneline bakıldığında kin, intikam ve namustan dolayı olduğu görülmektedir.

Afganistan'ın farklı bölgelerinde bu tür olayların yaşandığı zaman zaman görülmektedir.³⁵⁶ Bu tür olayların uygulanma sebebi de namus, kin vb. nedenlerden dolayı da olabilir. Örneğin Tahar ilindeki olay ele alındığında mahalleliler tarafından kadının davranışının yanlış anlaşılması ve dayısının onuruna dokunması üzerine mahalleliler tarafından celde cezasının uygulandığı görülmektedir. Bu söylentiden dolayı dayısı yeğenini mahalleliler tarafından kurulan Sahra Mahkemesinde hükmünün icra edilmesi için götürmüş ve kadın kırbaç cezasına çaptırılmıştır. Devlet otoritesinin hâkim

³⁵⁵ “Zanî ki der Tahar Muhakeme-i Sahra-yi Şûd; Fikr-namikardem Zinde Bimânem”, (Erişim 19 Kasım 2021).

³⁵⁶ Tahiri - Atik, “Afganistan Medreselerinde Okutulan Eserler Hakemliğinde Medyada Popüler Bir Tartışma Konusu Olarak Recm -Afganistan Örneği-”, 374-377.

olduğu yerlerde bu tür olayların gerçekleşmesi devletin zayıflığını göstermektedir. Tezin sınırlarının zorlanmaması için devletin otoritesinde uzak bölgelerden uygulanan had cezalarının iki rneđi üzerine durulmuştur.

SONUÇ

Recm cezası Hz. Peygamber döneminde uygulandığı için sünnetle sabit olup cezanın usûl ve esasları bizzat Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. Hz. Peygamber recm cezası uygulayarak zina cezasının usûl ve esaslarını bizzat kendisi belirlemiştir. Bunun yanı sıra klasik fıkıh eserleri de recm cezasının sınırlarını detaylı olarak ortaya koymuştur. Çalışmamız neticesinde Afganistan’da uygulanan zina cezasının iki şekilde uygulandığı görülmüştür. Bunların ilki devletin hâkim olduğu bölgelerde devletin koyduğu yasalar çerçevesinde zina suçunun hukukî ispat yollarıyla tespit edildikten sonra bu yasalara göre recm ve celde olarak uygulanmasıdır. İkincisi ise devlet otoritesinin zayıf olduğu ya da hiç olmadığı merkezden uzak bölgelerde, kişisel ya da çıkar amaçlı olarak recm cezalarının uygulanmasıdır.

Hanefiliğin hâkim olduğu Afganistan’daki Anayasa incelendiğinde zinanın tanımının yapılmadığı, zina cezası ile ilgili uygulamaların Ceza Kanunu’na (Kod-i Ceza) bırakıldığı görülmektedir. Ceza Kanunu ise zina cezasını had ve ta‘zîr şeklinde belirtmiş, recm hususunda ise doğrudan hukukî bir yaptırım önermemiştir. Bundan dolayı Afganistan Ceza Kanunu ta‘zîr cezalarının muhtevasını düzenlemiş, had, kısas ve diyet cezaları için de Hanefî mezhebini esas almıştır. Ancak Şîî mezhebine mensup birine hüküm verilirken kanunlarda olayla ilgili yasa yoksa Şîî mezhebinin hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca şüphe nedeniyle had cezasının sakıt olduğu durumlarda ta‘zîr cezası uygulanacağı ve bu cezanın müeyyidesinin hapis cezası olduğu belirlenmiştir.

Afganistan’da zina cezasının bilfiil “recm” olarak uygulandığına dair herhangi bir belgeye rastlayamadık fakat devlet kanunları göz önünde bulundurulduğunda recm cezasının zımnen onaylandığı ama bilfiil uygulanmadığı görülmektedir. Yasalarda geçtiği gibi devlet, recm cezasını Hanefî mezhebine göre uygulamaktadır. Ancak Afganistan’da zina cezasına yönelik fiili uygulamalarda recm cezasına denk gelinmemesinin sebebinin Hanefî metinlerinde recm cezasına getirilmiş olan sıkı şartların mı yoksa Afganistan hükümetinin idarecilerine gelmesi muhtemel olan uluslararası eleştiri ve baskıların mı etkili olduğu hususunda, somut bir bulguya rastlanılmadığı için net bir şey söylemek mümkün değildir. Yani recm cezasının halen devlet tarafından uygulanmamış olması Afganistan devletinin hukukî niteliği ile mi yoksa başka sâiklerle mi ilgili olduğunu tespit

etmek için uzun bir zaman dilimini içeren derinlikli bir araştırmaya ihtiyaç vardır. Bununla birlikte araştırmalarımız sonucunda Afganistan coğrafyasında Hanefî mezhebi esas alınmak suretiyle celde türündeki had cezalarının uygulandığı görülmüştür.

Afganistan devlet otoritesinden uzak bölgelerde bazı örgütlerce *sahra mahkemeleri* kurulmakta ve had adı altında recm cezaları uygulanmaktadır. Merkezî otoriteden uzak olduğu ve devlet yasaları göz ardı edildiği için bu bölgelerde uygulanan had cezalarının tam anlamıyla İslâm hukukunun çizdiği kurallara uygun olarak gerçekleştirildiği şüphelidir. Yasal bir hükümetin var olduğu Afganistan’da, örgütlerin hâkimiyeti altındaki bölgelerde gerçekleştirilen recm cezası görüntülerinin doğruluğu bir yana, gerçekleştirilme şekli de Hanefî mezhebine uygun olmadığı aşikârdır. Zira Hanefî fıkıh eserlerinde, zina edenin zina suçu ispat edilerek uygun yasal süreçler sonucunda, had uygulandıktan sonra bu kişi İslâmî usûle göre yıkanır, tekfin edilir ve cenaze namazı da kılınarak ebedî yolculuğuna uğurlanır. Fakat devlet otoritesinden uzak kırsal bölgelerde örgütlerin uygulamalarına bakıldığında recm cezası için yukarıda ifade edilen kanunilik, rikkat ve dikkatten hiçbirinin olmadığı görülmüştür. Uygulanan bu recm cezalarından bazıları tarafımızca incelenmiş ve bu uygulamaların hem Hanefî fıkına hem de Afganistan’ın yasalarına aykırı olduğu tespit edilmiştir.

Son olarak bu çalışma, Afganistan devletinin ceza hukuku mantığı ve içeriğinin Hanefî mezhebi tecrübesi üzerinden düzenlendiğini göstermektedir. Bu nevi mezhebî tecrübelerin kaynaklık ettiği düzenlemeler, herhangi bir zaman ve mekân diliminde zuhur eden, gelişen ve teorilerini inşa eden muayyen bir mezhep tecrübesinin, üzerinde çalışıldığı takdirde, İslâm ülkelerinin hukukî sorunlarına çözüm olabileceğine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Alemî, Hamîd. *Rûz Şümâr Vukâ-yi' Afganistan ez Ahmed Şah Dürrânî tâ Âhîr-i Sâl-i 2003 Milâdî*. Kâbil-Afganistan: İntişârât-ı Meyvend, 2003.
- Ali Âbâdî, Ali Rızâ. *Afganistan*. Tahran: İntişârât-ı Vezâret-i Umûrî Hârice, 2. Basım, 1994.
- Ali Haydar Efendi. *Düreru'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*. 4 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Allâme, Gulâm Hayder. *Câygâh-i Hukukî Beşer der Kânûn-ı Esâsî-yi Afganistan*. Tahran: Naşri İrfan, 2008.
- Allâme, Gulâm Hayder. *Hukuk-i Cezaî Umûmî-yi Afganistan*. Kabil: İntişârât-ı Dânişgâh-ı İbn Sînâ, 3. Basım, 2017.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Andişmend, Muhammed İkrâm. “Ferâr ve Suqût”. Haber Sitesi. *Rûznâme-i Haş-t-i Subh* (blog). Erişim 13 Aralık 2021. <https://8am.media/escape-and-fall>
- Ârız, Gulâm Ceylânî. *Serhedâd ve Taksîmatı İdarî Afganistan der Tûl-i Tariḥ*. Peşâver: Hatîz Biyargûnî İdâre, 2003.
- Asgari, Muhammed Cevad. “Ta’lîm ve Terbiyet der Afganistan”. *Dânişgâh-ı Ulûmî İnsani ve Mutaliât-ı Ferhengi* 7 (Eylül 2011), 167-201.
- Atar, Fahrettin. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 14. Basım, 2019.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Ahvâl-i Şahsiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/192. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/231-235. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Azîm, Muhammed Yâsîn (ed.). *Maârif-i Afganistan der Pencâh Sâl-i Ahîr*. Kâbil: Neşerât-ı Pohantûni Kâbil, 1969.
- Azîmî, Muhammed Azîm. *Coğrafya-i Afganistan*. Meşhed: İntişârât-ı Muhakkık, 3. Basım, 2003.
- Bakhtari, Menijeh. *93 Sâl Resâne ve Kânûn Seyri der Ferâz ve Furûdî Resâne hâ-i Afganistan*. Kâbil-Afganistan: İntişârâtı Saîd ve İntişârâtı Periyân, 2016.
- Bilgü, İlhan. “Afganistan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/408-411. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *İslâm Hukuku Terimleri Sözlüğü*. ed. Abdullah Kahraman. İstanbul: Nizamiye Akademi, 2. Basım, 2017.
- Boynukalın, Mehmet. *İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el. *el-Câmiu 'ş-şahîh*. nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 2. Basım, 1422/2001.
- Burhân-pûrlu, Şeyh Nizam. *el-Fetâva 'l-Hindiyye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-'Arabî, 4. Basım, ts.
- Cûzcânî, Ebû Amr Minhâcüddîn Osmân b. Sirâciddîn Muhammed el. *Tabakât-ı Nâsirî*. thk. Abdülhay Habîbi. 2 Cilt. Kâbil-Afganistan: Pohenev Matba'a, 2. Basım, 1964.
- Çelen, Mehmet. *İslâm Hukukunda Zina ve Recm*. İstanbul: Denge Yayınları, 2006.
- Dağcı, Şamil. "İhsan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/546-548. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Devletâbâdî, Basîr Ahmed. *Şinâsnâme-i Afganistan*. İran: Çâphâne ve Litografiyi Şehid, 1992.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayıncılık, 11. Basım, 1996.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdilhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Matba'atü'l-'Asriyye, ts.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 5. Basım, 2015.
- Esen, Hüseyin. "Zina". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/440-444. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ezrek, Muhammed Yusuf. *Ķânûn hâ-i Ulûm ve Sekafeti İslâmî der Afganistan*. Matbaâ-i Devleti: Merkezi Tahkîkât-ı Ulûmî İslâmî, 1991.
- Fâik, Fîruziddîn. *Berresiyi Mücazât-i Zina der Kur'ân-ı Kerim Ehâdisi Nebevî ve Fikhi İslâmî*. Kabil: İntişârât-ı Temeddün-i Şark, 2017.
- Faryâbî, Muhammed Azîm. "Nigâhî be Peşîne-i Kânûn Güzârî". *Mecelle-i Kazâ* 7 (2009), 110-125.
- Ferâhîdî, Halil b. Ahmed el. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî. 8 Cilt. Dâr ve Mektebetü'l-Hilâl, 2010.
- Ferheng, Mîr Muhammed Sıddîk. *Afganistan der Penc Karn-ı Ahîr*. Pakistan: Âriyana Âfest Printer, 1988.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. çev. Mehmet Ali Kılıçbey. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, 1992.
- Furkani, Mehterhan. "Günümüz Afganistan'ında Fıkıh Öğretimi". *Mütefekkir* 3/5 (Haziran 2016), 157-175.
- Gazzâlî, Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî. *Mustasfâ İslam Hukukunun Kaynakları*. çev. H. Yunus Apaydın. İstanbul: Klasik Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Görgün, Hilal. "Sosyalizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/382-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

- Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları, 12. Basım, 2015.
- Gubâr, Mîr Gulâm Muhammed. *Afganistan be Yek Nazar*. Kâbil-Afganistan: Müessesesi-Neşerât-ı Âriyana, 1988.
- Gubâr, Mîr Gulâm Muhammed. *Afganistan der Mesîr-i Tarih*. Merkez-i Naşri İnkılâb, 1989.
- Gubâr, Mîr Gulâm Muhammed. *Ahmed Şah Baba*. Dâniş Kitaphâne, 1998.
- Güneş, Kadir. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları, 2014.
- Habîbi, Abdülhay. *Târîh-i Afganistan Ba'd az İslâm*. Kâbil-Afganistan: Encümen-i Târîh-i Afganistan, 1966.
- Hakcû, Mîr Âkâ. *Afganistan ve Müdâhalât-i Hâricî*. Kum: İntişârât-ı Meclisî, 2001.
- Hakîmî, İsmâil. “Şûra-yi Islahi Mekânizmi Berâyi Feysala-i Gayri Resmî Da'âvî-yi Medenî”. *Mâhnâme-i Adâlet* 57 (10 Kasım 2007), 33-49.
- Halebî, İbrâhim b. Muhammed el-. *Mülteka'l-Ebhur*. thk. Abdullah Biler. İstanbul: Şifa Yayınevi, 2016.
- Haydari, Naqibullah. *Günümüz Afganistan Medreselerinde Din Eğitimi -Ebu Süleyman Medresesi (Dârü'lulum-i Ebu Süleyman) Örneği-*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Hüsâmî, Hazret Gül. “Revendî Sistem-i Kânûn Güzârî”. *Mecelle-i Kazâ* 3 (2011), 76-87.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî. *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. çev. Ahmed Davudoğlu. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1983.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav'. *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsîri*. çev. Bekir Karlığa - Bedreddin Çetiner. 16 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni. *Sünen-i İbn Mâce*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Dâru İhyâu'l-Kütübi'l-'Arabiyye, 2010.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukarram b. Alî Ebu'l Fazl Cemaleddin. *Lisânü'l-'Arab*. 18 Cilt. İran: Neşru Edebi'l-Havze, 1984.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mukarram b. Alî Ebu'l Fazl Cemaleddin. *Lisânü'l-'Arab*. 18 Cilt. İran: Neşru Edebi'l-Havze, 1984.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî. *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâik*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Fethu'l-Kadîr*. Lübnan: Dâru'l Fikr, 1970.
- İhvânî, Sefâ. *Târîh-i Şifahî Afganistan*. Tahran: İntişârât-ı Vezâret-i Umûrî Hârice, 2004.
- İlham, İdrîs (ed.). *Şerhi Kod-i Ceza*. Kabil: Bünyâd-i Âsya, 2019.
- İlham, İdrîs (ed.). *Şerhi Kod-i Ceza*. Kabil: Bünyâd-i Âsya, 2019.

- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta'*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turasi'l-'Arabî, 1985.
- İmâmî, Hüsametdin. *Afganistan ve Zuhûri Tâliban*. Tahran: Müessesesi-i İntişârât-i Şâb, 1999.
- İman, Binti Suûd b. Heşşan el-Şurşî. *el-Hayâtü'l-İlmiyye fi Belh hilâli'l-fetreti 205-617/820-1220*. Arabistan Suûdi: Câmi'atü'l-Ummü'l-Kurâ, Külliyyetü'l-Şer'iyye, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- İsfehanî, Râgıb el. *Müfredât*. İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012.
- İsfehanî, Râgıb el. *Müfredât*. İstanbul: Çıra Yayınları, Aralık 2012.
- Jensen, Erik (ed.). *Ma'rifiyi Kânûn-ı Afganistan*. Kaliforniya: Stanford Hukuk Fakültesi, 2. Basım, 2009.
- Kâdî 'Abdulvehhâb, Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb b. 'Alî. *et-Telkîn fi'l-Fıkhî'l-Mâlikî*. thk. Ebî 'Uveys Muhammed el-Hasanî et-Şavvânî. 2 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1425/2004.
- Kallek, Cengiz. "el-Hidâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/471-473. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Kallek, Cengiz. "Kudûrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/321-322. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kamgâr, Cemil'ür-Rahmân. *Havâdis-i Târihî Afganistan*. Kâbil-Afganistan: Merkezî Neşerât-ı Meyvend, 2000.
- Karadâgî, Sâsân. *Sangsâr*. Âvâ-ı Buf, 2014.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 7. Basım, 2012.
- Karimi, İbrahim. "Bâzdâşt-i âmilinî Mahkeme-i Sahra-yi yek Zan der Tahar". Haber Sitesi. *Shafaqna*. Erişim 19 Kasım 2021. <https://af.shafaqna.com/FA/257221>
- Kazadi, Mwamba İssa. *Zina: Kur'an ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin Ceza Hukuku Karşılaştırılması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Khowajamir, Mehtarkhan. "Afganistan'da Din Eğitimi ve Öğretimi". *İslam Dünyasında Din Eğitimi ve Öğretimi*. 205-230. Bursa, 2014.
- Khowajamir, Mehtarkhan. *Afganistan'da İslâm Ceza Hukukunun Kanunlaştırılması*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Koca, Ferhat. "el-Muhtasar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/64-66. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Koca, Ferhat. "İkrar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/38-40. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

- Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el. *el-Muhtaşaru'l Kudûrî*. thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyde. Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Kurtuluş, Rıza. "Nâdir Şah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/278. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Mansûr, Abdülhafız. *Zahmi Hunîn Tahavvülâti Nizâmî-i Cihadi Afganistan*. Kâbil-Afganistan, 1993.
- Mazhari, Nasiruddin. "Günümüz Afganistan Medreselerinde Dinî Eğitim". *İSTEM* 21 (2013), 265-270.
- Menekşe, Ömer. "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm". *Marife* 2 (2003), 7-18.
- Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el. *el-Hidâye fî şerhi'l-Bidâye*. thk. Tellal Yusuf. 4 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu'l-Kütübü'l-'Arabî, ts.
- Mevsîlî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el. *el-İhtiyar li-Ta'lîlî'l-Muhtar*. 5 Cilt. Kahire: Matba'atü'l-Halebî, 1937.
- Meydânî, Abdülganî b. Tâlib b. Hammâde el. *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitab*. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2017.
- Misbahzâde, Saîd Muhammed Bakır. *Târîh-i Siyasî Muhtaşar-i Afganistan*. Meşhed: Naşri Merendiz, 2009.
- Mûsevî, Seyyid Ali. "Seyri Tedvîni Kânûnî Ceza der Afganistan". *Journal of al-Mustafa International University* 2/3 (2013), 3-41.
- Müceddedî, Allâme Abdülhak - Müceddedî, Fazlullâh. *Hakikatü't-tevârîh ez Emîr-i Kebîr tâ Rehber-i Kebîr*. Kâbil-Afganistan: İntişârât-ı Meyvend, 2003.
- Müjde, Vâhid. *Afganistan ve Penc Sâl Sulte-i Tâliban*. Tahran: Neşri Ney, 2003.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. *el-Câmiu's-şahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâu'l-Kütübü'l-'Arabî, ts.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en. *Kenzü'd-Dekâik*. thk. Saîd Bektaş. Dâru'l-Beşâirü'l-İslâmiyye, 2011.
- Ozodivideo. "Yek Dohteri 19 Sâle der Vilâyeti Gur Sangsar Şûd". *YouTube*. Erişim 17 Ekim 2020. <https://www.youtube.com/watch?v=JGH-AXIjU-A>
- Önder, Ayhan. *Ceza Hukuku Dersleri*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 1992.
- Özcan, Azmi. "Dârülulûm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/553-555. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Özcan, Azmi. "Muhammed Dâvud Han". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/516-517. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Özkan, Halit. "Zührî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/544-549. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

- Popalzey, Azîzüddin Vakilî. *Sefer Hâyı Gazi Emânullah Şah der Devazdeh Kişver-i Asiya ve Avrupa*. Matba‘-i Devleti, 1985.
- Pupel, Kerim. “Peştunvâlî Çîst”. İlmî ve Malumatî. *Mashal*. Erişim 03 Kasım 2021. <http://mashal.org/blog/?پشتون-والی-چه-است>
- Refî, Habîbullah. *Târihî Füşürde-i Afganistan*. Peşâver: İdâre-i Kitaphâne-i Seyyâr Erik, 1999.
- Sâbûnî, Muhammed Ali es. *Fıkhü’ş-Şer’i el-müeyesser*. Beyrut: Matba‘atü’l-’Asrîyye, ts.
- Sağirci, Esad Muhammed Sâid es. *el-Fıkhü’l Hanefî-yü ve edilletuhu*. Beyrut: Dâru’l-Kelimi’t-Tayyib, 2003.
- Saîdî, Emînüddin. “Medrese-i İmam Ebû Hanîfe ve Hâtırât-i Faramûş nâ Şûdenî az ân”. *Mashal.org*. Erişim 17 Eylül 2020. <http://mashal.org/blog/-مدرسه-امام-ابو-حنيفة-رح-وخطرات-فرامو>
- Saray, Mehmet. “Afganistan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/401-408. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Saray, Mehmet. *Afganistan ve Türkler*. İstanbul: Bayrak Matbaacılık, 2. Basım, 1997.
- Saray, Mehmet. “Ahmed Şah Dürrânî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/133-134. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Saray, Mehmet. “Emânullah Han”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/84-85. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Schheuer, Michael. *Usame Bin Ladin*. çev. Abdullah Tatlı. İstanbul: Küresel Kitap, 2016.
- Serahsî, Şemsü’l-eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed. *Mebûsüt*. ed. Mustafa Cevat Akşit. 31 Cilt. İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.
- Siddiqi, Jawad. “Afganistan’da Yükseköğretimde Din Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (Ağustos 2007), 135-148.
- Şekerci, Osman. *İslâm Ceza Hukukunda Ta‘zir Suçları ve Cezaları*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan eş. *el-Asl*. thk. Mehmet Boynukalın. 12 Cilt. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012.
- Şücâ’-yi, Seyit İshak. “Mûcize-i Fesâdî İdrarî der Afganistan”. Haber Sitesi. *Afghanpaper*. Erişim 13 Kasım 2021. <http://www.afghanpaper.com/nbody.php?id=168954>
- Tahâvî, Ebû Ca‘fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et. *Mukayeseli Hanefî Fıkhü Tahâvî Muhtasarı*. çev. Soner Duman. İstanbul: Beka Yayıncılık, 2013.
- Tahâvî, Ebu Ca‘fer Ahmed b. Muhammed et. *Şerhu Me‘âni’l-Âsâr*. çev. M. Beşir Eryarsoy. 7 Cilt. İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2009.

- Veẓâret-i Tahsilât-i Âli. “Fıkh-u Kânûn Ta’lîmât-ı İslâmî Sekâfet-i İslâmî-yi Veẓâret-i Tahsilât-i Âli”. Erişim 24 Nisan 2021. <https://mohe.gov.af/dr/-تعليمات-فقہ-وقانون-اسلامی-وتقافت-اسلامی>
- Stera Mahkeme-i Afganistan. “Formati Naşr-i Feyseleh-i Şûmâre 11 Cezâ-i”. Kurumsal İnternet Sitesi. Erişim 18 Kasım 2021. <https://supremecourt.gov.af/sites/default/files/2021-02/فارمت%20نشر%20فیصله%20نمبر%2028%202011%29%20جزائی.pdf>
- Stera Mahkeme-i Afganistan. “Formati Naşr-i Feyseleh-i Şûmâre 54 Cezâ-i”. Kurumsal İnternet Sitesi. Erişim 18 Kasım 2021. https://supremecourt.gov.af/sites/default/files/2021-04/0_فارمت%20نشر%20فیصله%20شماره%2028%202054%29%20جزائی.pdf
- KEA, Kânûn-ı Esâsî-yi Afganistan. *Resmî Gazete* 818 (26 Ocak 2004). <https://www.gmic.gov.af/pdfs/Afghanistan-constitution.pdf>
- KİA, Kânûn-ı İcraât-i Afganistan. *Resmî Gazete* 1132 (05 Mayıs 2013).
- KUMM, Qânûn-ı Usûl-i Muhâkemâti Medenî. *Resmî Gazete* 722 (2011).
- KCA, Kod-ı Cezaî Afganistan. *Resmî Gazete* 1290 (05 Mayıs 2017). <https://ago.gov.af/sites/default/files/2019-03/کد%20جزا.pdf>
- Veẓâret-i Ma’ârif. “Kütübi Nisab-ı Tâlimîyi Veẓâret-i Ma’ârif”. Erişim 21 Eylül 2020. <https://moe.gov.af/dr/کتب-نصاب-تعلیمی>
- Veẓâret-i Tahsilât-i Âli. “Lest-i Umûmî Pohantoh hâ ve Müessisât-i Tahsilât-i Âli-i Husûsî-yi Veẓâret-i Tahsilât-i Âli”. Erişim 21 Nisan 2021. <https://mohe.gov.af/dr/لیست-عمومی-پوهنتون-ها-و-موسسات-تحصیلات-عالی-خصوصی>
- Rousd.news. “Mahkeme-i Sahara-yi yek Zan der Tahar”. Yerel Haber Kanalı. Erişim 19 Kasım 2021. <https://www.roushd.news/محکمه-صحرايي-يک-زن-در-تخارفلم>
- Tolo News. “Mahkeme-i Sahara-yi yek Zan der yek Bahş-i Zîr-i Hâkimiyeti Hükümet der Tahar”. Yerel Haber Kanalı. Erişim 19 Kasım 2021. <https://tolonews.com/fa/afghanistan/-محکمه-صحرايي-يک-زن-در-يک-بخش-زير-حاکميت-حکومت-در-تخار>
- Mecmûa-ı Levâiyih ve Tarzû'l-'Amel hâ-i Veẓâret-i Maârif*. Lâihe-İ Erziyâbî Esnâd-İ Ta’lîmi Ve Tespiti Seviye-İ İlmiyi Ulemâyı Dinî. Afganistan Millî Eğitim Bakanlığı, 2019. Afganistan Millî Eğitim Bakanlığı.
- Veẓâret-i Tahsilât-i Âli. “Nihad hâ-i Tahsilî-i Devletiyi Veẓâret-i Tahsilât-i Âli”. Erişim 21 Nisan 2021. <https://mohe.gov.af/dr/0-نهاد-های-تحصیلی-دولتی>
- Veẓâret-i Tahsilât-i Âli. “Nisab-i Tahsilî Department-i Fıkh-u Kânûn”. Erişim 03 Mayıs 2021. <https://mohe.gov.af/sites/default/files/2020-08/نصاب%20تحصیلی%20دبیار%20تمنت%20فقہ%20و%20قانون.pdf>
- Veẓâret-i Tahsilât-i Âli. “Nisab-i Tahsilî Department-i Ta’lîmât-ı İslâmî”. Erişim 03 Mayıs 2021. <https://mohe.gov.af/sites/default/files/2020-08/20%نصاب%20تحصیلی%20دبیار%20تمنت%20تعليمات%20اسلامی.pdf>

NCU, Nizamnâme-i Cezaî Umûmî. (10 Ekim 1923).

NEDÂA, Nizamnâme-i Esâsî-yi Devleti Âlîyye-i Afganistan. (1923).

BBC News Farsi. “Yek Dohter ve Piser be Destûr-i Şûra-i Kabile-yi Bağlan İdam Şügend”. Ulusal Haber Sitesi. 12 Kasım 2021. Erişim 12 Kasım 2021. https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/11/131125_k02-baghlan-young-girl-boy-executed

BBC News Farsça. “Zanî ki der Tahar Muhakeme-i Sahra-yi Şûd; Fikr-namikardem Zinde Bimânem”. Uluslararası Haber Sitesi. Erişim 19 Kasım 2021. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-42971664>